

Magazin istoric

revistă de cultură istorică

anul I
ianuarie
1967

Ionescu Simon
din partea colectivului
cu mulți stinici
prieteni
26.01.1967

Savon
George
Anghel
L. Gordon

magazin
istoric

revistă de cultură istorică

anul I
ianuarie
1967

sumar

Către cititori ● Historia magistra vitae Constantin Daicoviciu Andrei Oțetea Ion Popescu-Pufuri Tudor Argehezi Emil Condurachi George Oprescu Mihai Berza ● Mesaje de salut Basil Davidson Jaques Freymond Stanislav Herbst V. M. Hvostov Dimitar Kosev André Maurois André Mirambel Gastone Monacorda ● Istoria și dragostea de patrie Dumitru Almaș ● „Unirea” în imagini ● Dialog cu istoria Paul Anghel ● Un precursor al științei istorice: „Magazin istoric pentru Dacia” Alexandru Piru ● Horea — schiță a portretului intelectual Ștefan Pascu ● „Coloana cerului” la români Romulus Vulcănescu ● Histria și Burebista Dionisie Pippidi ● Luptător cu pana și spada: Miron Costin ● Cetatea Neamțului întinereste... Nicolae Constantinescu Ștefan Balș ● Convorbire despre Nicolae Titulescu cu Bedrettin Tuncel președintele Comitetului Executiv al UNESCO ● Imagini din hronicul de luptă a poporului român Ion Ardeleanu ● S-a întâmplat... la Vaslui în anul 1475 Ion Cupșa ● Umanistul Rabindranath Tagore printre bucureșteni Cristian Popișteanu ● O fîntînă romană în Dacia Dumitru Tudor ● Momente din istoria presei revoluționare: Steagul roșu și Tineretul socialist Petre Constantinescu-Iași Alexandru Mihăileanu ● Documente despre români în arhivele din Istanbul Mihail Guboglu ● Arta românească în „Propiliën Kunstgeschichte” Virgil Vătășianu ● Arhitectura etruscă ● Din memoriile inedite ale lui Constantin Argetoianu ● Mai există paleolitic în zilele noastre! Ion Vlăduțiu ● În misiune diplomatică la Hitler (serial în traducere) Valentin Berejkov ● Vorbe de spirit ● Mic dicționar: etimologii istorice ● Panoramic editorial ● Concurs de fotografii cu subiect istoric ● Calendar.

Către cititori

Magazin istoric este o revistă de cultură istorică, o revistă de informare, de comentare, de discuții și dezbateri spre știința zbuciumatei și nobilei istorii a poporului român și a tuturor popoarelor lumii de la apariția omului pînă azi.

Concepînd istoria ca o călăuză morală, în care experiența bună a trecutului ne ajută „pentru ca să putem și traiul vieții noastre a tocmi“, paginile revistei **Magazin istoric** vor contribui la cunoașterea de către publicul larg a ultimelor descoperiri în domeniul istoriei, vor relua teme mai vechi tratîndu-le, prin întregirea cercetării, în lumina materialismului istoric, vor sluji întreținerii tot mai vii a flăcării dragostei de patrie și de poporul care a făcut istoria.

Dacă „istoria este cea dintîi carte a unei nații“, cum se rostește Nicolae Bălcescu, dacă din asemenea carte poporul își poate cunoaște trecutul, înțelege prezentul și descifra viitorul, dacă istoria poporului propriu și istoria altor popoare constituie un important factor al culturii și al ideologiei, dacă, înșirșit, istoria formează elementul de bază al educației patriotice și, cunoscînd viața și înfăptuirile altor popoare, dînd *suum cuique*, istoria devine și un tot atît de valoros instrument de apropiere între popoare, atunci încă o revistă de istorie nu este un lux, ci o datorie a tuturor oamenilor de știință care lucrează pe tărîmul istoriei patriei sau al istoriei universale. O nouă revistă de istorie, un **Magazin istoric**, este de mult o necesitate stringentă în cultura românească a zilelor noastre.

Intemeindu-se pe adevăr, studiile, articolele, informațiile publicate în **Magazin istoric** vor înfățișa faptele și vor descrie lupta eroică pentru libertate a popoarelor, rolul unor personalități, vor merge pe urmele unor culturi și civilizații, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre,

Columna lui Traian (metope)

într-o manieră proprie, accesibilă și apropiată oricărui cititor.

Articolele și materialele vor fi bogat ilustrate, în nădejdea că imaginea de epocă stîrnește și mai mult interesul, iar prin puterea ei de sugestie adaugă elemente concrete la înțelegerea problemelor, a faptelor, a ideilor, a istoriei înseși.

Înfățișînd, în aceste cîteva rînduri, țelul și metoda **Magazinului istoric**, nu putem să nu ne amintim de sublinierea umanistă și științifică din **Precuvîntarea** lui Ion Neculce la Letopisețul său : „Deci, fraților cetitorilor, cu cît vă veți îndemna a cetire pe acest letopiseț mai mult, cu atîta veți ști, a vă ferire de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi, ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroadе de cinste“.

MAGAZIN ISTORIC

Historia Magistra Vitae

Acad. Constantin Daicoviciu

Președintele Secției de
științe istorice a
Academiei

Încă dintru cele dintii începuturi ale vieții sale de ființă cugetătoare, omul a simțit o irezistibilă curiozitate de a cunoaște faptele și oamenii trecutului, ca și dorința de a se orienta în spațiul mai apropiat sau mai îndepărtat ce ne înconjoară; tot astfel simțea omul nevoia cuprinderii cu mintea și cu sufletul a vremurilor și oamenilor care i-au precedat. Nu este deloc întimplător că primejiile istoriei propriu-zise sînt atît de strîns legate de cercetarea în spațiu, de geografie și etnografie. În formă de cîntece bătrînești sau de povestiri în versuri, generațiile mai tinere luau cunoștință de cele ce s-au petrecut înaintea lor. Acest trecut, cu faptele lui și cu înaintașii ridicați la rangul de eroi constituia pentru ascultători nu numai o înaltă învățătură, dar avea și darul de a desfăta și însușești.

De aici și caracterul îndoit al istoriei în antichitate: de cunoaștere (știință) și de artă, aspectul din urmă fiind adeseori precumpănitor, ca unul ce servea mai eficient scopul educativ al istoriei. Deși pentru istoricii antichității grecești și romane istoria nu constituia în primul rînd o știință și cu atît mai puțin o știință exactă cum o înțelegem noi astăzi, ar fi totuși greșit să considerăm pe istoricii antici lipsiți de simțul și răspunderea adevărului. Tucidide, greul, ca și Tacit, romanul, își făceau un titlu de glorie din a înfățișa faptele „fără ură și fără părtinire”, adică, am zice astăzi, obiectiv — iar Cicero stabilea ca o lege fundamentală a istoriei obligația ei, în primul rînd de a nu spune nici un neadevăr, iar în al doilea rînd, de a nu ascunde nimic din ceea ce este adevărat.

Lipsită de o concepție științifică asupra mersului istoriei societății omenești, istoriografia antică se găsea în acel impas pe care atît de pregnant îl exprima pentru situația din antichitate desperata exclamație a istoricului roman Salustiu: „E greu de a scrie istorie”. Verdictul este perfect valabil și pentru istoriografia de mai tîrziu, a eului mediu și a epocilor moderne și contemporane burgheze.

Cu toate aceste carențe, trebuie să recunoaștem că anticii au dat istoriei marele și fundamentalul ei rost: de a fi învățătoarea vieții — *magistra vitae* —, dar nici să se reducă la o seacă constatare de fapte interpretate arid, ci e de dorit, ba chiar necesar ca povestirea istorică să îmbrace și haina însușeșitoare, mobilizatoare și educativă a măiestriei artistice.

Nici strădaniile generațiilor de istorici, care s-au perindat de-a lungul secolelor ce au urmat antichității, de a ridica istoria pe piedestalul sigur al științei nu s-au realizat, ele împletindu-se în varietate și rătăcite teorii asupra esenței, caracterului și rostului istoriei. Abia pe la mijlocul secolului al XIX-lea începe să se cristalizeze noțiunea clară despre istorie și legile ei. Materialismul

dialectic, ca formă de gândire, aplicat la legile dezvoltării societății, ca materialism istoric, elaborat de clasicii marxismului, a putut să dea istoriei caracterul și însușirea de disciplină eminentă științifică, bazată pe cunoașterea și interpretarea obiectivă a fenomenelor petrecute în sinul societății umane de-a lungul mileniilor.

Concepția materialist-istorică marxistă, acordind poporului nu numai rolul de creator al bunurilor materiale și spirituale, ci și pe acela de principal făuritor al istoriei, dă posibilitatea istoriografului de a înfățișa mai just trecutul, cu tot ceea ce el constituie pozitiv și progresist, lăsând, în același timp, și personalităților conducătoare meritele strălucite de făptuitori ai voinței populare. Și tot ideologia marxistă despre lume și societate face ca studiul istoriei să plămădească în mintea și sufletul oamenilor cel mai curat și mai nobil patriotism socialist, o dată cu trezirea și consolidarea conștiinței de măreață solidaritate internațională proletară.

Abia acum istoria poate fi considerată și acceptată, fără nici o rezervă, ca o adevărată învățătoare, ca o autentică școală, în stare nu numai de a informa și instrui, ci — uzând de mijloacele literar-artistice, de care nu trebuie să fie lipsită nici o scriere istoricească — și capabilă de a mobiliza și însufleși masele pentru un viitor tot mai luminos, tot mai sigur și mai fericit. Acum putem spune: istoria este „magistra vitae”.

Menținându-și calitatea de magistra vitae, neabătându-se de la menirea ei de educatoare și mobilizatoare a maselor, păstrându-și neștirbit înaltul ei nivel științific și ideologic, știința istorică din Republica Socialistă România își va îndeplini, fără greutățile ce o apăsau în trecut, importanta sarcină de a fi o forță vie în făurirea societății noastre române socialiste.

(C. Douion)

Acad. Andrei Oțetea

Directorul Institutului
de istorie „Nicolae
Iorga” al Academiei

La ce servește istoria? e o întrebare pe care oamenii și-au pus-o o dată cu apariția istoriei. Părintele istoriografiei, Herodot, s-a simțit dator să-și justifice opera prin utilitatea sa. El declară că s-a îndemnat a scrie pentru ca „faptele săvârșite de oameni să nu se uite cu timpul”. Dacă a simțit nevoia să păstreze întimplările trecutului, e că le atribuie facultatea de a servi ca învățătură. Prima istorie a apărut deci o dată cu justificarea sa, care a fost împărțită pînă în timpul Renașterii. Guicciardini și Machiavelli au extras din istorie maxime de guvernămint pentru instruirea oamenilor de stat și au alcătuit adevărate tratate de conduită politică.

După revoluția burgheză din Franța, istoria a fost folosită ca o armă de emancipare politică și socială. Împotriva claselor stăpînitoare, care invocau trecutul pentru a-și justifica stăpînirea, exponenții opoziției democratice și liberale au făcut apel la istorie pentru a combate privilegiile aristocrației funciare și a răspîndi ideile revoluționare. Preturindenți, istoricii au căutat în studii trecutul dovezi că drepturile și privilegiile nobilimii se întemeiază pe cucerirea și spolierea poporului băstinaș asercit.

Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu au procedat la fel. Ei au făcut din istorie un mijloc de a întemeia și consolida naționalitatea română. Bălcescu era convins că prin *Istoria Românilor* sub *Mihail-vodă Viteazul* are să pună „piatra de temelie a unității naționale”. Kogălniceanu susține aceeași idee: „Istoria românească să ne fie mai ales cartea de căpetenie, să ne fie paladiul naționalității noastre. Într-însa vom învăța ce am făcut și ce trebuie să mai facem, printr-însa vom prevedea viitorul, printr-însa vom fi români”, adică printr-însa

com constitui, peste diviziunile regionale ale Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei, o națiune română.

Kogălniceanu îmbină funcția social-politică cu cea educativă a istoriei, făcînd din popor — „izvor al tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără de care stăpînitorii n-ar fi nimic” — principalul subiect al istoriei. Prin aceasta, el deschide perspectiva unei concepții mai profunde a istoriei.

Nicolae Iorga și-a pus toată prodigioasa lui activitate de istoric în slujba unității naționale, integrale. „Ideea unității naționale m-a preocupat, spunea el, toată viața, pe un timp cînd ea era socotită ca o nebulie”. Cînd, în 1918, și-a văzut visul cu ochii, el a continuat să desfășoare aceeași activitate, dar pentru apărarea integrității și suveranității naționale. Viziunea unitară a neamului românesc de pretutindeni, nu l-a părăsit nici atunci cînd, după capitularea Franței, totul părea pierdut. Toată activitatea lui din ultimii zece ani ai vieții a fost, în fața amenințării hitleriste, un mesaj de încredere în „eroismul nemuritor al popoarelor” și în biruința finală a cauzei noastre.

Nici Kogălniceanu, nici Iorga nu se ridică la ideea care face din istorie un proces de dezvoltare continuă, sub acțiunea unor legi obiective. Ca toți romanticii, Kogălniceanu își trage încălețătura din situații, fapte sau evenimente izolate și considerate ca identice cu situațiile și evenimentele la care le raporta. Or, istoria se compune din evenimente unice, originale, care nu se reproduc niciodată, fiindcă condițiile în care se petrec nu sînt niciodată aceleași. Deci istoria nu poate oferi „reguli de purtare”.

La ce servește atunci istoria? Marxismul a răspuns la această întrebare, făcînd din istorie dezvoltarea dialectică a modului de producție și a luptei celor asupriți împotriva asupritorilor. Dacă istoria dezvoltării sociale e înainte de toate istoria dezvoltării producției, istoria modurilor de producție care s-au succedat în cursul vremilor, istoria producătorilor de bunuri materiale, a maselor muncitoare, care prin lupta lor necurmată împotriva asuprii cor izbute în etapă în etapă să îngrădească și la sfîrșit să suprimă exploatarea, adevăratul făuritor al istoriei este poporul.

Cunoașterea legilor dezvoltării istorice permite cercetătorilor să aprecieze faptele istorice în perspectiva viitorului și să considere trecutul și prezentul din punctul de vedere al devenirii. Partidele comuniste și-au bazat pe studiul istoriei țării lor, programul, tactica și strategia, pentru a le adapta condițiilor istorice și specificului național din momentul acțiunii lor. Marxismul gîndește în categoria timp istoricește și pentru el noțiunea de progres e un principiu diriguitor. Credința în progresul general și în biruința finală a dreptății sociale e o consecință directă a marxismului. Ea oferă caracterul luptătorilor pentru emanciparea muncii și întărește sentimentul de solidaritate internațională a proletariatului.

Istoriografia marxistă ne încaută să prețuim moștenirea culturală a poporului nostru și să preluăm partea pozitivă din opera înaintașilor noștri și să continuăm, în spiritul vremii noastre, munca seculară săvîrșită de ei. Istoria e pentru marxisti un admirabil instrument de educare a patriotismului, nu în sensul șovin al disprețului și urii pentru alte popoare, ci în spiritul înțelegerii și cooperării internaționale. În zilele noastre, cînd toate popoarele depun cele mai mari eforturi pentru a lichida diferențele care le separă și pentru a crea o atmosferă de conviețuire pașnică, istoria are un rol capital de jucat. Noile orizonturi care se deschid în fața omului și marile răspunderi care se impun solidarității umane fac din istorie un factor important în lupta pentru cele mai înalte idealuri ale vremii noastre: progresul social, demnitatea omului și pacea. Promovînd înțelegerea pentru cultura altor popoare și stimulînd colaborarea internațională, istoria contribuie la formarea și organizarea unității intelectuale a colectivității umane și se afirmă ca o forță vie a apropierei între popoare.

Nație

Ion Popescu-Puțuri

Directorul Institutului
de studii istorice și
social-politice de pe
lingă C.C. al P.C.R.

Trecutul, prezentul și viitorul unui popor sînt într-o legătură indisolubilă; fiecare generație, preluînd valorile materiale și spirituale cele mai de seamă create prin truda și geniul înaintașilor, le dezvoltă și le ridică pe noi culmi, de pe care generațiile următoare duc mai departe mesașul de progres și fericire al străbunilor. Istoria este, incontestabil, un atribut al umanității.

În toate epocile mari, de cotitură în dezvoltarea omenirii, mințile cele mai luminate au căutat în pildele istoriei sensuri noi, menite să servească vremii lor. Renașterea s-a inspirat din valorile, durabile peste veacuri, create de antici, în miinile pașoptiștilor, istoria s-a transformat într-o armă redutabilă contra împilării și opresiunii; în epoca noastră, clasa muncitoare a devenit mesagerul celor mai înaintate tradiții ale popoarelor. Din istorie, cronicarii au descifrat originea comună a românilor, permanența lor de milenii pe pămîntul străvechi al Daciei; pildele lui Mircea cel Bătrîn, Mihai Viteazul, Horea, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, au însușit masele în lupta lor multiseculară, pentru libertate și progres, pentru refacerea unității țărilor române, care numai sub vitregia vremurilor „s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul”, cum spunea marele cărturar Dimitrie Cantemir. Astăzi, cînd sub conducerea Partidului Comunist Român, poporul nostru înalță tot mai sus edificiul noii orînduiri sociale, glorioasele sale tradiții progresiste își află în România socialistă cea mai deplină valorificare.

Înfățișarea obiectivă a faptelor, interpretarea lor justă de pe principiile materialismului dialectic, fac din istorie o oglindă a conștiinței de sine a poporului, un izvor de încădămînte prețioase pentru noile generații. Oare, nu în aceasta constă, în primul rînd, sensul actual al dictonului „istoria magistra vitae”? Acestui țel minunat îi servește, credem, și nou născutul Magazin istoric, căruia îi urăm din toată inima mulți ani de activitate rodnică pe ogorul fertil al științei istorice românești.

Ion Popescu-Puțuri

Acad. Emil Condurachi

Directorul Institutului
de arheologie al
Academiei

De-a lungul atîtor veacuri, de cînd oamenii și-au încredințat scrisului informațiile și gîndurile lor despre întîmplările în mijlocul cărora ei trăiseră sau despre acelea pe care voiau să le smulgă uitării, istoria și istoricii, mergînd în pas cu vremea lor, au realizat numeroase, extrem de numeroase opere. Toate se înscriu în istoria ideilor la locul lor, toate exprimă mai mult sau mai puțin clar concepția vremii lor. Este deci firesc ca istoricii din zilele noastre să aibă concepția lor, mergînd și ea în pas cu vremea lor și reflectînd, la rîndul său, marile probleme ale epocii în care noi trăim.

În antichitate, sarcina pe care o avea în față istoria era, înainte de toate, aceea de a fi un îndreptar moral. În evul mediu, rostul său principal era de a arăta oamenilor nimicnicia lor în fața puterii divinității, singura capabilă să judece faptele oamenilor și să îndrume destinele lor. În vremea în care burghezia cîștiga tot mai mult teren în lupta sa economică și politică cu aristocrația feudală, ea promova și ideea unei ordini raționale în univers.

Veacul nostru a cunoscut, însă, o adevărată eflorescență ideologică, al cărei scop era să demonstreze, pe de o parte, că actuala formă de organizare a lumii — cea capitalistă — este cea mai bună din cîte a putut cunoaște omenirea, pe de altă parte, că

lumea nu poate fi, în fond, cunoscută și ca atare nu poate fi cunoscut nici adevăratul sens al destinului viitor al umanității.

Omenirea, în lunga sa evoluție, n-a acționat însă din senin, din jocul gratuit și steril al capriciilor sale. Clasicii marxismului au reușit, îmbrățișând întreaga istorie a umanității, să desprindă acele legi după care se desfășoară în lume, fie istoria marilor grupuri umane, fie istoria marilor personalități. Această concepție despre lume și despre viață a dat și da istoricilor încrederea în putința lor de a cunoaște lumea și viața și, totodată, certitudinea rolului lor în efortul imens de transformare a lumii vechi într-o lume nouă. Istoria a devenit astfel din nou, ca altădată în antichitate, pe un plan superior acum, *magistra vitae*. Numai că de la rolul său de îndreptar moral pentru fiecare individ în parte, în condițiile socialismului și ale concepției materialismului istoric a trecut la acela de *magistra vitae* pentru întreaga societate, pentru popoare și națiuni, deoarece ea ne poate arăta pe ce cale a mers lumea pînă astăzi și pe ce cale poate și trebuie să meargă de acum înainte. Studiată cu obiectivitatea concepției marxiste, analizată cu răspunderea omului de știință, istoria poate și trebuie să ne învețe.

Lu. Conderache

Mihai Berza

membru corespondent al Academiei

Directorul Institutului de studii sud-est europene

Historia magistra vitae? Desigur că nu, dacă e să vedem în istorie, ca anticii, o vastă culegere de „exemple” capabile să-l călăuzească pe cetățean, și îndeosebi pe omul politic, în alegerea soluțiilor practice acolo unde viața i le cere. Nui — *viața actuală* — și cea de azi mai mult decît oricînd — e prea nouă, prea originală în înfățișările ei, pentru ca istoria să ne poată folosi în acest chip. Și, totuși, ea rămîne o învățătoare a vieții, în sensul puterilor pe care ucenicul le trage de la maestrul său.

Istoria e o cale de cunoaștere a prezentului, așa cum prezentul e cheia ce deschide înțelegerea trecutului. Trăim într-un mediu istoric, care urcă nesfîrșit în timp, așa cum trăim într-un mediu geografic, care se lărgeste treptat în jurul nostru. Orientarea într-unul ca și în celălalt e deopotrivă necesară.

Experiența istorică este și un spor de trăire. Orice viață cu care intrăm în contact constituie o modalitate de lărgire a propriei noastre capacități sufletești. Chintesență de viață, în măsura în care izbuteste să-ți aducă sub ochi șirul neîntrerupt al societăților dispărute, istoria pune în slujba formării omului de azi tot ce a strîns ea din cercetarea omului de altădată.

Ajutîndu-te să înțelegi — și ce alta este întregul patrimoniu spiritual al omenirii, din care ne hrănim, decît un produs istoric, oricît valorile sale ar părea în afară de timp? — istoria te încață și să iubești.

Istoria este, totodată, izvor de încredere. Dincolo de înfrîngeri și suferințe, de împilare și mizerie, care îi fac urzeala, ea luminează mersul înainte al umanității, capacitatea de înfăptuire a ființei umane. Victorii smulse cu trudă și cu sînge, pașii spre mai bine ai înaintașilor sînt cheazășia împlinirii propriilor noastre năzuințe.

M. Berza

Acad. Tudor Arghezi

Președinte de onoare
al Uniunii Scriitorilor

Emoția mă stăpânește că sint dator să semnez câteva silabe în fruntea acestei reviste, a mult scumpei obștii românești, care-i pravila și religia poporului nostru, atât de încercat și biruitor douăzeci de veacuri în șir.

Cine se gîdea acum o sută de ani că vorbirea românească a plugarilor va ajunge limbă internațională, care se învață astăzi la Paris, în Sorbona?

Nunc perpetuam et in saecula saeculorum.

Tudor Arghezi

Acad. George Oprescu

Directorul Institutului
de istoria artei al
Academiei

Acest precept este luat din limba latină, tezaur de formule scurte, impresionante, avînd un caracter lapidar, calități la care se pretează așa de bine această limbă. Au ele valoarea pe care le-o atribuim, merită ele ca să devină criterii de viață în eternitate, cum își închipuie unii și cum ele însele au aerul să proclame?

Ce ar însemna în fond *historia magistra vitae*? Că viața noastră ar fi lipsită de greșeli, ar fi mai fericită și mai înțeleaptă dacă am ține seama de trecut, adică de istorie, și ne-am organiza-o în așa fel încît să nu întreprindem niciodată o acțiune asemenea uneia care a avut un efect defavorabil. Iată deci o lege socială care, dacă ar fi urmată, ar face din viața noastră ceva mult mai plăcut decît cum ea se prezintă de obicei, fără riscuri inutile, fără greșeli, fără nemulțumiri.

Și totuși, viața pe care o trăiesc oamenii și pe care au trăit-o, a fost plină de aceste neajunsuri. Este oare fiindcă preceptul nu este adevărat? Desigur că nu. Este pentru că el n-a fost aplicat întotdeauna și istoria a fost rareori *magistra vitae*. Să nu mai vorbim de ceea ce se întîmplă în viața noastră zilnică, cînd mai niciodată nu avem vreme să ne gîndim la exemple care ar putea fi luate de model, deși în zilele noastre trecutul are rolul lui de învățător. Să ne oprim mai departe la acțiunile mari, ceie întreprinse de state, de suverani, de generali comandanți de armate, unde, desigur, dat fiind consecințele pe care le au oricare din acțiunile importante, ar fi natural ca *historia* să fie o *magistra vitae*. N-am mai vedea state prăbușindu-se, armate învinse și alte asemenea mari dezastre. Este destul să ne gîndim că genii militare ca Napoleon au repetat greșeli pe care le făcuseră și alte genii militare înaintea lor, numai pentru că s-au considerat mai mari decît aceștia și imposibil de învins. Și nu mai departe decît în vremea noastră știm bine că asemenea greșeli s-au perpetuat.

Iată deci de ce ideea *historia magistra vitae* e adevărată, strălucită — în ciuda faptului că uneori oamenii nu țin seama de ea — și trebuie să rămînă un îndreptar al vieții noastre zilnice.

G. Oprescu

Mesaje de salut

Basil Davidson

africanolog britanic

Cred că atunci când adresez cele mai bune urări și felicitări istoricilor români pentru publicarea unei noi reviste exprim nu numai gândurile mele, ci și ale multor cercetători din domeniul africanologiei.

Mulțumită transformărilor ample și pozitive care au avut loc în lume, studiul istoriei a depășit într-un front larg vechile bariere ale etnocentrismului și istoria propriului popor poate fi acum — și chiar este într-o măsură tot mai mare — pusă în legătură cu istoria tuturor popoarelor de pe pământ.

Magazin istoric, noua publicație românească va aduce cu siguranță o contribuție valoroasă în cadrul acestui important proces de largă difuzare a științelor istorice.

Jaques Freymond

Directorul Institutului universitar de
înalte studii internaționale din Geneva
Președintele Asociației Internaționale
de Științe Politice

Istoricii din domeniul relațiilor internaționale, ca și toți cei ce se străduiesc pentru dezvoltarea legăturilor culturale între țările Europei, vor fi deosebit de fericiti să ia cunoștință de nașterea unei noi reviste de istorie în România. Aceasta le va îngădui să cunoască mai îndeaproape lucrările colegilor lor români.

Vom urmări cu interes activitatea revistei *Magazin istoric*, căreia — dumneavoastră ca și noi — îi prezentăm cele mai bune urări.

Prof. dr. Stanislav Herbst

Președintele Societății istoricilor
polonezi

Istoricii polonezi transmit cele mai bune urări noii publicații *Magazin istoric*. Noua revistă românească, care apare începând din anul 1967, înseamnă încă o contribuție pusă în slujba popularizării științei istorice, în slujba cultivării gândirii creatoare în domeniul istoriei, în slujba adâncirii bazei umaniste de apropiere și cunoaștere între popoare și, îndeosebi, între popoarele țărilor socialiste frățesti.

Acad. V. M. Hvostov

Directorul Institutului de istorie al
Academiei de Științe a U.R.S.S.

Urez noii reviste de istorie *Magazin istoric* cele mai mari succese în activitatea ei.

Crearea revistei deschide noi posibilități pentru istoricii români în dezvoltarea științei istorice marxist-leniniste.

Îmi exprim nădejdea că revista va contribui la întărirea în continuare a colaborării dintre oamenii de știință români și sovietici, în elaborarea problemelor actuale ale științei istorice care se situează ferm pe pozițiile internaționalismului socialist.

Acad. prof. Dimitar Kosev

Rectorul Universității din Sofia
Directorul Institutului de istorie al
Academiei de Științe a R.P. Bulgaria

Urez noii publicații succese în munca nobilă începută în acest an. Răspindirea cunoștințelor istorice și în mod deosebit a istoriei relațiilor culturale dintre popoarele noastre frățești va contribui într-o măsură deosebit de importantă la o și mai bună cunoaștere reciprocă, la întărirea colaborării și prieteniei dintre poporul român și poporul bulgar. Nu mă îndoiesc că noua revistă *Magazin istoric* va contribui din plin la realizarea acestei sarcini de onoare.

André Maurois

membru al Academiei Franceze

Urez bun venit în lumea culturii europene acestei noi publicații românești, *Magazin istoric*, care va fi consacrată problemelor de istorie. Nimic nu poate fi mai folositor pentru a uni popoarele din Europa noastră decât de a le face să devină conștiente de istoria lor, de-a lungul căreia ele au obținut împreună mari înfăptuiri.

Voi urmări cu simpatie studiile revistei dumneavoastră.

André Mirambel

membru al Institutului Franței
Directorul Institutului neolenic
din Paris

Vom fi numeroși cei care în Franța, ca și în alte locuri ale lumii, ne vom bucura de a urmări apariția în fiecare lună a noii reviste românești consacrată problemelor de istorie. Noi salutăm în apariția revistei *Magazin istoric*, inițiativa oamenilor de știință din România. Acest periodic oferă un avantaj dublu și real: al unei frecvențe precise și al unei înalte ținute științifice. Oamenii de știință francezi, alături de cei din alte țări, nu vor fi surprinși, întrucât România a dobândit de multă vreme un meritat prestigiu în domeniul studiilor și lucrărilor de istorie.

Sintem bucuroși ca, salutând evenimentul apariției noii publicații, să reînnoim omagiul adus științei prietenilor noștri români.

Gastone Monacorda

Directorul revistei „Studi storici”

În momentul în care apare primul număr al revistei *Magazin istoric*, vreau să vă adresez în numele Comitetului de conducere și din partea colaboratorilor revistei italiene „Studi storici”, publicată de „Institutul Gramsci” din Roma, cele mai bune urări de succes. Urez cele mai frumoase realizări în munca dumneavoastră și îmi exprim dorința de a stabili o fructuoasă colaborare. Vă rog să primiți din partea mea cele mai sincere salutări de început de drum.

Salutări încredințate revistei *Magazin istoric* prin colaboratorii noștri:
A. Chiari, G. Dascal, I. Cheorghidă,
H. Liman, I. Nicolaescu, S. Podina,
C. Linte, Cr. Popișteanu.

Bătălia de la Călugăreni (pictură de Theodor Aman).

ISTORIA și dragostea de **PATRIE**

DUMITRU ALMAȘ

Istoria nu conține numai date, nume și statistici, sau numai narațiunea seacă a unor întâmplări. Fără a-și știrbi întru nimic caracterul științific, ea degajă și acel efluviu de afectivitate, izvodește și acel dram de căldură umană, acel fior de pasiune, de eroism, de frumusețe, pe care viața însăși îl emană. Iată de ce între istorie și dragostea de patrie se stabilesc și se întrețin relații directe, organice, intrinsece, de un superior ordin spiritual și o nebiruită și indestructibilă putere morală. Este una din marile idei-forță ale istoriei, cu implicații incalculabile în plusul și minusul vieții sociale.

Fiind o știință despre viața societăților omenesti, istoria trebuie să fie o știință umanistă. Prin istorie nepoții și strănepoții iau cunoștință de întreaga experiență istorică a înaintașilor și o folosesc așa cum madrepotării folosesc construcția carieră a predecesorilor, ca să urce mai repede spre lumină.

Făcînd istoria popoarelor lor, primii istorici greci și romani au selectat faptele culese dintr-un noian inform și le-au înfățișat cu compasiune și durere, cînd acele fapte se numeau înfrîngerii ori momente de decădere, și cu o legitimă mîndrie, atunci cînd faptele finalizau victorii în lupta cu adversitățile sau succesele

în marea muncă a creației materiale și spirituale.

Herodot, în istoriile lui, a arătat strădanile grecilor, ale genialilor lor conducători, de a ridica republica la un înalt grad de civilizație. A descris eroismul cu care au apărât-o de primejdiile din afară, ori au înfrumusețat-o cu comori de artă, ca să strălucească în lume. Plutarh a fost un adevărat avocat ple-dant al muncii, al dragostei și al jertfei pentru patrie. Tot așa, Titus Livius, cînd vorbește de apărarea Romei împotriva galilor sau a armatelor lui Hanibal. Atît de logică și firească, atît de general umană a fost pilduirea prin fapte a acestor mari istorici ai antichității, încît opera lor a influențat nu numai contemporanii greci sau romani, ci și toate generațiile, pînă azi.

Jules Michelet, cel mai apropiat de popor dintre toți istoricii romantici, cita, în *Histoire de France*, cuvîntul memorabil al loanei d'Arc, fecioara din Orléans: „Îmi singerează inima cînd văd curgînd sînge de francez“. Era destul un atare cuvînt, tresare emoționat Michelet, „ca să se marcheze în istorie adevăratul început al Franței. De atunci putem spune că avem o patrie. Acești țărani nu roșesc că sînt francezi, ei sînt chiar

poporul francez, și poporul, ești tu, o Franță !”

La mai multe popoare sentimentul național s-a amplificat sub călciiul stăpînirii și asupririi străine. A fost chiar una din formele răzvrătirii împotriva exploatarei.

Scriind despre zbuciumata viață a poporului român, cronicarii noștri au încropit, deliberat sau nu, o operă patriotică. Grigore Ureche „s-au nevoit de au scris rîndul și povestea țărilor, de au lăsat, izvod pre urmă și bune și rele, să rămîie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, despre cele rele să să ferească și să să socotească, iară de pre cele bune să urmeze și să învețe și să să îndrepteze”.

Întocmind *predoslovie* la *De neamul moldovenilor*, Miron Costin se lupta cu sine însuși : „Să încep osteneala aceasta, după atîtea vacuri de descălecatul țărilor cel dintîi de Traian împăratul Rimului, cu cîteva sute de ani preste mie trecute, se sparie gîndul. A lăsa iarăși nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, este inimii durere”. Și hotărîrea vine ca o explozie de bucurie : „Biruit-au gîndul să mă apuc de această trudă, să scot lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și semînție sînt lăcuiitorii țării noastre...” Recunoscînd lui Grigore Ureche meritul că „au făcut de dragostea țării letopisețul său”, Costin se bate energic cu „băsnuiitorii”, cu cei care au înținat originea și trecutul poporului român : „De aceste basne să dea samă ei și de această ocară. Nici este sașă a scrie ocară vecinică unui neam, că scrisoarea este un lucru vecinic. Când ocărăsc într-o zi pre cineva, este greu a răbda, dară în veci. Eu voiui da samă de ale mele, cîte scriu !”

Din același adînc simț patriotic, Constantin Cantacuzino stolnicul, pornea să scrie *Istoria Țării Românești dintru început*. El concepea istoria ca un umanist, socotind-o un îndrumător moral și cultural al poporului : „fără istorie nu numai de risul altora și de ocară sîntem, ci și orbi, muți, surzi sîntem de lucrurile și faptele celor mai de mult ce înăceastă pămînt s-au întîmplat”.

Din dragoste de țară alcătuieste Dimitrie Cantemir *Descrierea Moldovei* și *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor* și le răs-pindește în lume ; din aceeași dragoste a scris Ion Neculce minunatele pilde de eroism popular și legendar din „O samă de cuvinte”.

„Tot scopul meu — scria Gheorghe Șincai — a fost și este ca în *Hronica* aceasta, să adeverez acelea care sînt de lipsă spre înțelegerea și știința istoriei românilor”. În război ideologic cu noii „băsnuiitori” ai istoriei românilor, cu Engel și Kopitar, Șincai s-a dovedit un pasionat și neobosit căutător al adevărului.

La istoricii secolului al XIX-lea, rolul patriotic al istoriei apare într-o lumină nouă, mai clară, mai directă : Bălcescu, Kogălniceanu, Laurian s-au străduit să adune material și să scrie istoria științifică a românilor. Au publicat cronici și documente, au scris monografiile. Întrebîndu-se „ce om trebuie să fie istoricul ?” George Barițiu da răspuns temeinic : să cunoască faptele adînc, „să pătrundă cu agerime la pricinile ascunse” ale evenimentelor, să se bizuie numai pe adevăr, iar „pieptul său trebuie să bată pentru fericirea oamenilor și a patrioților ; el are să simtă fierbinte pentru patrie și libertate, să fie înflăcărat de tot ce e mare și bun și să cuteze a spune în fața lumii adevărurile de care e străbătut”. Iubirea „de adevăr, curată și fierbinte este cea mai de frunte datorință a istoricului ; pentru că istoria fără adevăr își pierde toată însemnătatea, ea nu mai este istorie”. Vorbind despre rolul educativ al istoriei, Barițiu scria în cuvinte inspirate : „Cîte simțuri nobile și scumpe deșteaptă istoria scrisă bine ! Din toate acelea însemnăm numai iubirea de patrie și iubirea de libertate și cu atîta încheiem”.

Cu nestinsul lui entuziasm, Bălcescu aprecia istoria unui popor ca un izvor de „suvenire sublimă, care de multe ori îl luminează asupra soartei sale, îl trag din adormire, din nepăsare și deșteaptă în inima lui demnitatea de om și entuziasmul libertății”. Mai limpede ca la oricare dintre istorici, la

Bălcescu trecutul reprezintă un adevărat și prețios colier de fapte mari, „care personifică în sine puterea nației”. „Să ne aducem aminte, în sfârșit, — scria el, în articolul *Trecutul și prezentul* — de epoca lui Mihai, în care românul atinse culmea măririi, care ne-a lăsat cele mai glorioase pagini în analele țării. Cine nu s-a entuziasmat citind bălțile lui Mihai? Cine n-a admirat geniul și bărbăția lui? Călugăreni! Termopile ale românilor! Cîte inimi nu tresar la suvenirea ta! Cîte suflete nu aprinzi! Cîte brațe nu armezi! Cînd românul și-ar pierde de tot credința, cînd orice scînteie de patriotism s-ar stinge în inima lui, numele tău singur ar fi în stare să-l ridice, să-l entuziasmeze și să-l facă a muri, luptîndu-se sau a triumfa”. La Bălcescu istoria informează, învață, educă. „Dar ca o istorie să poată aduce aceste foloase — condiționează Bălcescu — nu trebuie să fie numai un șir de oarecari întîmplări politice sau militare uscate, fără nici o culoare, fără nici un adevăr local; nu trebuie să se ocupe numai de oarecari persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, sentimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri”. Sub imperiul acestei convingeri, Bălcescu însuși a ținut să realizeze o astfel de istorie, scriind pînă în clipa cînd moartea i-a smuls pînă din mină, acea inspirată, artistică și testamentară *Istorie a românilor sub Mihai-vodă Viteazul*, una din pietrele unghiulare ale istoriei și literaturii noastre moderne.

A. D. Xenopol a consacrat o viață de om de știință și de gînditor, ca să scrie *Istoria românilor din Dacia Traiană*, „cea dintîi formă sintetică a istoriei naționale, în expunerea ei cea mai largă pînă acum, pe temeiul materialului necunoscut pînă atunci”, cum o caracteriza D. Onciul. În istoria sa, Xenopol făcea nu numai „din istoria românilor pentru înția oară un sistem”, ci și o mare operă patriotică. „Atîta pot spune — scria el în *Precuvîntare* — că am scris aceste șase volume cu o egală iubire pentru toate timpurile ce se desfășurau înaintea minții mele, atît cele de glorie și măreție, pe cît și acele de durere și restriște, și aș fi fericit dacă

această carte a neamului românesc ar fi îmbrățișată cu aceeași căldură cu care a fost produsă”.

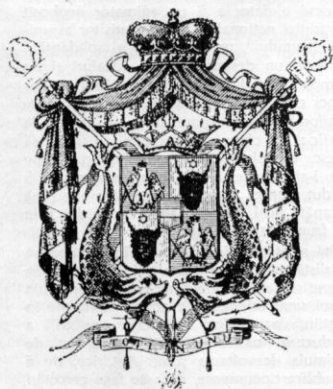
Tratînd, într-o lecție de deschidere, despre *Frumusețea în scrierea istoriei*, Nicolae Iorga, se rostea: „Frumusețea aceasta e de organizare și de stil. Cine scrie istorie și simte că e chemat să o scrie, trebuie să aibă, mai presus de toate, această convingere; că zugrăvește o viață și nu descrie o serie de acțiuni mecanice”. Profesorul Iorga credea că istoricul e dator a fi un animator neobosit al tradiției naționale, „un mărturisitor al unității neamului”, un predicator al solidarității în luptă, un descoperitor de idealuri și de exemple întru împlinirea acelor idealuri. Iar atunci cînd pornea să alcătuiască *Istoria românilor* în zece volume, Iorga se destăinuia patetic: „În cițiva ani, dacă îmi va fi dat să trăiesc, dincolo de cei șaizeci și patru pe care i-am încheiat fără conștiința că aș fi pierdut vremea în zădar, cred să ajung pînă la capăt. Acel moment va fi unul din cele mai frumoase ale vieții mele”.

Mai mult ca oricînd, acum, în era noastră socialistă, sînt valorificate științific tradițiile progresiste ale istoriei. Iar istoria constituie un minunat mijloc de a aduce patria vie în conștiința oamenilor. De aici marea grijă a Conducerii noastre de partid și de stat, de a stimula dezvoltarea științei istorice, de a se publica documente, de a se face cercetări arheologice, de a se efectua studii cît mai numeroase și de a se desăvîrși opera impresionantă a *Istoriei României*.

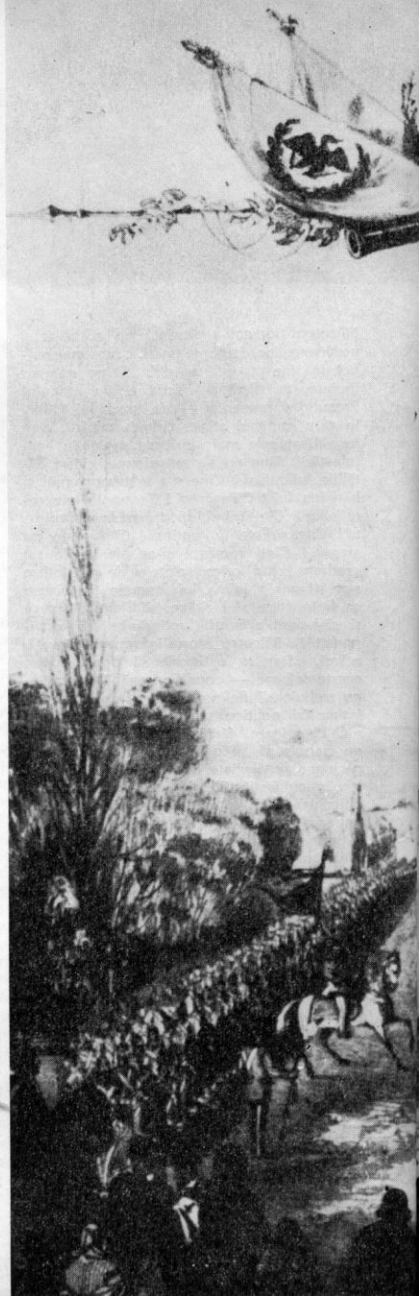
Totdeauna poporul a înțeles că istoria este un nesecat izvor de pilde întru aprinderea dragostei și jertfei pentru țară. Și dacă poporul a iubit istoria și patria, le-a îmbogățit, le-a apărut, le-a înfrumusețat și atunci cînd nu erau întru totul ale lui, cum s-ar putea să nu le iubească și să nu-l îndemne la fapte mari și eroice acum, cînd îi aparțin întru totul?

Rămîne ca istoricii să se învrednicească a scrie istoria după fapta, mintea și inima poporului de azi și de mîine.

UNIREA IN IMAGINI

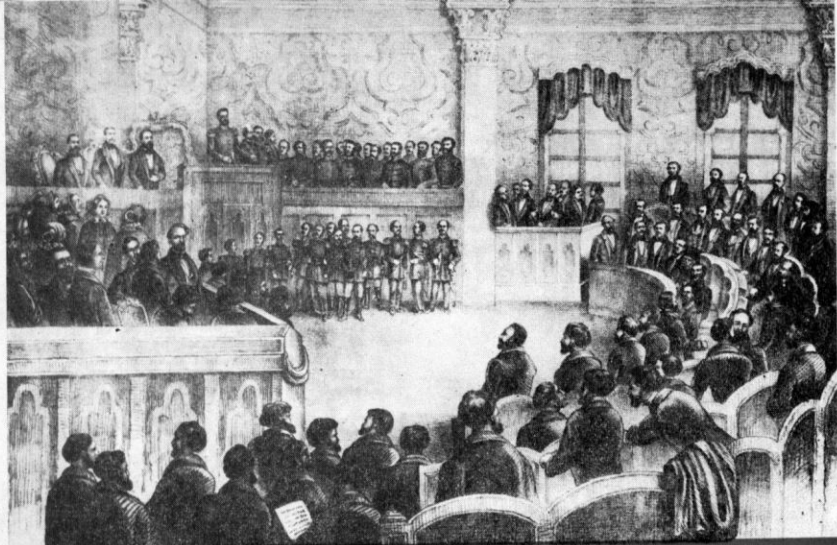
Stema Principatelor Unite

Întâlnirea armatei din Moldova cu
cea din Țara Românească, pe cîmpul
de la Socola, lângă Iași, la 14 aprilie
1859 (litografie de Gheorghe Asachi)

Solemnitatea deschiderii primei Camere naționale de către Alexandru Ioan Cuza, la 29 februarie 1860 (desen în creion de C. Popp de Szathmari)

Mesajul lui Alexandru Ioan Cuza, din 14 februarie 1859, citit în Adunarea Națională Electivă a Țării Românești ►

Anchetă de la Comitetul de la București de la 12.

Domnilor Deputați

La înălțarea Mea pe Tronul
Țării Românești cu unanimitatea
voturilor Dumneavoastră, am comunicat
Adunării Naționale electivă a
Moldaviei actul prin care am arătat
Puterilor ei au subscris tratatului de
la Paris alegerea făcută de
Dumneavoastră în persona Mea
și în însemnătate, aceluși comunicat
votă grăbesc a face astăzi Domnilor
Vostre, Membrii Adunării Naționale
electivă a Țării Românești.

Dumneavoastră se bine curăța
lucrările Domnilor Vostre
Domnilor Deputați. Dumneavoastră
se bine curăța Principatele Unite.

Alexandru Ioan

Ministru Secretar de Stat
la Departamentul de Afaceri Interne

Grădianu

București
Anul 1859
Luna februarie 14.

N. 4

Dialog cu ISTORIA

PAUL ANGHEL

Continuitatea noastră pe același pământ, dovedită cu mistria și spada în două mii de ani, ne pune pe noi cei de azi — care pregătim viitorul — într-un fertil dialog cu istoria, cu timpul milenar din care decurge strălucitul nostru prezent. Înlățăm schele, dar în același timp scobim cu firnăcopul la temelii, prelungind prin gestul nostru de azi gestul constructiv al înaintașilor, unindu-le sub semnul mersului istoric neîntrerupt. România nouă este eternă prin poporul ei vechi, prin poporul ei harnic și inteligent, prin poporul ei hotărât să-și imprime viguros efigia în știința și cultura universală. Și de aceea semnele noului se întâlnesc pretutindenii la noi cu semnele care mărturisesc personalitatea noastră istorică, vechimea noastră în civilizație și cultură, vocația actului definitoriu și a duratei.

Am urmărit această simbolică și semnificativă confruntare a prezentului nostru înfloritor cu trecutul măreț în timpul vizitelor pe care conducătorii de partid și de stat ai României socialiste le-au făcut în diferite regiuni ale țării, în cursul ultimilor doi ani. Pe firul acestor minunate

întâlniri cu țara, mă voi opri asupra câtorva momente semnificative pentru acest permanent și rodnic dialog pe care îl purtăm noi cei de azi cu istoria.

Porțile de Fier. Mii de constructori au salutat cu aplauze și urale sosirea pe șantier a conducătorilor țării, raportînd despre succesele lor în bătălia pentru stăvilirea apelor fluviului, pentru înălțarea acestui gigant al luminii, unul dintre cei mai puternici din lume. Panorama lucrărilor s-a deschis vast privirii — seria de arcuri de triumf înălțate de marile viaducte, bolțile tunelurilor ce desenau orbite spre adîncul muntelui, șoselele aeriene suspendate pe înălțimi, toate conducînd către marea înfruntare din inima fluviului unde se ridicase pieptul gigantic de oțel al batardoului. „O asemenea lucrare — raportau cu mîndrie constructorii — nu-și are egal în măreție la noi; dar o asemenea lucrare continuă gestul constructiv al înaintașilor care au durat, acum 19 secole, podul peste Dunăre al lui Traian”.

Ruinele celebrului pod al lui Apolodor din Damasc și ruinele castrului Drobeta, anticipînd marile noastre construcții

de azi, sînt străvechi semne în piatră care vădesc geniul constructiv al strămoșilor noștri romani și care constituie, în același timp, elemente grăitoare din certificatul de naștere al poporului român.

Poarta Maramureșului... Ne oprimem cu un an înainte la hotarul nordic al țării, în teritoriul de odinioară al dacilor liberi, acolo unde meșterii de azi de pe Mara și Iza au durat, în cinstea înălților oaspeți, o falnică poartă de lemn. De la Porțile de Fier de pe Dunăre la poarta de lemn a codrilor din miazănoapte e un drum care măsoară toată vatra cea mare a țării, definindu-i unitatea geografică, istorică, spirituală. Pe colinele care străjuiau această poartă de sus, Maramureșul rînduise simbolic zestrea lui de boagă — turme de oi și cirezi de vite, călăreți în straie populare, buciumași din Oaș, mineri din Baia-Sprie — un alai în care istoria și prezentul se logodiseră într-un gest de o unică măreție. Acest colț minunat al țării, leagăn al legendelor descălecate, ogor fertil al slovei și gîndirii românești, citadelă a luptelor revoluționare conduse de comuniști — Maramureșul anilor socialismului a raportat cu

Conducătorii de partid și de stat vizitând Ulpia Traiană-Sarmizegetusa.

bucurie despre înnoirile care i-au făcut înfloritoare meleagurile și care duc mai departe tradițiile de luptă, construcție, creație existente aici. Dacă dincolo, la Dunăre, covârșea documentul arheologic, aici în munții de la nord covârșea în schimb realitatea etnografică, prin documentul straiului, al datinei și limbii, elemente imemoriale care legitimează același popor românesc din străfundurile istoriei și până azi. Aceleași virtuți se legitima-
 mau ca și dincolo — și pretu-
 tindeni — prin marile acte
 istorice ale construcțiilor, prin
 noile uzine și baraje, prin
 noile mine și așezăminte cul-
 turale, prin pulsul nou al vieții
 pe care l-a adus, în cele mai

îndepărtate colțuri de țară,
 era socialismului victorios.

Din legendă am poposit mai
 apoi din nou în istorie, pe
 același fir al unității, oprin-
 du-ne în Moldova, la...

...**Putna.** Vizitând regiunile
 Iași și Suceava, conducătorii
 de partid și de stat au făcut
 un popas omagial la cripta
 unde doarme „cel ce a făcut
 din pieptul său scut de apă-
 rare Moldovei — Ștefan cel
 Mare”. Zilele petrecute în
 Țara de Sus, popasurile în
 noile cetăți ale industrializării,
 aflătoare lângă vechile mo-
 numente ale vremii lui Ștefan,
 au măturisit încăodată pu-
 ternica dezvoltare economică
 și culturală a acestui colț de
 țară, faptul că „diata” mare-
 lui voievod este apărată și

întărită prin energia întregului
 nostru popor. Această reali-
 tate a fost exprimată în cu-
 vințele tovarășului Nicolae
 Ceaușescu, secretarul general
 al C.C. al P.C.R., la Cetatea
 Neamțului, în fața a mii și
 mii de oameni: „Moldovenii,
 muntenii, transilvănenii — ro-
 mâni au fost întotdeauna oa-
 menii pașnici, primitivi, n-au
 rivnit niciodată la avutul al-
 torea, dar ei și-au apărat întot-
 deuna cu vitejie patria, glia
 strămoșească, și aceasta a făcut
 ca țara noastră să se înalte
 continuu și să devină un stat
 puternic, înfloritor”. Și mai
 departe, subliniind această
 fuziune între trecut și pre-
 zent: „La noi vin mulți străini,
 ca turiști sau oaspeți. Ei ad-
 miră cetățile și minăstirile, ca-

sele și locurile memoriale care vorbesc despre trecutul de luptă și muncă al poporului — dar admiră și noile cetăți industriale, științifice, culturale, de învălmășire, care sintetizează, într-o formă superioară, tot ceea ce are mai bun poporul român, talentul și priceperea sa, hărnicia și hotărârea sa de a-și construi o viață liberă și independentă”.

Eforturile poporului nostru de a-și construi o viață liberă și independentă și-au găsit nepieritoare întrupări pretutindeni, au unit într-o aceeași semnificație monumentele civilizației materiale și spirituale ale trecutului cu monumentele prezentului socialist.

Argeș. Rîul izvorăște din legendă, legenda e definitivă pentru idealul constructiv al poporului nostru; saraul de pe Argeș, unde s-au oprit oaspeții, reînvie semnificația nobilă a legendei și o transformă într-un monument al civilizației contemporane.

Poposind apoi la Cozia lui Mircea cel Bătrîn, la Cîmpulungul primilor Basarabi, la Padeșul lui Tudor, la Rîureni lui Magheru, la Bălcești marelui revoluționar Nicolae Bălcescu, conducătorii României socialiste au legat de fiecare dată acest trecut de glorie al neamului cu faptele eroice ale contemporanilor care ridică azi Patria spre culmile civilizației și progresului.

Eforturile se leagă prin se-

cole, verigă cu verigă, ele construiesc fizionomia unică a unui popor care și-a impus prin lupte grele ființa și unitatea națională. Am înțeles și mai bine acest lucru la izvoarele istoriei noastre, la...

Sarmizegetusa. Elogiul adus izvoarelor ființei noastre se cuvine transcris literă cu literă: „Am pășit cu adîncă emoție în străvechea capitală a Daciei romane, mărturie adînc grăitoare a vechimii neamului românesc pe aceste pămînturi. Construcția acestei așezări, monumentele aflate aici sînt o vie ilustrare a geniului creator, a gradului înaintat de cultură materială și spirituală atins de strămoșii noștri, daco-romanii”.

De aici, din inima Daciei, unitatea materială și spirituală a pămînturilor românești se desemnează expresiv printr-o succesiune de piscuri istorice care conduc pînă în prezent: Bobilna, Albac, Tebea,

Alba Iulia. Să pășim cu emoție în Cetatea Bălgradului, acolo unde s-a săvîrșit martiriul lui Horea, Cloșca și Crișan, acolo unde a răsunat pentru înfrînta oară glasul unității naționale, acolo unde unitatea noastră națională a devenit act istoric prin hotărîrea celor 100.000 de soli ai Transilvaniei care au subscris unirea cu țara cea mare. „Hora Unirii”, încinsă în piața palatului unde s-a semnat actul epocal, o horă în care s-au prins mii și mii de oameni, a

adunat într-o singură simțire toată suflarea, pecetluind sărbătorește milenii de luptă.

„Am vizitat cu profundă emoție sala Unirii — au comemnat cîrmuitoarii patriei socialiste — locul unde s-a scris o glorioasă pagină a istoriei naționale — actul de uriașă însemnătate în procesul de formare a națiunii române, care avea să dea împlinire dorinței de veacuri a poporului român de a trăi împreună într-un stat unitar. Dezvoltînd glorioasele tradiții ale trecutului, poporul nostru, construind socialismul, consolidează necontenit unitatea, independența națională și suveranitatea patriei, făurește viitorul ei fericit”.

Viitorul fericit al patriei crește din prezentul strălucit și din trecutul eroic al poporului român. Dialogul cu istoria este act de construcție, el dă temelie edificiului nostru social, ne legitimează în ochii viitorului prin întregul tezaur al existenței noastre ca neam pe acest pămînt.

România nouă este eternă prin poporul ei vechi, prin poporul ei harnic și inteligent, prin poporul ei hotărît să-și imprime viguros efigia în știința și cultura universală, prin vocația actului definitoriu și a duratei.

Socialismul s-a ridicat la prestigiul de act definitoriu al istoriei noastre naționale.

Memoria istoriei este piatră de temelie a edificiului nostru prezent.

Panoramic nocturn : Combinatul chimic de la Craiova

*Un precursor
al științei
istorice*

**MAGAZIN
ISTORIC
PENTRU
DACIA**

Prof. univ. dr. docent

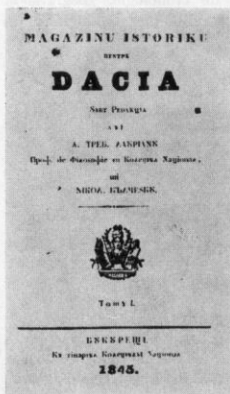
ALEXANDRU PIRU

În istoria culturii românești, anul 1840 marchează un moment de răscruce. Sub dublul impuls al iluminismului și al romantismului progresist, intelectualitatea dă glas tendințelor populare generale de eliberare națională și socială, edificând platforma ideologică a revoluției burghezo-democrate de la 1848.

Un rol de seamă în acțiunea de redesteptare națională l-au avut publicațiile periodice inițiate în 1840 la Iași de Mihail Kogălniceanu, îndeosebi *Dacia literară* și *Arhiva românească*. Revistele, una literară, cealaltă științifică, simbolizau prin însuși titlul lor necesitatea solidarizării tuturor provinciilor românești în vederea realizării idealului comun.

Arhiva românească, prima noastră publicație periodică de istorie, își înceta activitatea în 1845, lăsând însă o vrednică moștenitoare a soliei sale, după cum se exprimă redactorul ei, Kogălniceanu, în noua revistă apărută în același an la București, *Magazin istoric pentru Dacia*, sub redacția lui August Treboniu Laurian, profesor de filozofie la Colegiul Național și Nicolae Bălcescu, doi tineri, primul în vîrstă de 35 de ani, celălalt numai de 24. „Istoria este cea dintîi carte a unei nații” — începe prospectul revistei publicat la 9 ianuarie 1845 în ziarul lui Ioan Heliade Rădulescu, *Curierul Românesc* și ceva mai tîrziu în revista lui George Barițiu din Brașov, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*. Socotind că „fără istorie” un popor e „încă barbar”, prospectul deplîngea puținătatea scrierilor istorice despre români (se aminteau:

Foala de titlu a primului număr
din „Magazin istoric pentru
Dacia”

Cu aceste rubrici, în genere riguros respectate, *Magazin istoric pentru Dacia* a ieșit în total în cinci tomuri, în 1845 un tom, în 1846 două tomuri și în 1847—1848 alte două tomuri, însumând peste 3 000 de pagini.

Apariția primului tom e salută de *Foiașul pentru minte, inimă și literatură*, la 16 iulie 1845, și de Gheorghe Asachi, în *Albina românească*: „Noi socotim că nu este un om în care bate o inimă cu simțămînt de român, pe care să nu-l intereseze această operă națională“, scria George Barițiu, iar Asachi sublinia mai ales „îmbrățișarea compatrioților“ ce se puteau acum mîndri „de a avea acest document național, ca un titlu chiar al familiei sale“.

La prima rubrică, *Magazinul* venea, cum era de așteptat, cu cronicile Țării Românești: Anonimul Bălenilor în tomurile I și II, Cronică lui Radu Greceanu în tomul II, Cronică lui Radu Popescu în tomul IV, Letopisețul cantacuzinesc și Anonimul brîncovenesc în tomurile IV și V. În tomul al IV-lea se publica Cronică anonimă racovițeană a Moldovei, la care Kogălniceanu va da o variantă. Paralel cu cronicile Moldovei publicate de Kogălniceanu, apăreau deci cronicile muntene de la 1290 pînă la 1730, de o valoare documentară și, cum s-a stabilit în ultimul timp, și literară, uriașă.

Nu mai puțin valoroase erau actele de la rubrica de diplomatică „de la 1390 încoace“, ca, spre a da cîteva exemple, Cartea obșteștii adunări a Țării pentru trei boieri dovediți de furt banilor visteriei din 1652; Act pentru desrobirea vecinilor în Moldova din 1749; Actul de unire al nobililor, unguri, săcui și sași din Transilvania, 1437 etc.

La rubrica „memoratoriului dacian“ apar, între altele, poemul visteriului Stavrinov, fragmente din Istoria Rusiei de Karamzin, extrase din Tertulian, Priscus, Lequien, Eder.

La „inscripțoriu“ se dau referințe despre Istria (Histria) de August Treboniu Laurian și cîteva însemnări epigrafice (această rubrică este cea mai săracă și numai o singură dată reprezentată, în tomul II).

„Dizertatoriul“, în schimb, cuprinde importante scrieri de Bălcescu, precum: *Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor; Românii și fanarioții; Ioan Țăutul, mare logofăt al Moldaviei; Logofătul Miron Costin; Spătaru Ion Canta-*

cuzino; Postelnicul Constantin Cantacuzino (în tomul I); *Puterea armată și arta militară la moldoveni în timpul mării lor și Despre starea sofială a muncitorilor plugari în Principatele române în deosebite timpuri* (în tomul II); *Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595 și Buletin despre portretele principilor Țării Românești și Moldovei ce se află în cabinetul de stampe de la biblioteca regală din Paris* (în tomul IV); studii de A. T. Laurian precum: *Discurs introductiv la istoria românilor* (tomul I) și *Temisoara sau scurt istoric al Banatului Timișian* (tomul V și extras).

Foarte modernă este rubrica de bibliografie care consemna în spirit critic lucrările de istorie românească și universală apărute (*Magazin pentru istoria, literatura și toate memorabilitățile Transilvaniei în societate* cu mai mulți patrioți de Antoniu Kurz, *Arhiv al societății pentru cunoștința țării transilvane, Letopiseștele Moldovei* publicate de Kogălniceanu, *Magazin de evenimente Transilvaniei* de Josef Kemeny și Ștefan Kovács, *Scriitori germane despre Orient* de E. A. Quitzmann, *Europa sau cronică lumii cultivate* de T. G. Kühne, *Cronical Fuchsio-Lupino-Oltardin sau analele ungare și transilvanice* de J. Trausch).

Magazin istoric pentru Dacia a fost, după *Arhiva românească* a lui Kogălniceanu, a doua publicație de istorie științifică în spirit modern din țara noastră. Punînd accentul pe adunarea și publicarea documentelor, revista n-a rămas la stadiul arhivist, ci a trecut simultan la interpretarea critică a izvoarelor, la extinderea cercetării de la biografia voievozilor la studiul instituțiilor, al vieții sociale și culturale a poporului. Cunoașterea trecutului servea, în concepția lui Bălcescu, orientării în prezent. „Românii au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să cîștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s-ar dobîndi cînd ei ar avea o bună istorie națională și cînd aceasta ar fi îndestul răspîdită. Privind la acel șir de veacuri, în care părinții noștri au trăit și la chipul cu care ei s-au purtat în viața lor socială, noi am căuta să dovedim virtuțile lor și să ne ferim de greșelile în care au picat...“

Aceste rînduri scrise acum mai bine de o sută douăzeci de ani în *Cuvînt preliminaru, despre izvoarele istoriei românilor*, și-au păstrat pînă azi întreaga actualitate.

La prima impresie o asemenea încercare ar părea hazardată. Un țăran simplu, un moț intelectual! Accepțiunea strîmtă, simplificată a noțiunii, adică o „persoană care posedă o pregătire culturală temeinică și lucrează în domeniul artei, științei sau tehnicii etc.”, ar infirma calitățile intelectuale ale conducătorului răscoalei din 1784. Horea nu întrunea asemenea însușiri, nu poate fi, deci, socotit în acest sens un intelectual. Noțiunea de intelectual are însă și o accepțiune mai largă, mai cuprinzătoare, caracterizînd o „persoană care și-a cultivat mintea și se servește de inteligență spre a judeca lucrurile”. În acest caz, poate fi socotit Horea un intelectual?

Răspunsul la această întrebare este oferit de faptele sale înseși. Un țăran care a străbătut de patru ori drumul Vienei și tot de atîtea ori a răzbătut la Curtea imperială și a înfățișat împăratului nedreptățile suferite de țăranii români, nu poate fi un om lipsit de inteligență. Un om care a știut cîștiga încrederea unui întreg popor „în care toți românii din toată patria... ca într-un solitaru a cauzei națiunii române puneau și aveau toată nădejdea” încă înainte de răscoală, potrivit unui bun cunoscător al lucrurilor, cum a fost Alexandru Sterca Șuluțiu, nu putea fi un om obișnuit. Acela care era primit, ca un egal, între membrii unor societăți secrete cu caracter politic și cultural, fiind respectat de aceștia și de alți oameni suspuși din capitala Imperiului habsburgic, era dotat, fără îndoială, cu însușiri intelectuale remarcabile. În sfîrșit, omul care a știut făuri cel mai înaintat program al vremii din Transilvania, dovedește o mare putere de înțelegere a imperativelor sociale ale timpului.

Contemporanii îl caracterizează ca un cap deschis, cu prisosință înzestrat cu minte, talent de vorbitor, bogat în experiență, născut pentru a conduce, un om cu „învățătură și mare meșter în iscodiri rafinate” (Schiller). Același Șuluțiu îi creionează portretul intelectual, veridic și complet, ca unul ce-și întemeia spusele pe ale celor mai buni cunoscători ai lui Horea. Conducătorul răscoalei este înfățișat ca un om „înzestrat de la natură cu o minte ageră, isteată și pătrunzătoare”; de aceea era purtătorul de cuvînt în forurile sătești și chiar în întreg cercul Cîmpenilor, apărătorul oamenilor, purtătorul „cu gura — *verbaliter* — al proceselor”, încercînd, totdeauna, împăcarea părților. De aceea nu numai persoane particulare îl solicitau ca apărător al proceselor lor, „da și obștea toată a poporului întreg din Munți, pe Horea îl socoti de cel mai vrednic și mai harnic, cui să-și încrează lucrul și solia la împăratul pentru cîștigarea dreptății”.

Portretele artiștilor ce i-au zugrăvit chipul în închisoarea de la Alba Iulia, I. Stock și S. Koréh, înfățișează un om cu fruntea înaltă, care ascundea multă înțelepciune, cu două cute adînci între sprîncene, semn de hotărîre și dirigenie, cu ochii mici și vii, pătrunzători, ce aruncau scînteii în clipe de îndrîjire. Tot astfel i-a descifrat înfățișarea și un publicist al vremii, remarcîndu-i ochii ageri și pătrunzători, plini de foc, observînd tot, fruntea marcantă, figură ce nu poartă un cap comun.

Multă vreme a fost discutată și controversată știința de carte a lui Horea. Existau mărturii contemporane pro și contra. Cea mai concludentă dovadă în sens negativ era însăși mărturia lui Horea cu ocazia anchetei

HOREA

SCHIȚĂ A PORTRETULUI INTELECTUAL.

Prof. univ. ȘTEFAN PASCU
membru corespondent al Academiei

la care a fost supus în închisoarea de la Alba Iulia. La întrebarea anchetatorilor dacă știe citi și scrie, dacă a primit sau trimis scrisori, Horea răspunde negativ. Neagația nu are însă valoare probatorie, deoarece la anchetă Horea a negat până și lucrurile cele mai evidente. Neființa de carte a lui Horea a fost afirmată și de Alexandru Sterca Țoluțiu și apoi de mai mulți istoriografi ce s-au ocupat cu răscoala din 1784.

Dimpotrivă, mai mulți contemporani socoteau pe Horea un om cultivat. *Journal politique de Bruxelles* afirmă, de pildă, că planurile lui Horea erau inspirate din istoria antică în care era foarte instruit, iar autorul broșurii semnată cu numele poetului Schiller îl socotea om „cu învățătură”, care vorbește bine limba germană, citește mulți autori germani, dar pe vremea petrecută la Viena se plîngea că nu înțelege bine pe Klopstock, prea greu pentru el. În sfârșit, autorul broșurii „Proenotatio historica”, afirmă că Horea știa să scrie și să citească.

Ultimele cercetări și unele documente, pot oferi un răspuns acestei controverse. Pe grînda bisericii din Cizer, din apropierea Huedinului, la care se știe că Horea a lucrat ca iscusit dulgher ce era, se află șapate cuvintele: *lucrat Ursu*.

S-au păstrat, de asemenea, vreo patru-cinci scrisori scrise de Horea sau din porunca lui. Au fost scrise de Horea personal aceste scrisori sau au fost dictate de el unor secretari ai săi? Unele, potrivit declarațiilor lui Horea, au fost scrise de nobilul Alexandru Chendi, dictate însă fără îndoială de Horea însuși, după cum rezultă cu evidentă din stilul și mai ales, din conținutul lor, care este gîndit de un țaran. Mentalitatea și limbajul țărănesc sînt prezente în scrisoarea din 3 decembrie 1784, aflătoare în posesia noastră:

„Cinstitului și de bun neam domnișorului solgăbirău Bistrai Ghiuri. Ne închinăm de

sănătate noi crîngul Sohodalului și al Peleșului și dăm în știre că noi precum ne-am fost scris în casa popii Morariu plecați porunci împărătești...” Scrisul este citeț și frumos. A fost scrisă de Horea sau de Alexandru Chendi? Scrisul poate fi al celui din urmă, dar fără îndoială cuprinsul aparține lui Horea.

O altă scrisoare, datată la 8 noiembrie 1784 și adresată aceluiași Bistrai, în posesia noastră și aceasta, este și mai concludentă:

„Ne închinăm de sănătate dumitale f. solgă birău Diordie Bistrae. Ne rugăm să faci bine să dai poruncă să fie slobod să vie, la noi, din grația dumitale căci vom plăti omineaste, și au să vie, au să ne spue pentru ce nu veți. veni de să ne lucre ce avem treabă di pe cărțile ceale împărătești. Eu Nicula Urs dau foarte rugă și îndegrabă. să ne dați răspuns.

1784 noiembrie în 8 zile”.

Limbajul, construcția frazei, gîndirea aparțin fără îndoială unui țaran. Expresiile „ne rugăm să faci bine”, „să fie slobod”, „vom plăti omineaste”, „să ne lucre ce avem treabă” etc. sînt caracteristice țărănești. Cuvintele „sînătate”, „Diordie”, „dumitale”, „omineaste”, „cărțile” în loc de scrisori, „în degrabă” etc., aparțin unui țaran. Punctuația folosită, de asemenea, la întimplare, după cum și propoziția neîncheiată, iar scălitura: „Eu Nicula Urs” este proprie lui Horea. Dubiul este înlăturat de mărturia lui Bistrai însuși, sub proprie scălitură, anume că a văzut scrisul lui Nicula Urs.

Horea știa deci să scrie și încă destul de bine. Cel ce știa să scrie asemenea scrisori și putea să-și încreșteze numele în lemn, cunoștea și cititul, chiar dacă nu în măsură să înțeleagă pe Klopstock. Horea era un intelectual în accepțiunea largă a noțiunii, un țaran destul de cultivat, mai cultivat decît mulți nobili ai vremii chiar.

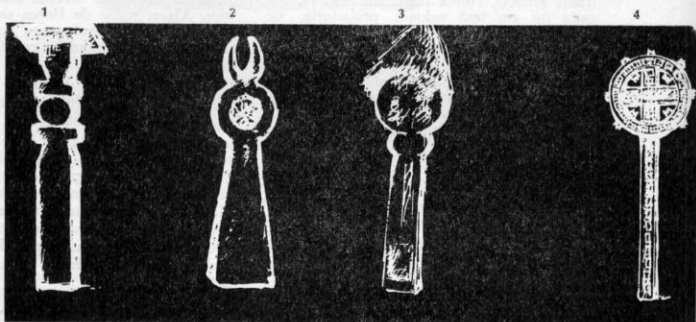
Coloana cerului la români

Unul dintre monumentele sătești cu un străvechi și original conținut mitologic pentru poporul român a fost „coloana cerului“, denumită și „stilul ceresc“.

Termenul, cunoscut în formularea lui populară din povestirile etiologice de circulație universală despre structura mitică a lumii dinaintea erei noastre, denumește în fapt un monument fantastic în formă de arbore mirific, în formă de trunchi de copac descoronat sau în formă de coloană rudimentară. Fiecare din aces-

atî în forma lui plenară de produs botanic al naturii, cît și în derivatele și succedaneile lui artistice, de trunchi descoronat și de coloană ornamentată, de care am amintit mai înainte. Pe coroana acestui arbore mirific se credea că se sprijină mijlocul cerului și că în frunzișul lui strălucesc neconținut: soarele, luna și stelele, cometele și pulberea căii lactee.

Printr-un proces creator de reducere la esențial și de simplificare a complexului cultural re-

1) arbore cu efigia globulară a soarelui (Banat, 1920); 2) cu efigia soarelui și coarnele de consacrație (Moldova 1920); 3) cu efigia soarelui în formă de disc (Oltenia—Gorj 1920); 4) cu efigia soarelui în formă de „roată solară“ (Maramureș, 1930).

te trei figuri, reprezentau stadii diferite de stilizare morfologică a aceluiasi element mitologic, care, după credința populară, servea de suport central al bolții cerești și, totodată, de simbol al puterii cosmice.

La sfîrșitul comunei primitive, în imaginația mitopeică a strămoșilor poporului român — în amestecul încă confuz de credințe și practici mitologice — a predominat cultul arborelui cosmic,

feritor la arborele cosmic, din figurarea lui primară se obține întîi monumentalizarea schemei lui mitice printr-un trunchi de copac descoronat, care își păstrează însă rădăcinile înfipite adinc în sol și, apoi, monumentalizarea simbolului lui într-o coloană ornamentată. Cerul întreg rămîne în aceste ultime două forme de monumentalizare un fel de coroană cosmică, ce înconjoară material monumentul propriu-zis

sătesc. Cu toate acestea, nu dispare, ci dimpotrivă, se multiplică în împodobirea trunchiului descoronat și a coloanei rudimentare, numărul simbolurilor cerești. Filiațiunea de la arborele cosmic la trunchiul descoronat și de la acesta la coloana cerului se oglindește în paleofolclorul carpato-balcanic, din care cel sud-dunărean prehelenic este mai bine cunoscut, ca și în folclorul contemporan carpato-balcanic. În această privință, poporul român păstrează o bogată arhivă de folclor mitic de

valente de factură creștină, fapt care a făcut ca, în unele din reprezentările ei monumentale, coloana cerului să fie confundată cu „troița-stîlp“, un succedaneu religios al acestui monument mitologic sătesc ancestral.

Formele cele mai răspândite de monumente sătești de tipul coloanei cerului sînt stîlpii în formă de T, în formă de Y și în formă de Q — fiecare din aceste forme simbolizînd o reprezentare diferențiată a aceleiași idei arhitectonice de suport mitic al bolții cerești

par a fi cele preromânești și românești. Aceste forme arhitectonice relevă în substanța lor unele aspecte importante din instrumentarul străvechii mitologii uraniene locale, care premerge mitologiei daco-romane.

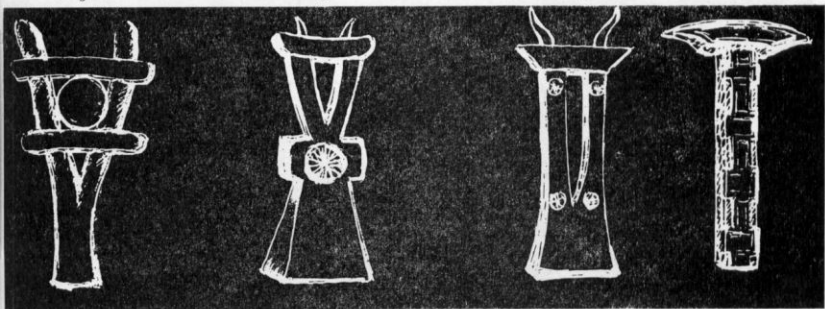
Intuițiile artistice ale lui Constantin Brîncuși în „Coloana infinită“ și ale lui Ion Țuculescu în „Stîlpii totemici“ merg pe linia acestei tradiții mitologice locale și, numai datorită acestei tradiții mitologice, pe linia unei expresii plastice a creației autentice ade-

5

6

7

8

5) arbore descoronat cu disc solar în mijloc (Oltenia — Gorj, 1910); 6) simulacru de arbore descoronat cu coarne de consacrație (Moldova, 1910); 7) simulacru de arbore descoronat cu coarne de consacrație (Moldova, 1910); 8) în formă de teu cu capitelul recurbat (Muntenia — Rîmnicul Sărat, 1920).

cea mai prețioasă valoare.

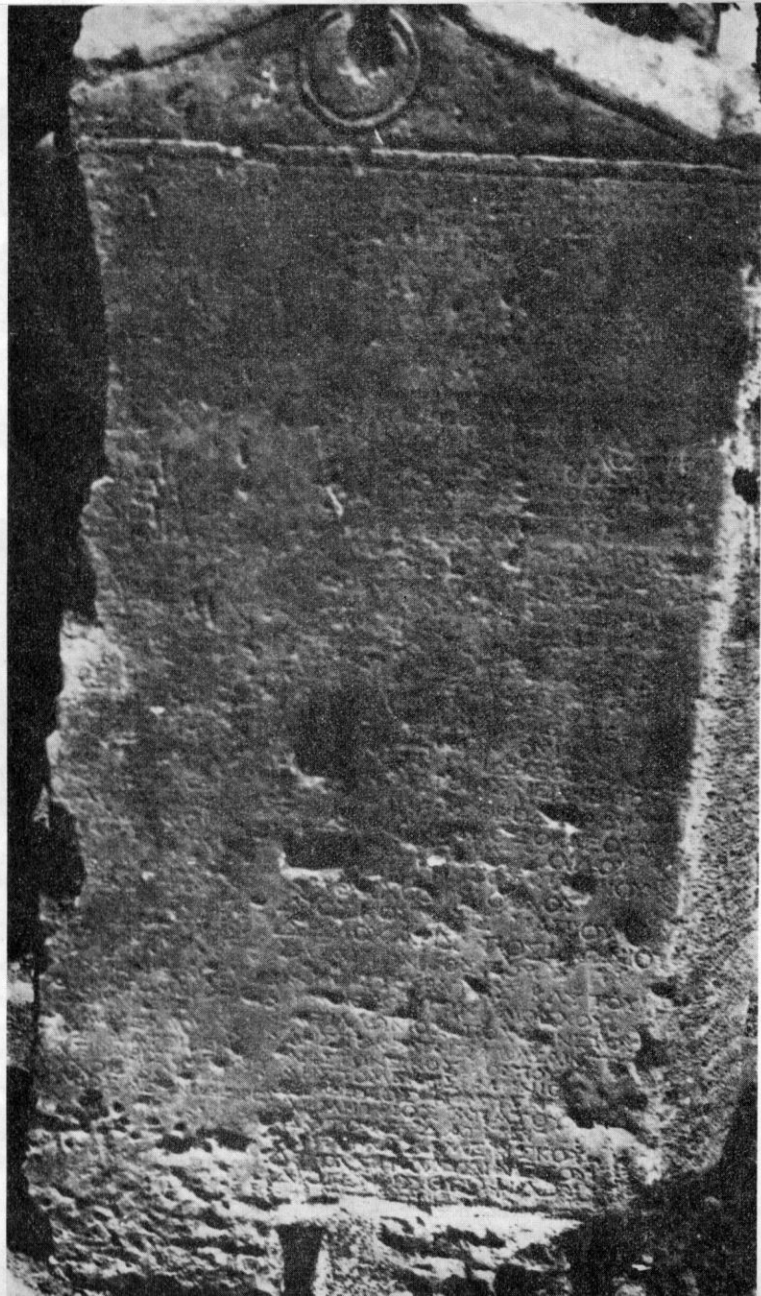
În reprezentarea artistică monumentală mai recentă a coloanei cerului s-au păstrat elemente cosmogonice transmise prin tradiție ornamentală din figurarea arborelui cosmic. Pe coloana cerului au fost închipuite întii aștrele cerești importante pentru viața omului: soarele, luna și stelele, ca și simbolurile lor zodiacale antropomorfizate și apoi transimbolurile lor echi-

sau de suport mitic al unui element important al bolții cerești.

Cercetările comparative istorice, întii ale artei primitive și apoi ale celei populare carpato-balcanice pe material nord și sud-dunărean, au scos în evidență o gamă variată de asemenea monumente sătești, în care formele cele mai complexe și mai reprezentative pentru întreaga regiune etnografică din care facem parte,

rente la realitățile culturale românești. „Coloana infinită“, pe de o parte, și „Stîlpii totemici“, pe de altă parte, potențializează pe planul artei culte, ajunsă la formele ei cele mai abstracte posibile, străvechea idee artistică populară a unei concrețiuni mitologice de factură ancestrală, fără de care nu se poate concepe reconstituirea mitologiei populare române.

ROMULUS VULCANESCU

Histria

și Burebista

Prof. univ. DIONISIE PIPPIDI
membru corespondent al Academiei

De-a lungul jumătății de veac scurse de la începerea săpăturilor în colonia milesiană a Histriei, specialiștii — de la Vasile Pîrvan pînă la actuala echipă de cercetători ai Institutului de arheologie al Academiei — au fost aduși să constate, la diferite adîncimi, urme de incendii de o asemenea importanță și pe o atît de mare întindere, încît îndreptătesc presupunerea că, de mai multe ori în existența-i zbuciumată, cetatea dobrogeană a suferit distrugerii pustiitoare. Ca să mă restrîng la observațiile cele mai bine verificate, pare neîndoișor că la sfîrșitul secolului al VI-lea î.e.n. (la mai puțin de două veacuri de la întemeiere), Histria a trecut printr-o grea încercare. O catastrofă similară pare s-o fi atins spre sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n., o a treia către jumătatea secolului I î.e.n. În sfîrșit, cum a devenit tot mai evident, pe măsura continuării cercetărilor, la jumătatea secolului al III-lea e.n. orașul de pe țărmul lacului Sinoe a suferit o a patra distrugere — de data aceasta totală — ușor de constatat după aspectul ruinelor, și, dealtminteri, confirmată de un izvor scris, culegerea de biografii imperiale cunoscută sub numele de *Historia Augusta*.

În cel din urmă caz, autorii prăpădului ne sînt arătați anume : e vorba de goți. În toate celelalte, sîntem reduși la presupuneri și, dacă ipoteze plauzibile n-au lipsit nici cu privire

la întîmplările din secolele al VI-lea și al IV-lea î.e.n., un început de dovadă nu s-a putut aduce decît pentru pustiirea din secolul I î.e.n., atribuită cu multă verosimilitate geților lui Burebista.

Despre politica regilor din stînga Dunării, față de cetățile grecești de pe litoralul dobrogean și pontic îndeobște, s-a scris în ultima vreme de mai multe ori. Pornind de la unele documente epigrafice recent descoperite, semnatul acestor rînduri a susținut într-o serie de scrieri că, din zilele lui Dromikhaïtes (sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n.) pînă la cucerirea de către romani a malului drept al Dunării (în preajma erei noastre), căpeteniile geto-dace din nordul fluviului n-au încetat să tindă la stăpînirea pămîntului dintre Dunăre și Mare, controlînd politicește cetățile grecești de pe coastă și percepînd de la ele un tribut care a putut varia după vremuri, dar n-a lipsit niciodată.

Abia întrevăzute în cazul unor regi ca Dromikhaïtes (abia pomenit), ori Zalmodegikos și Rhemaxos (respectiv din secolele al III-lea și al II-lea, î.e.n.), legăturile la care facem aluzie ne sînt mai bine cunoscute în zilele lui Burebista, despre care un istoric de la începutul erei noastre ne informează că, „trebind Dunărea fără frică, pustia Tracia pînă la hotarele Macedoniei” și care, într-o inscripție importantă din Balcic (în antichitate Dionysopolis),

e înfățișat ca „primul și cel mai mare dintre regii Traciei, stăpîn al ținuturilor de dincolo și de dincoace de fluviu”. Alte izvoare istoriografice și epigrafice ne lasă să înțelegem că Burebista a stăpînit, cît a trăit, coloniile grecești de pe țărmurile de vest și de nord ale Mării Negre, de la Olbia (la limanul Bugului) pînă la Apollonia (azi Sozopol, în R.P. Bulgaria). De bună seamă, mina-i aspră n-a crușat nici cetățile de pe litoralul dobrogean : Histria, Tomis, Callatis. Cum am încercat s-o dovedesc cu ani în urmă, ecouri ale acestor întîmplări stăruie într-un important document histrian, decretul în cinstea lui Aristagoras fiul lui Apaturos, în care, sub o formă învăluită, se vorbește de o „nenorocire abătută asupra orașului”, de stăpînirea exercitată de „barbari” asupra teritoriului, de luarea în captivitate a unui mare număr de locuitori.

De amploarea distrugerilor (cu excepția zidului de apărare) nu se vorbește în inscripția din care lipsește, pe de altă parte, orice aluzie lămurită la identitatea dușmanilor. Interpretarea corectă a documentului și-a făcut totuși loc atunci cînd cercetările întreprinse într-unul din cartierele de seamă ale Histriei au arătat fără putință de înșelare că, la data decretului pentru Aristagoras, așa numita *Zonă sacră* a orașului a suferit o distrugere ale cărei urme sînt vizibile pe întreaga suprafață explorată. La Histria, în secolul I î.e.n., o catastrofă de asemenea proporții n-a putut fi însă pricinuită decît de geți, de unde concluzia că în cursul campaniilor ce aveau să-i aducă stăpînirea cetăților de la mare, Burebista n-a lăsat să-i scape vechea colonie milesiană, cum n-a lăsat să-i scape Odessos (astăzi Varna), ori Mesembria (azi Nesebar), de unde ne-au rămas știri clare despre luptele purtate împotriva geților.

Același episod din istoria Histriei, asupra căruia n-am încetat de a atrage atenția începînd din 1957, îmbracă o semnificație nouă în lumina unui document abia descoperit, o inscripție greacă gravată pe un mare bloc de marmură, altădată bloc de cornișe într-un templu ionic. Inscripția e lungă, dar din textul relativ bine conservat nu ne interesează aci decît intitulăția, al cărei înțeles în românește e : „Noroc bun ! Aceștia sînt binefăcătorii din tribul (urmează o la-

cună), după cea de-a doua întemeiere (sau zidire) a orașului”.

În fraza reproducută, singurul element incert e numele tribului, căzut în rușinare. Dar e ușor de văzut că interesul documentului stă în mențiunea cu totul neașteptată a unei „a doua zidiri” a cetății, care nu poate să însemne decît că — distrusă în împrejurări prea cunoscute de contemporani pentru a mai trebui amintite — Histria a revenit la viață în condiții care pentru locuitorii ei echivala cu o „a doua întemeiere”.

Față de revelațiile neașteptate ale noului document, două sînt întrebările la care e ținut să răspundă istoricul : ce dată se poate atribui inscripției, pentru a fixa în istoria Histriei locul evenimentului pe care-l pomeneste ? Dacă, în funcție de acest prim rezultat, mai există mărturii făcute să susțină eventuala încadrare cronologică ?

Fără să fie lesnicios, răspunsul la prima întrebare se poate formula precum urmează : forma literelor și limba documentului fixează inscripției o dată în secolul I înainte sau în secolul I al erei noastre. Scrisul e același ca în decretul pentru Aristagoras — pe temeiuri admise de cei mai mulți — atribuit epocii lui Burebista, iar caracterele-i fonetice îl situează fără șovăire în aceeași vreme. Se impune deci concluzia că „a doua zidire” pomenită de inscripție a urmat distrugerii Histriei de geți, iar despre aceasta sîntem întemeiați să spunem acum că trebuie să fi fost totală sau aproape totală. Acest prim rezultat e întărit de o seamă de indicii presărați în documente cunoscute, prea multe pentru a fi aci examinate, dar despre care, fără teamă de a exagera, putem face afirmația că încheie șirul dovezilor, transformînd ipoteza în certitudine.

Astfel, o dată mai mult și în chipul cel mai neașteptat, un text scris pe piatră ne face serviciul de a ne păstra știri neconsemnate în vreo altă scriere literară sau istoriografică. E o dovadă, între altele, a serviciilor pe care epigrafia le poate aduce studiului antichității, iar pentru istoric un îndemn de a folosi într-o măsură cît mai mare asemenea documente, nealterate de intervenția succesivelor copiiști și care — suprimînd intrucitva pe intermediari — ne dau sentimentul că sorbim de-a dreptul din izvoarele cunoașterii trecutului.

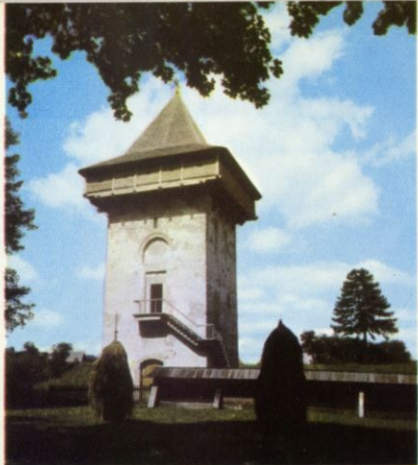

Una dintre fibulele de aur în formă de pasăre din tezaurul descoperit în părțile Buzăului, la Pietroasa (sec. IV e.n.)

◀ Urme ale vestitului monument triumfal dobrogean — Tropaeum Traiani — ridicat la începutul veacului al II-lea e.n.

*Pitorescul turn al mînăstirii Humor
(sec. XVI)*

*Cetatea Bran, înălțată
în veacul al XIV-lea,
monument de arhitec-
tură militară și civilă
care a cunoscut în
cursul vremurilor o
zbuclumată istorie*

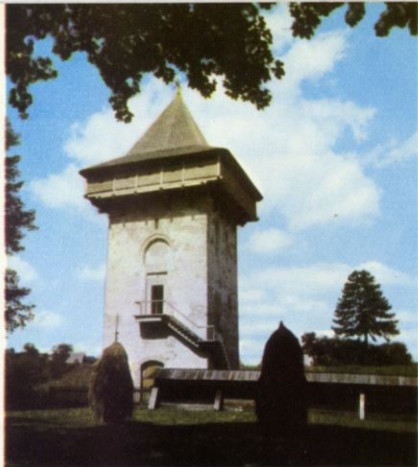

Voronețul, unul dintre monumentele reprezentative pentru arhitectura epocii lui Ștefan cel Mare și pentru policromia exterioară, a vremii lui Petru Rareș (sec. XV—XVI)

◀ Minăstirea Cozia, ctitorie și necropolă a lui Mircea cel Bătrîn, remarcabil monument de arhitectură, sculptură și pictură din veacul al XIV-lea

Casa Goleștilor, păstrătoare a unei prestigioase tradiții de cultură și de luptă

*Pitorescul turn al mîndăstirii Humor
(sec. XVI)*

*Cetatea Bran, înălțată
în veacul al XIV-lea,
monument de arhitec-
tură militară și civilă
care a cunoscut în
cursul vremurilor o
zbucinată istorie*

Un călțurar, un poet, un om politic, un patriot, un destin tragic: acesta a fost Miron Costin în istoria poporului român. O personalitate complexă, specifică vremii. Și, mai ales, un umanist cu o bogată cultură pusă în slujba obștei.

A studiat cu temelie, ca adinc din cărți să știe. A luat apărarea poporului român cu pana eruditului și cu spada cavalerului. În împrejurări grele, a slujit țara ca sol, vădind verb înaripat și chiar talent de versificator în limba polonă, ca să atragă atenția lui Ioan Sobieski asupra soartei românilor. În vîltoarea tulburărilor, din timpul lui Duca Vodă ori a războaielor turco-polone, în Miron Costin s-a trezit cavalerul iubitor de patrie: „Ce putere au ei asupra măriei tale?” îl întreba pe Duca Vodă, primejduit de jaful unor mercenari străini, și-l sfătuia: „Să nu dăm locul, că pămîntul acesta este frămîntat cu sîngele moșilor și a strămoșilor noștri”. Iar cînd marele vizir Küprülü îl ispitea „să-i spuie drept, pare-le lor, adică românilor, bine că au luat împărăția Cămenîța au ba?” Miron Costin a dat răspuns chibzuit și dirz de diplomat și de patriot: „Sîntem noi moldovenii bucuroși să se lățească împărăția în toate părțile cît de mult, iară peste țara noastră nu ne pare bine să se lățească”.

A scris Letopiseșul Țării Moldovei, a apărut pe domni și pe boieri, dar, de multe ori, a înțeles și soarta celor de jos și dreptatea ce li s-ar cuveni: „blăstămul săracilor, cum să zice, nu cade pre copaci, cît de firziu”, ci asupra celor ce pricinuesc suferința norodului.

A scris „De neamul moldovenilor”, ca să se bată cu denigratorii poporului român, cu „băsnuitorii” interpolatori ai cronicii lui Grigore Ureche. A argumentat istoric, filologic, arheologic originea romană a românilor, înfățișînd acest adevăr, ca pe o descoperire a erudiției lui de adinc cunoscător al limbii latine. Era mîndru cu strămoșii romani și căta să insule tuturor asemenea mîndrie: „Caută-te dar acum, cetitorule, ca într-o oglindă și te privește de unde ești”. De la originea comună, Costin trece să argumenteze unitatea poporului român, din cele trei țări: „să scof lumii la vedere felul neamului — zice el în predoslavia de la *De neamul moldovenilor* —, din ce izvor și semînție sînt lăcuiitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenesti și românii din țările ungurești, cum s-au pomenit mai sus, că toți de un neam și odată descălecați sînt”.

A lucrat mult pentru popularizarea istoriei românilor printr-o cronică și o poemă în limba polonă. Împreună cu Dosoftei mitropolitul a ajutat tipărirea cărților în grai românesc.

Nici nu se putea mai mult, în acele „cumplite vremi”, sub a căror cîrmă s-a aflat, pînă în acea tragică zi, din iarna lui 1691, cînd se prăbușea, răpus de vicleană uneltire și nepotolită dușmănie.

Iar dacă îi creionăm chipul, acum la 275 de ani de la săvîrșire, îl vedem, încă și mai limpede, ca un luptător cu spada și cu pana pentru dreptatea poporului român. Testamentară ne apare marea lui rîvnă cultural-umanistă destăinuită cititorului cronicilor, ca o dovadă în plus a credinței în viitorul poporului nostru: „să-ți dăruiască după aceste cumplite vremi anilor noștri, cîndva și mai slobode veacuri, întru care, pe lîngă alte trebi, să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă, că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decît cetitul cărților...”

LUPTĂTOR CU
PANA ȘI SPADA:

MIRON COSTIN

Cetatea Neamțului întinerește...

Poarta principală a cetății.

Cu aproape șase veacuri în urmă, voievodul Moldovei Petru I Mușat (c. 1374—1392) înălța pe malul stîng al văii Neamțului, în inima ținutului cu același nume, cetatea ale cărei impunătoare ruine se păstrează și azi la nord de Tîrgu Neamț. Fără nici o legătură cu teutonii, cum se

credea în trecut, Cetatea Neamțului este o creație moldovenească. Ea completa sistemul de apărare al statului feudal moldovean spre zona mai amenințată de atacurile marilor feudali maghiari. De altfel, nu este întimplător faptul că însăși prima ei mențiune documentară stă în legătură tocmai cu o astfel de invazie : la 2 februarie 1395, Sigismund de Luxemburg al Ungariei semna un act *ante castrum Nempch*.

Cetatea din secolul al XIV-lea se reducea la nucleul patruleter, cu ziduri groase de circa 3 metri și înalte de aproape 10 metri, cu turnuri pătrate la colțuri ; accesul în cetate se făcea prin poarta aflată pe mijlocul laturii de nord — așa cum au dovedit-o săpăturile arheologice recente —, iar din trei părți (vest, nord și est) fortăreața mușatină era înconjurată cu un șanț de apărare.

Modificări importante în configurația planului cetății au loc în vremea lui Ștefan cel Mare (1457—1504). În tehnica de luptă a vremii apăraseră elemente noi, între care artileria cu praf de pușcă juca un rol de prim ordin. De aceea, ținînd pasul cu noile cerințe de apărare, Ștefan cel Mare a amplificat cetatea, adăugîndu-i spre nord platforma prevăzută cu patru puternice bastioane semicirculare destinate artileriei, cum de altfel a procedat și la Cetatea de Scaun din Suceava. Totodată, zidurile mușatine sporesc în înălțime — înfundîndu-se vechile creneluri din secolul al XIV-lea, cum se mai poate observa încă pe latura de est a Cetății Neamțului ; se amenajează poarta aflată în turnul de nord-est, iar în interior se adaugă noi construcții, în special pe laturile de vest și est. La exterior, peste *noul* șanț de apărare a fost construit vestitul pod sprijinit pe piloni — pornind de la un mic platou creat artificial și ajungînd în fața porții principale, unde exista o punte mobilă (*pont levis*).

De-a lungul veacurilor cetatea a fost de multe ori îm-

presurată, încercându-se cucerirea ei.

În vara anului 1476, când ostile turcești conduse de Mahomed al II-lea atacă Moldova, Cetatea Neamțului devine una dintre țintele principale; asediată îndelung, cetatea — apărată sub conducerea vestitului Arbore — nu poate fi cucerită, datorită tirului precis al artileriei moldovene. În secolul al XVI-lea, sub Alexandru Lăpușneanu, se încearcă distrugerea ei din ordinul turelor, iar în secolul următor Vasile Lupu o transformă în... minăstire. Astfel o găsește misionarul papal Marco Bandini la 1646, slujită deopotrivă de călugări, dar și de pedestrași domnești (*rectius arcem quam Monasterium dixeris*). În 1691, trupele lui Ioan al III-lea Sobieski abia o pot cucerii, fiind atunci în cetate mult mai mulți apărători decât ne indică cunoscuta legendă cu plăieși.

Cu exact un sfert de mileniu în urmă, în iarna anului 1717, Cetatea Neamțului își deschidea porțile pentru ultima oară: ocupată de mercenarii nemți conduși de „căpitanul“ Ferent, cetatea este recucerită de trupele voievozului Mihail Racoviță; nu-mai că la porți, în turnuri și în dreptul crenelurilor n-au mai fost puse străji noi, deoarece din porunca domnului moldovean zidurile sînt aruncate în aer cu *lagum* (iarbă de pușcă), falnica cetate devenind — cum scria atît de plastic Ion Creangă — un *cuib de vinderei*.

Starea ei ruinată de astăzi, este departe de a păstra înfățișarea pe care o avea în vremea cînd putea înfrunta asediul armatelor turcești.

Puternicele sale ziduri, expuse timp de veacuri acțiunii distrugătoare a vremii, după ce fuseseră în mai multe rînduri incendiate, parțial aruncate în aer și apoi folosite drept carieră de piatră, erau din an în an mai măcinate de vegetația crescută deasupra și cereau grabnice măsuri de protejare.

Restaurarea cetății, începută în anul 1964, prevede în primul rînd consolidarea zidurilor în formele lor ruinate actuale, precum și luarea măsurilor necesare de protecție pentru menținerea lor pe viitor fără degradări.

Ținînd seama de puternicul avînt al mișcării turistice și de necesitatea popularizării monumentelor istorice a trebuit să fie introduse în paralel cu opera de restaurare, anumite amenajări necesare organizării traseelor de vizitare, cum ar fi de pildă terasa pentru admirarea priveliștei spre valea Ozanei, ca și scările de acces spre diferitele puncte permise în circuit. Toate aceste elemente însă, care nu sînt legate organic de vechea structură a monumentului, au fost tratate într-o înfățișare modernă care să nu producă confuzii în ceea ce privește datarea lor.

O problemă specială a fost pusă de accesul în incinta cetății, drumul folosit pînă acum fiind desființat prin săpăturile de degajare a curtinelor terasei exterioare. Vechiul pod exterior, probabil de lemn, susținut pe înalte picioare de zid, din care se mai păstrează astăzi doar patru, era așezat astfel încît să poată fi lovit din flanc de gurile de foc din cetate; podul este foarte sumar descris de misionarul Bandini. Însă fără nici un fel de indicație asupra materialului și formelor suprastructurii. Ținînd seama de necesitatea asigurării accesului publicului vizitator, a fost hotărîtă refolosirea vechiului sistem de circulație peste pod, care ar respecta de altfel și adevărul istoric, întrucît vreme îndelungată aceasta a fost singura cale de intrare în cetate. Și aici însă, ca și în elementele de construcție noi adăugate, tratarea părților necunoscute ale suprastructurii se va face în forme și materiale moderne, aplicîndu-se cele mai noi metode de tehnică folosite astăzi.

Lucrările de restaurare vor cuprinde și parțiale reconstituiri bazate pe urme precise

păstrate în zidărie. Va fi completată astfel vechea intrare principală de sub turnul nord-estic, cu cele două punți ridicătoare separate pentru căruțe și pietoni, cu arcadele lor din puternice blocuri de piatră fățuită, după cum vor fi reînălțați toți contraforții exteriori cu blocuri de piatră masivă.

Explorare în prealabil prin sistematice săpături arheologice, ruinele cetății au mai dezvăluit în cursul lucrărilor unele indicații necunoscute interesante, în care elementele de arhitectură din piatră fățuită au fost destul de numeroase. Printre ele, deosebit de importante sînt blocurile masive de piatră ale unor ferestre care ar putea aparține unor metereze pentru turnuri mici, aflate, judecînd după locurile unde au fost găsite, la parapetele terasei exterioare. Interesante și necunoscute au fost și crenelele pentru artilerie, descoperite la partea superioară a celor două turnuri de colț spre nord-est și nord-vest, pe laturile îndreptate spre exterior.

Dar cel mai important rezultat obținut pînă acum prin lucrările executate este, fără îndoială, aspectul impresionant pe care l-a dobîndit cetatea prin îndepărtarea dărîmăturilor ce acopereau cu peste 7 metri partea inferioară a curtinelor și bastioanelor terasei exterioare care domină acum cu o înălțime de 14 metri șanțul de apărare din față.

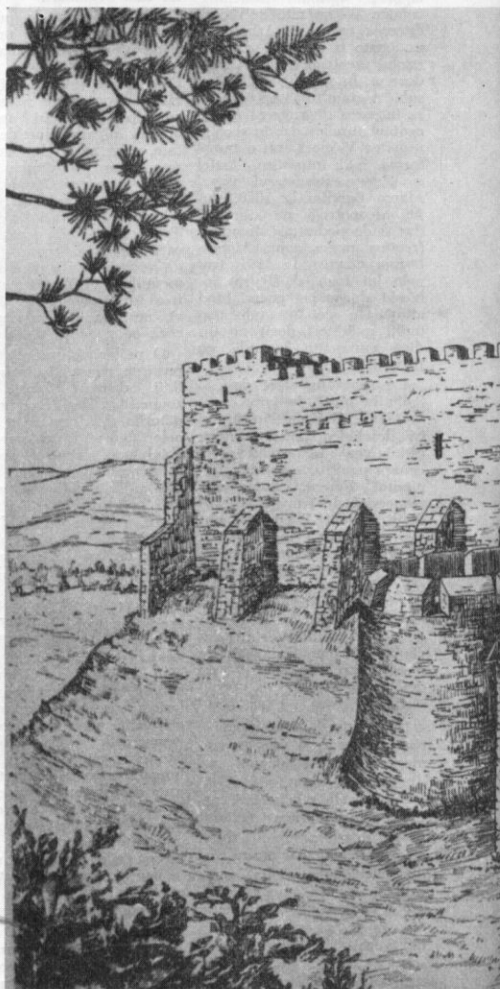
În 1969 restaurarea va fi terminată. Cetatea nu va aparea refăcută în măreția sa de odinioară, ci își va păstra pentru mai departe romanticul aspect de vestigiu pe care îl are astăzi.

Va rămîne însă cu zidurile consolidate, plombate și apărute prin sape de protecție, cu posibilități de vizitare bine asigurate prin terase, scări și pod de acces. Cetatea va fi pregătită să înfrunte anii mai departe, fără riscul de a se degrada în continuare.

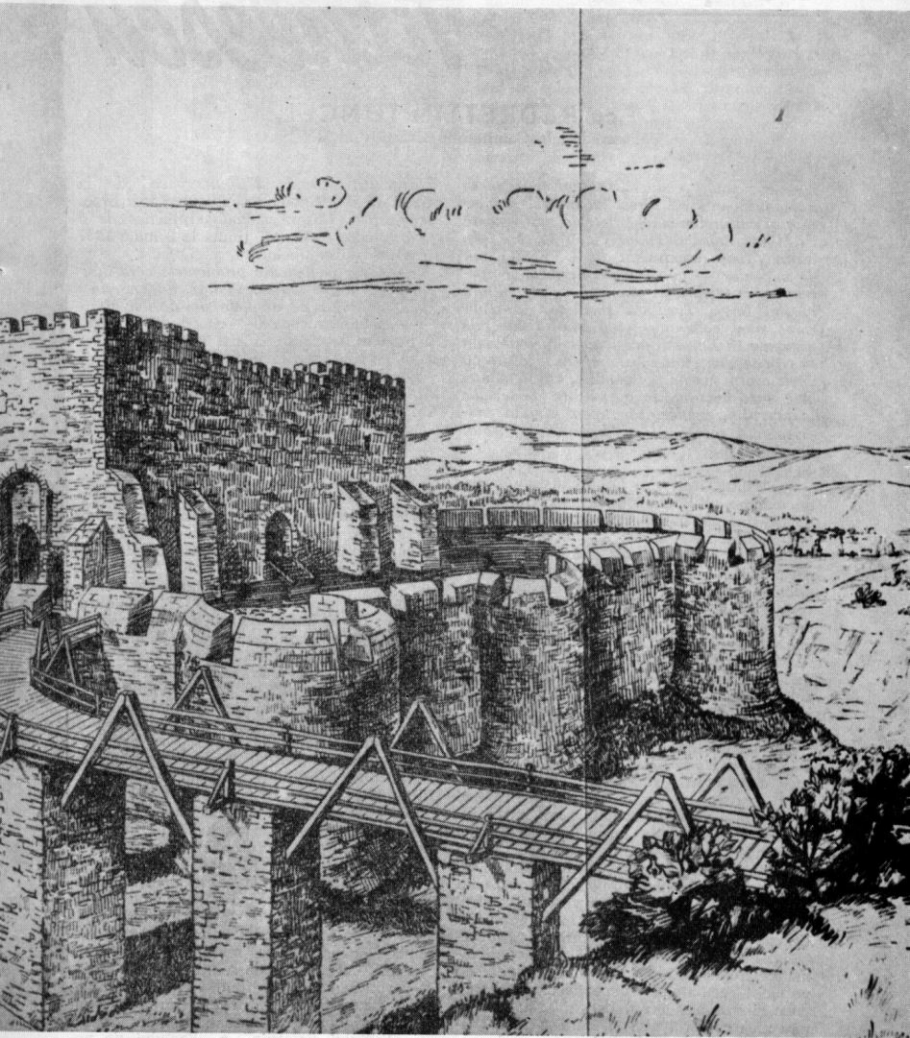
NICOLAE
CONSTANTINESCU
ȘTEFAN BALȘ

„Ne aflăm în Cetatea Neamțului, care secole de-a rândul, a constituit un puternic punct de apărare împotriva acelor care au încercat să cotoropescă țara noastră, să împiedice poporul nostru să-și făurească o viață liberă și independentă. Istoria legendară a Cetății Neamțului — despre care au scris atât de mult cronicarii, istoricii, poeții, scriitorii, povestind eroicele fapte ale neînvinsilor plăieși — este o dovadă a forței și invincibilității poporului român. Mulți au încercat să cucerească aceste meleaguri frumoase și înfloritoare, dar, așa cum scrie Eminescu, «cum veniră se făcură toți o apă și-un pământ». Ei nu au putut îngenunchia poporul nostru — și nimeni nu-l va putea îngenunchia niciodată. România se va înălța tot mai mindră sub soare !”

NICOLAE CEAUȘESCU

Cetatea Neamului la sfîrșitul se-
colului al XV-lea (încercare de
reconstituire)

Convorbire despre

Nicolae Titulescu

cu **BEDRETTIN TUNCEL**,
președintele Comitetului Executiv al UNESCO

— Mai multe vizite ale dumneavoastră în România, contactul direct cu mediul universitar și cultural român, prietenia mai recentă cu Mihail Ralea și Tudor Vianu pe care i-ați întâlnit timp îndelungat la UNESCO dar — mai ales — cunoașterea perfectă a operei și contribuției oamenilor de cultură români Iorga, Titulescu și Pircan la realizarea unei colaborări și a unui climat de prietenie în Balcani, acestea ne-au îndemnat să vă adresăm câteva întrebări în legătură cu unele dintre marile personalități ale României care s-au bucurat de o prețuire universală.

Incerăm, așadar, să rupem sigiliul universalității românești cu diplomatul Nicolae Titulescu.

— Despre Titulescu? Despre acest ministru de externe al României, cu maniere impetuoase și minte lucidă, impulsiv în discursuri, dar metodic în acțiune; despre raționamentul său, adesea paradoxal, bazat pe texte și pe stăpânirea deplină a dreptului internațional; despre impresionantul om de cultură român, polemist fără egal, care își depășea întotdeauna interlocutorul cum scria cîndva un prim ministru al Franței; despre acest ministru al unei țări mici care făcea o mare politică, ce aș putea spune în plus celor care se știu și au fost atât de clar și just exprimate de către Edouard Herriot? Personal consider a fi fost un om uimitor.

Ca om de litere și ziarist, preocupat mai ales de evenimentele timpului nostru, în care descoperirile științei și realizările culturii omenirii au primit în două rânduri replica dezastrului mondial, n-am putut ignora — mai ales în anii '30-'40 — nici frecvența numelui, nici contribuția și nici capacitatea extraordinară a unuia dintre cei mai lucizi și compleți diplomați pe care i-a avut jumătatea frământată a veacului nostru. Fără să-i cunosc adunate într-o anumită culegere ori expunere de ansamblu, totalitatea înaltelor sale principii politico-diplomatice, rețin încă din anii muncii mele de publicist, acuratețea concepției sale despre pace și mai ales ecoul pe care l-a avut în țara mea conferința sa „Dinamica păcii”, ținută la 6 mai 1929 în Reichstag, apoi con-

ferința „Progresul ideii de pace” de la Cambridge (19 noiembrie 1930) și mai târziu expunerea „Despre metodele practice de a apăra pacea existentă” ținută la 3 iunie 1937 în Camera Comunelor.

— Recepție la toate problemele care interesau țările balcanice, înainte de cea de-a doua conflagrație mondială, am dori să aflăm — prin dumneavoastră — câteva din ecourile acțiunilor de mare răsunet inițiate și înfăptuite cu concursul lui Titulescu.

— Semnarea pactului de reorganizare a „Micii Înțelegeri” la 16 februarie 1933, și, după aceasta, a cunoscutului „Pact de înțelegere balcanică”, la 9 februarie 1934, erau o confirmare a preocupării sale asidue pentru contracararea intențiilor lui Hitler și Mussolini de a porni la cucerirea Europei. „Am suferit destul — spunea Titulescu în legătură cu intențiile sale de realizare a acestor organizații defensive, antirevizioniste, instrumente de securitate regională. Balcanii au fost prea multă vreme câmpiile înșingurate ale unei omeniri nebune, pentru ca conducătorii responsabili să nu-și fi pus întrebarea: ce să facem pentru ca istoria să nu mai fie o repetare neîntreruptă a unui trecut odios? La această întrebare nu este decât un răspuns: asocierea. Cel care vrea să recurgă la război — spunea Titulescu — să știe că se va izbi de rezistența unită a tuturor celorlalți. Teama de urmări va fi înecputul înțelepciunii”.

În acest context, al înțelegerii și colaborării între națiuni, trebuie să fie evocat și interpretat acel extraordinar turneu diplomatic al lui Titulescu la Sofia, Ankara, Atena și Belgrad, în urma căruia se realizează — după „Pactul Micii Înțelegeri” — „Pactul Balcanic”. Titulescu afirma consecvent și lucid un interes viu pentru protocolul de la Geneva (1924) privind reglementarea pașnică a tuturor diferendelor internaționale. Începînd cu pactul Briand-Kellogg, ce prevedea renunțarea la război ca instrument legal de soluționare a conflictelor între state, continuînd cu intervențiile sale răsunătoare pentru precizarea noțiunii de agresiune, cu semnarea „Micii Înțelegeri” și „Pactului Balcanic”, a „Pactului de ne-

agresiune și conciliațiune“ de la Rio de Janeiro (10 octombrie 1933), cu lupta pentru stăvilirea ascensiunii hitleriste și fasciste prin crearea faimosului „Locarno al Estului“ și sfârșind cu substanțiala sa contribuție în cadrul Conferinței de la Montreux (unde între M. Litvinov și N. Titulescu intervine un acord de principiu pentru un pact de asistență mutuală între România și U.R.S.S.) — pretutindeni — diplomatul român face o figură ilustră în epocă, pe care umanitatea n-o va putea abandona niciodată.

Personal nu cunosc prea multe întrevederi și cuvântări ale lui Titulescu, dar, m-am încredințat — nu o dată! — că fiecare cuvânt al său era o contribuție emoționantă la clarificarea unor idei, a unor concepții, a unor teze înaintate. Un dîneu oferit la 20 iunie 1934 în cinstea animatorului faimosului „Locarno al Estului“, Louis Barthou, la București, ca răspuns celui oferit lui Titulescu la Quai d'Orsay, îi prilejuiește acestuia din urmă formularea unor principii comune de mare prestigiu în acea vreme: „Securitatea, spunea Titulescu, de pildă, nu este o operă de formulă. Ea este o realitate ce consistă în a se asocia împotriva unui flagel comun care este războiul“. Altă vizită la București, — a ministrului de externe al Turciei, Tew-

fik Rüstü Bey, la 11 mai 1934 — îi oferă prilejul să precizeze că: „Definiția agresiunii, nu are importanța pe care i-o atribuiam, dacă, odată pusă pe picioare, ea n-ar fi acționat ca o idee forță și dacă ea nu ne-ar fi dus la o a doua etapă a muncii noastre: după ce am circumscris răul, să găsim mijloacele de a-l împiedica“.

— Cunoșcînd bine presa timpului, numeroase lucrări de memorialistică și pe numeroși oameni de cultură și diplomați care l-au admirat pe Titulescu, considerăm mărturiile dc. despre această prețuire a diplomatului român foarte interesante pentru toți cititorii noștri. În consecință!...

— Austin Chamberlain îl găsea pe Titulescu „diplomat complet“; Macdonald — „întruchiparea franchisei“; Churchill — „spiritul lucid al diplomației europene“. Briand, Tardieu, Herriot, Paul Boncourt, Stresemann, Masarik, Litvinov și alți remarcabili diplomați ai primei jumătăți a acestui secol au scris numeroase pagini de reflecții pline de admirație nereținută la adresa lui Titulescu. Literații și oamenii de cultură care l-au cunoscut, la rîndul lor, au avut față de diplomatul și confratele lor român cele mai prețioase cuvinte de respect. Romain Rolland regreta profund că nu l-a cunoscut pe Titulescu înainte de *Jean Christophe*; Paul Valéry regreta același lucru pentru Proust, găsindu-i diplomatului român afinități cu marele romancier: aceeași fragilitate a sănătății, aceeași excesivă sensibilitate, aceeași sete de trăire intensă, care la Titulescu a durat pînă în ultimul moment, și aceeași sociabilitate și, mai ales, strălucire și seducție în conversație. Îmi explic, totodată, foarte clar, de ce Paul Claudel, îi spunea lui Herriot că, „dacă ar fi unul dintre pictorii noștri (francezi, n.n.) alegorici, l-ar înfățișa pe Titulescu încercînd să smulgă năframa cu care e legată la ochi femeia care ține în mină faimoasa balanță a justiției. În speță a justiției internaționale“¹. Și mai înțeleg semnificația autografului lui Titulescu: „Surisul, mereu surisul“, și caracterizarea dată de un reputat ziarist și prieten al acestuia, foarte popular în paginile ziarelor vremii și la cafeneaua Bavaria²: „Este un diplomat complet... Are capacitatea manevrelor tuturor „culoarelor“ europene, a tuturor cancelariilor. Și este curajos. Are acel curaj moral, simplu și liniștit, al omului care a făcut ochoul tuturor problemelor și care n-a reținut decît cîteva idei-forță, cîteva idei centrale, ceea ce într-o frumoasă formulă, un prieten al său numea „idei baricade““.

Convorbire realizată de **Costin Nastac**.

¹ Afirmatia vizează frontispiciul primei ediții apocrife, apărută clandestin, a *Maximelor* lui la Rochefoucauld, reprezentînd *Rătuinea* smulgînd o năframă de pe ochii lui Seneca, filozoful care pretindea că virtuțile ar fi înăscute în om.

² Cafeneaua Bavaria (Geneva) — așa-numită „clevetitoarea Societății Națiunilor“ fixează prin caricaturile lui Derso și Kelen „mica istorie a Ligii“.

...Nu mă tem de a zice că
istoria noastră ar fi mai prejos
decît istoria ori şi căruî popor
vechi sau nou...

Mihail Kogălniceanu

Monumentele de artă şi de cultură, muzeele, care oglindesc tradiţiile revoluţionare, mărturiile ale geniului creator al poporului nostru, al dragostei sale de frumos sînt, aşa cum argumenta ilustrul nostru istoric Nicolae Iorga, mijlocul de legătură „neconţinut între generaţiile nouă de cele ce au fost”.

Muzeele, care se adresează prin limbajul documentelor, şi în egală măsură, prin imagini, oamenilor zilei de astăzi dau acestora forţă şi entuziasm din izvorul trecutului glorios.

În contextul armoniosului peisaj industrial, al construcţiilor social-culturale, Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România este o adevărată casă a istoriei româneşti. Toţi cei ce se interesează într-un fel sau altul de problemele trecutului precum şi de cele ale pre-

un adevărat act de cultură în care fiecare document, fotografie, steag, insiğă, obiect, machetă, lucrare de artă, este pus în valoare cu sobrietate şi acurateţe ştiinţifică. Muzeul apare astfel ca o carte în imagini a istoriei poporului.

În bogatele sale colecţii, Muzeul înfăţişează aspectele principale ale luptei poporului român pentru eliberare naţională şi socială, mişcările revoluţionare din secolul al XIX-lea, naşterea şi dezvoltarea mişcării muncitoreşti, socialiste, istoria Partidului Comunist, a curentelor democratice, progresiste din România.

De-a lungul bimilenarei existenţe a poporului nostru masele largi, ţărănimia, proletariatul, au reprezentat cea mai importantă forţă a progresului social, purtători ai năzuinţelor de neafîrnare, exponenţi ai sentimentului demnităţii naţionale.

Cele trei secţiuni mari ale Muzeului : apariţia şi dezvoltarea mişcării muncitoreşti, istoria Partidului Comunist Român, lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular şi momentele principale ale construirii socialis-

Din hronicul de luptă al

zentului îi păşesc pragul. Aici, străinii de pe toate meridianele globului sosiţi în ţară, iau cunoştiinţă cu întregul sau îşi brodează pe această sinteză a istoriei multitudinea de fapte pe care le-au cunoscut la faţa locului.

Muzeul oferă o privire de sinteză asupra celor mai semnificative pagini ale istoriei de luptă a poporului român, a drumului eroic străbătut de cel mai cutezător vîlstar al epocii contemporane, clasa muncitoare, în fruntea căreia păşesc de peste patru decenii comuniştii. Emoţionantă, vizitarea muzeului înseamnă pentru fiecare om al muncii care păşeşte prin sălile sale mult mai mult decît o concentrată incursiune în pagini de istorie mai vechi sau mai apropiată.

Muzeul înseamnă în primul rînd o mare lecţie. Este marea învăţătură pe care nu o poţi agonisi decît la izvoarele istoriei naţionale, al căruî suflu nu-l poţi resimţi decît rememorînd dăruirea de sine pe care poporul tău a pus-o în slujba luptei pentru păstrarea fiinţei naţionale în faţa tuturor vitregiilor, ale cărei concluzii imprimă în dimensiunile zilei de astăzi contururile legendelor strămoşeşti. Este în acelaşi timp o sursă vie de patriotîsm pentru elanul şi abnegaţia cu care un popor întreg dă viaţă în vremurile noastre programului ridicării României socialiste pe culmile civilizaţiei şi progresului, program elaborat de Partidul Comunist Român. Este, în sfîrşit,

mului, redau într-o simbioză organică desfăşurarea luptelor revoluţionare în strînsă legătură cu istoria generală, politică, social-economică şi culturală a ţării, acţiunile de solidaritate ale clasei muncitoare din România cu mişcarea revoluţionară a altor popoare.

În primele săli sînt înfăţişate aspecte ale procesului îndelungat de formare, în spaţiul carpato-dunărean a poporului şi limbii române, ale luptei pentru salvagardarea fiinţei sale împotriva duşmanilor dinăuntru şi dinafară, ale luptei împotriva asupririi sociale. În acele timpuri, aşa cum grăiesc cronicile, ţărănimia a alcătuit oastea vitează a lui Decebal — marele erou al dacilor — ea a fost principala forţă a armatei lui Mircea cel Bătrîn, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazu, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu. Într-un spaţiu amplu, prin stampe, documente, hărţi, grafice se reconstituie evenimentele răscoalei populare conduse de Tudor Vladimirescu, ale revoluţiilor burghezo-democratice de la 1848 din cele trei ţări române — Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, ale unirii Moldovei cu Ţara Românească în 1859 şi formării statului naţional român, ale reformei agrare din 1864, ale cuceririi independenţei naţionale în 1877, ale începuturilor mişcării muncitoreşti în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

toare. Crearea Partidului Comunist Român, rodul experienței de peste cinci decenii a mișcării socialiste, a luptei muncitorilor a ridicat lupta revoluționară pe o treaptă superioară, a dat un puternic avânt procesului de clarificare ideologică a mișcării muncitorești.

Panouri înfățișând momente de seamă ale luptei revoluționare și democratice din țara noastră.

O hartă redă amploarea luptelor revoluționare din anii 1929—1933.

O vie expresie a caracterului antifascist al acțiunilor maselor populare din țara noastră este ilustrată de expozatele privitoare la acțiunile de solidaritate cu lupta antifascistă a oamenilor muncii din Franța, Austria, China, înfrângerea agresiunii Italiei fasciste asupra Abisiniei și, îndeosebi, participarea a sute de voluntari români la luptele cu arma în mână pentru apărarea Spaniei republicane.

Devotamentul fierbinte față de interesele patriei a situat pe comuniști în primele rânduri împotriva pericolului hitlerist care amenința țara. Ei au organizat și au condus marile acțiuni de protest împotriva odiosului dictat de la Viena care a smuls din trupul țării partea de nord a Transilvaniei. Fotografii, manifeste, articole din presă redau pe

larg amploarea acțiunilor de masă din august—septembrie 1940, împotriva dictatului de la Viena, pentru apărarea țării.

O sinteză grăitoare care evocă pagini minunate ale eroismului poporului nostru este realizată în sala care prezintă perioada septembrie 1940—martie 1945.

Acțiunile celor mai diferite clase și grupuri sociale, în frunte fiind comuniștii, muncitorii, erau îndreptate împotriva războiului antisovietic în care fusese tirată țara noastră împotriva voinței poporului, pentru răsturnarea dictaturii militar-fasciste. În această sală este realizată, prin mijloace expresive, o adevărată reconstituire documentară a luptelor care au culminat cu victoria insurecției armate din august 1944.

În continuare, sălile acestei secțiuni înfățișează lupta Armatei române, urmă la urmă cu Armata sovietică, pentru eliberarea teritoriului de nord-vest al Transilvaniei, participarea la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, participarea maselor populare, sub conducerea P.C.R. în anii 1945—1947 la bătălia pentru consolidarea puterii, înfrângerea reacțiunii interne, refacerea economiei naționale.

Ultimele patru săli formează cea de-a treia secțiune a Muzeului și înfățișează, prin grafice, fotografii, hărți, diapozitive, succesele obținute de poporul nostru, sub conducerea partidului, în industrializarea socialistă a țării, făurirea agriculturii socialiste, dezvoltarea învățământului, științei, artei, culturii și sportului în anii 1948—1965.

Pe un panou monumental, sînt expuse materiale despre Congresul al IX-lea al P.C.R., care a adoptat programul dezvoltării multilaterale a României, liniile directoare ale continuării pe o treaptă superioară a operei de desăvîrșire a construcției socialismului.

Într-un larg cadru arhitectonic este redat momentul istoric, proclamarea Republicii Socialiste România.

Din contururile istoriei românești pe care le sugerează o vizită la muzeu acest moment apare drept o înfrumusețare a celor mai înalte năzuințe ale poporului nostru. Republica Socialistă România se afirmă drept legătura tuturor luptelor și jertfelor date de-a lungul veacurilor pentru libertatea, progresul, neamul și apărarea ființei naționale a poporului român, drept păstrătoarea și continuatoarea celor mai bune tradiții de luptă din istoria neamului.

Ajuns la capătul preumblării pe urmele istoriei din care s-a cîmplat chipul de astăzi al poporului, ziditor al României socialiste, vizitatorului îi revin în minte cuvintele părintelui istoriei, învățatul grec Herodot, consacrate primei file de viață a strămoșilor străbunilor noștri. Ele sînt înscrute în cea dintîi sală a muzeului de istorie a Partidului Comunist a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră: *Geții care se cred nemuritori (...) sînt cei mai viteji și cei mai cinstiți dintre traci...*

ION ARDELEANU

După victorie (pictură de Oscar Obedeau).

s-a întâmplat ...

la VASLUI în anul 1475

Zorile zilei de 10 ianuarie 1475 se anunțau cetoase și friguroase. Lunca mlăștinoasă a Birladului de la sudul Vasluiului, tăcută și complice, urma să constituie decorul unde în acea zi memorabilă oastea Moldovei condusă de Ștefan cel Mare va înscrie una din cele mai glorioase pagini din istoria Moldovei în lupta pentru apărarea libertății și independenței sale.

Sub conducerea marelui voievod, Moldova acelor ani, consolidată în interior și în bune relații cu țările vecine, reprezenta un obstacol serios în expansiunea otomană la nord de Dunăre. Faptul că oastea lui Ștefan vodă ocupase Bucureștiul și alungase din Țara Românească, în anul 1473, pe voievodul Radu cel Frumos, devotat turcilor, constituia un indiciu că Ștefan era hotărât să-și consolideze scaunul domnesc, realitate de care turcii trebuia să țină seama.

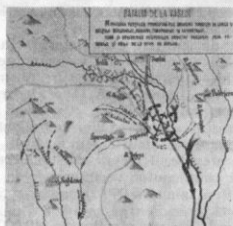
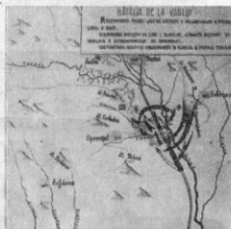
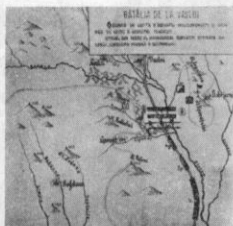
Dar mîndrul cuceritor al Constantinopolului, sultanul Mahomed al II-lea, era hotărât să restabilească și să consolideze pozițiile pierdute în această parte a Europei. Pusă

sub conducerea pașei Soliman — beglerbegul Rumeliei — întreaga armată dislocată de imperiu în Europa, întărită cu o mare parte din ieniceri, pornește în iarna aceluia an să cotopească Moldova.

120 000 de militari experimentați în diverse bătălii — efectiv impresionant pentru acele vremi — pătrund pe la sfîrșitul anului 1474 în Țara Românească și se îndreaptă amenințător spre Moldova. Urmărind pas cu pas mișcarea dușmanului, conștient de pericolul care se abătea asupra țării sale, Ștefan se pregătea temeinic de luptă, cerind în același timp ajutor vecinilor, de la care primește însă numai 5 000 de secui și 2 000 de polonezi.

Disponind de un efectiv de 40 000 de oșteni hotărâți și devotați, domnul îi eșalonează pe poziții bine studiate în zona Vasluiului și așteaptă sosirea dușmanilor. Disproporția numerică este izbitoare, dar eroismul și vitejia moldovenilor, unite cu măiestria tactică a căpitănilor supravegheați direct de Ștefan, aveau să suplinească inferioritatea

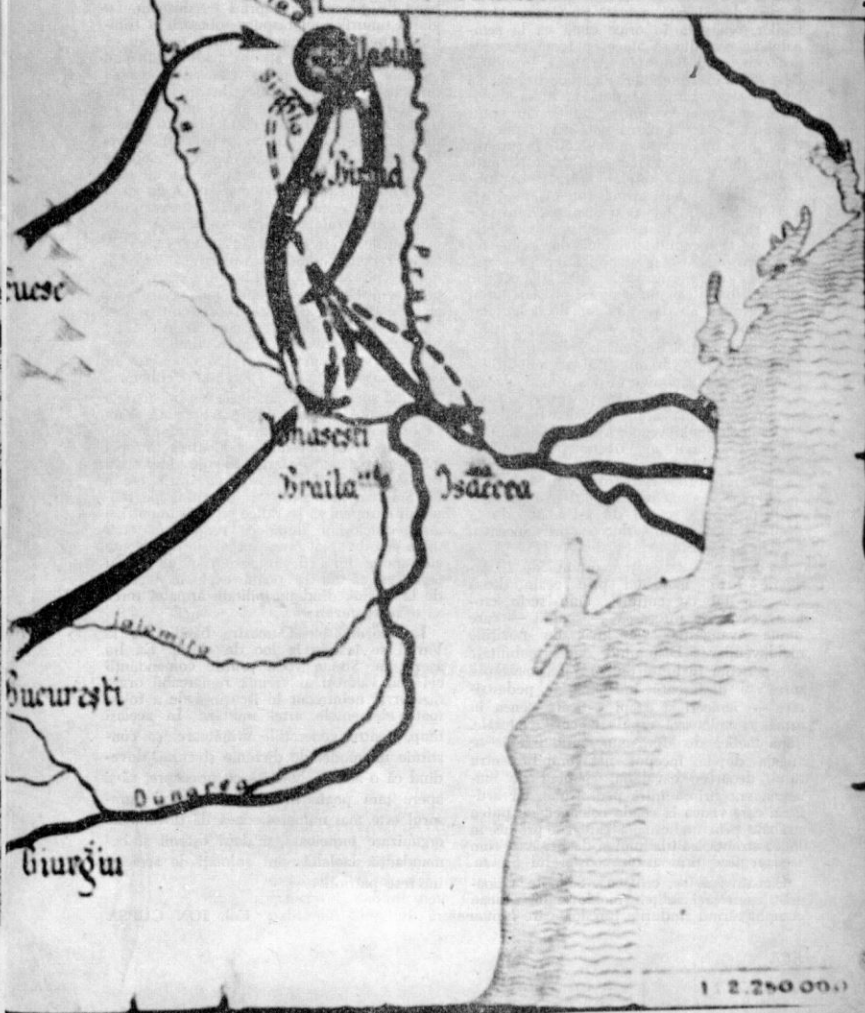
BĂTĂLIA DE LA VASLUI — 1475

DESFĂȘURAREA GENERALĂ A CAMPANIEI DIN ANUL 1475

MARȘUL ȘI CONCENTRAREA FORTELOR PÂNĂ LA Bătălia de la Vaslui.

ÎNFRÎNGEREA ȘI VOIA TURCILOR PESTE
SIRIȘ ȘI DUNĂRE.

cifică de un oștean moldovean contra trei cotropitori turci.

Ca și alți vocevozi români, Ștefan punea mare preț pe alegerea și folosirea terenului. La sud de Vaslui, lunca mălăinoasă a Birladului putea stânjeni mișcarea dușmanului, iar malurile împădurite puteau împiedica desfășurarea unor forțe numeroase. Pedestrima moldovenească sapă aici șanțuri adânci și construiește valuri de pământ întărite, obstacole puternice în calea invadatorilor. Călărirea descălecată, așezată pe Coasta Muntenilor, era gata în orice clipă ca la semnalul voievodului să atace cu toată vigoarea acolo unde va fi nevoie. Artileria, introdusă de curind în compunerea oastei, trebuia să participe pentru prima dată la luptă și folosită cu pricepere, putea aduce un aport însemnat în desfășurarea bătăliei. Piesele nu erau prea numeroase, numai 20 de tunuri, fiecare dotate cu numai 7 încărcături. Față de această situație, Ștefan hotărâște să utilizeze această nouă armă într-un mod cu totul original. În loc să o dispună între primele rânduri ale pedestrimii și să deschidă focul de la începutul bătăliei, după obiceiul vremii, a flancat-o pe poziții laterale — cite 10 piese de fiecare parte, la adăpost de atacul frontal al dușmanului și cu ordin strâns de a nu deschide foc decât la semnalul său.

În fața poziției, într-un boschet de sălcii, Ștefan vodă a ascuns cîțiva toboșari și trimbițași care trebuiau să dea o falsă alarmă și să provoace derută în oastea vrăjmașă, atrăgînd-o tot mai adînc în valea Birladului.

Cavaleria moldovenească a intrat în acțiune îndată ce turcii au trecut pe pămîntul românesc. Prin lovituri scurte și neașteptate, ea provoca turcilor pierderi, le încetinea înaintarea, le măcina moralul și-i atrăgea spre Vaslui cu scopul de a-i abate de la drumul normal care ducea spre Suceava, de-a lungul Siretului.

În dimineața aceea memorabilă de 10 ianuarie 1475, mîntîind „prin ceață deasă”, „de s-o tai cu cuțitul”, cum scrie cronică, cavaleria turcească — spahii — care forma avangarda, s-a lovit de pozițiile moldovenilor. Dispunînd de mobilitate și experiență în lupte de acest fel, cavaleria turcă se desfășoară imediat, iar pedestrima — ienicerii și azapi — care venea în urmă, completează rapid flancurile laterale, după tactica de luptă cunoscută. Bătălia se angaja de la început nefavorabil pentru turci, deoarece cavaleria, element de manevră, era strînsă între pedestrima, iar artileria, care venea la coada coloanei, nu putea străbate prin înghesuiala care s-a produs în lunca strîmtă a Birladului și deci n-avea cum să-și regleze tirul asupra oastei lui Ștefan.

Ciocnirea a fost crîncenă. Săgețile, ghioaie, coasele și sulitele moldovenilor rneau cumplit rînd rîndurile turcilor, care luptau

și ei cu înverșunarea disperării. Cînd mulțimea nesfîrșită a dușmanului amenința să rupă poziția pedestrimii noastre, voievodul a hotărît lovitura decisivă. Rămînen uimiți și astăzi de măiestria militară cu care Ștefan a pregătît acest final al bătăliei. Pentru început, el a pus tunurile să tragă șapte salve. Turcii, obișnuși să audă artileria la începutul bătăliei, credeau că greul abia începe. În acel moment ei erau aproape complet extenuați. O descurajare și o debandadă generală a cuprins pe dușman. La glasul tunurilor au răspuns toboșarii și trimbițașii pe care, auzindu-i, turcii credeau că moldovenii îi atacă și din spate. Mulți au început să fugă pentru a se salva, dar la primele semne de panică în rîndurile cotropitorilor, Ștefan a lansat, ca un torent, în flancul lor cavaleria. Această lovitură puternică și neașteptată a avut efecte uluitoare. Mulți turci au căzut sub loviturile moldovenilor și „puțin a lipsit să nu fie cu toții tăiați în bucăți, iar Soliman pașa cu greu și-a salvat viața prin fugă”, cum spunea chiar cronicarul turc Sead-ad-Din.

Ecourile acestei strălucite victorii au depășit repede hotarele Moldovei. Papa îl numea pe Ștefan „atletul lui Cristos”, iar polonezul Dlugosz îl numea pe același plan cu comandantii de oști ai antichității și-l socotea cel mai indicat să conducă o coaliție generală împotriva turcilor. În inimile popoarelor subjugate de Imperiul otoman au început să încolțească speranțele eliberării.

După succesul militar de la Vaslui, marele voievod al Moldovei, care era totodată și un experimentat om politic, a făcut eforturi susținute ca să determine popoarele Europei în formarea unei largi alianțe împotriva turcilor. Subliniind catastrofa înfrîngere a lui Soliman la Vaslui, el îndeamnă pe monarhii europeni să se ridice cu toții împotriva „necredincioșilor după ce noi le-am tăiat mîna cea dreaptă”. Însă interesele divergente ale unora, lipsa de înțelegere a altora au făcut ca să nu se poată exploata victoria de la Vaslui, dînd posibilitate armatei turce să se reorganizeze.

În cadrul istoriei noastre bătălia de la Vaslui se înscrie la loc de cinste. Ea l-a așezat pe Ștefan vodă printre comandantii cei mai valoroși ai vremii, remarcabil organizator și neîntrecut în iscusința de a folosi toate elementele artei militare. În același timp, pentru generațiile următoare, ea constituie un model de dirigență și curaj, dovadă că o armată hotărîtă cu orice preț să-și apere țara poate învinge chiar cînd agresorul este mai numeros, dacă dă dovadă de organizare judicioasă și dacă oștenii și comandantii, laolaltă, sînt animați de aceleași interese patriotice.

Col. ION CUPȘA

Umanistul RABINDRANATH TAGORE printre bucureșteni

Insemnare la un instantaneu fotografic

*„Dacă nu te vei contopi cu viața poporului tău
Poporul își va întoarce fața de la cîntecul tău fals*

*Cel care trăiește aceeași viață cu poporul
Acela va deveni drag și apropiat poporului”.*

Sînt versurile pe care într-o dupăamiază, în urmă cu patru decenii filozoful, istoricul, sociologul, poetul, dramaturgul și romancierul Rabindranath Tagore, patriarhul literaturii indiene din

ultimul secol și unul dintre cei mai proeminenți activiști sociali ai țării sale le rostise în fața unui public entuziast venit să-l asculte în sala Teatrului Național din București.

Vizitînd România, precum și alte țări europene, spre care por-nise din dorința de a descoperi punți de legătură cu popoarele Indiei pe tărîmul obșteșc și spiri-tual, Tagore își comunica fer-mecat impresiile despre limba și cultura românească: „Am obser-vat cu bucurie că există mult ritm în mișcări și multă armonie în culori. Am auzit că aveți o poe-zie populară interesantă (...) Aveți o limbă destinată ritmului și poe-ziei”.

Ștînd de vorbă în urmă cu doi ani cu ministrul titular al afaceri-lor culturale din Ministerul Re-publicii India, Dl. R. M. Hajar-navia, aflăm că ecoul călătoriei scriitorului Tagore în România a fost consemnat favorabil în presa vremii din țara sa.

Interesul cu care curcurile in-telectualității românești și în ega-lă măsură „omul de pe stradă” — clișeu alăturat este pilduitor — au întîmpinat pe ilustrul repre-zentant al culturii indiene, venea să se adauge audienței mondiale față de opera și personalitatea unuia dintre primii laureați ai Premiului Nobel pentru literatură (1913). De-a lungul celor 8 de-cenii de viață (7 mai 1861—7 au-gust 1941), Rabindranath Tagore și-a încrustat numele în sute de eseuri filozofice și povestiri pen-tru copii, poeme de amplă respi-rație și scurte poezii, drame și romane, articole anticolonialiste și studii religioase, reportaje de călătorii și analize social-econo-mice. Profund națională, de o extremă complexitate și originali-tate, trăgîndu-si seva din adîncu-rile pămînturilor și culturii in-diene, opera multilaterală a lui Rabindranath Tagore este anco-rată în viața poporului său pînă la o totală identificare a artistului și filozofului cu omul simplu, de-seori erou principal al scrierilor sale literare. Călător pe marile drumuri ale Asiei, Americii și Eu-ropei Tagore și-a manifestat asi-

dua preocupare pentru transfor-marea chipului epocii contempo-rane, pentru evenimentele hotărîtoare care se reflectau în destinele oamenilor și popoa-relor.

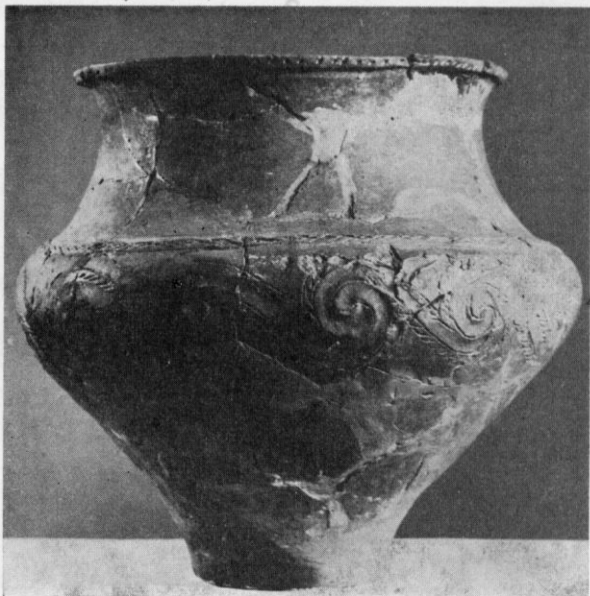
Diagnosticînd colonialismul, Ta-gore scria: „acest sistem de do-minație nu înseamnă numai sără-cirea generală a țării, a poporu-lui, ci și înăbușirea totală a personalității, ruină și mizerie, încultură și îndobîtocire, lipsă de drepturi și umilință, cu alte cu-vînte degradarea suteilor de mi-lioane de oameni la nivelul unor « vite de muncă »”. Desigur este greu, foarte greu să rupi aceste lanțuri — spunea Tagore, el însuși militant de seamă pentru elibe-rarea Indiei — adresîndu-se po-poarelor subjugate. Dar nu există altă cale spre eliberare. Greută-țile nu trebuie să frîngă voința noastră”. După ce a vizitat U.R.S.S., Tagore a fost conștient că revoluția socialistă va exercita o formidabilă forță de atracție în istoria omenirii.

Pînă în cele din urmă clipe ale vieții, Tagore și-a păstrat con-vingerea în viitorul luminos al umanității care va ieși victorioasă din încheștarea cu fascismul dez-lănțuit. „Eu cred — spunea el într-o profesiune de credință — că raiul poate fi văzut în lumina soarelui și în verdeața pămîntu-lui, în frumusețea chipului ome-nesc, în bogăția vieții omenes-ti”¹.

Pe acest om se adunaseră să-l asculte scriitori și studenți, artiști și profesori în sala Teatrului Na-țional din București, acum mai bine de patru decenii. Scriindu-și reportajul, un ziarist denumise întîlnirea dintre Rabindranath Ta-gore și publicul bucureștean „o sărbătoare a sufletului”.

CRISTIAN POPIȘTEANU

¹ Articolul autobiografic „The reli-gion of an artist” în culegerea „Con-temporary Indian philosopher” 1953, p. 44.

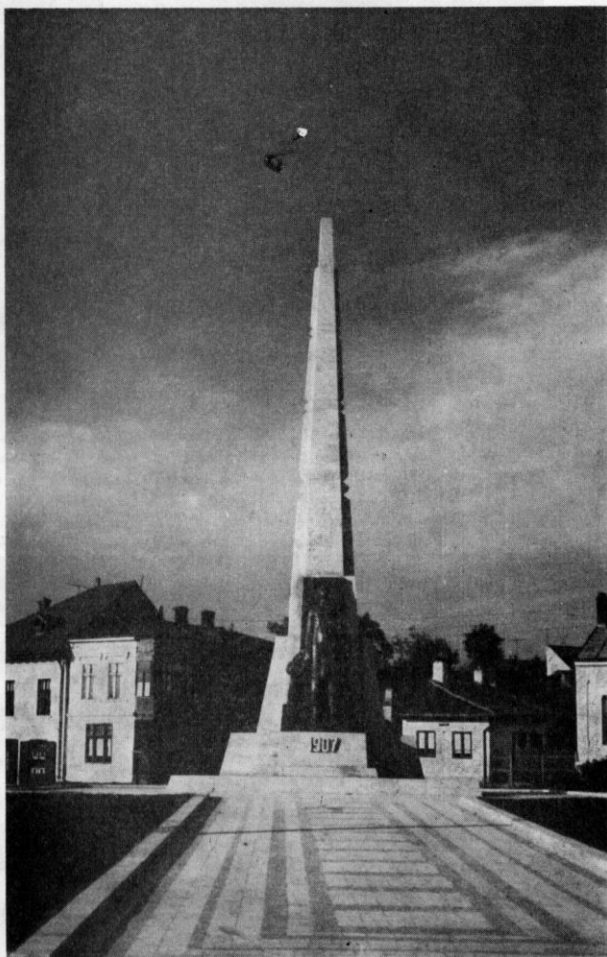

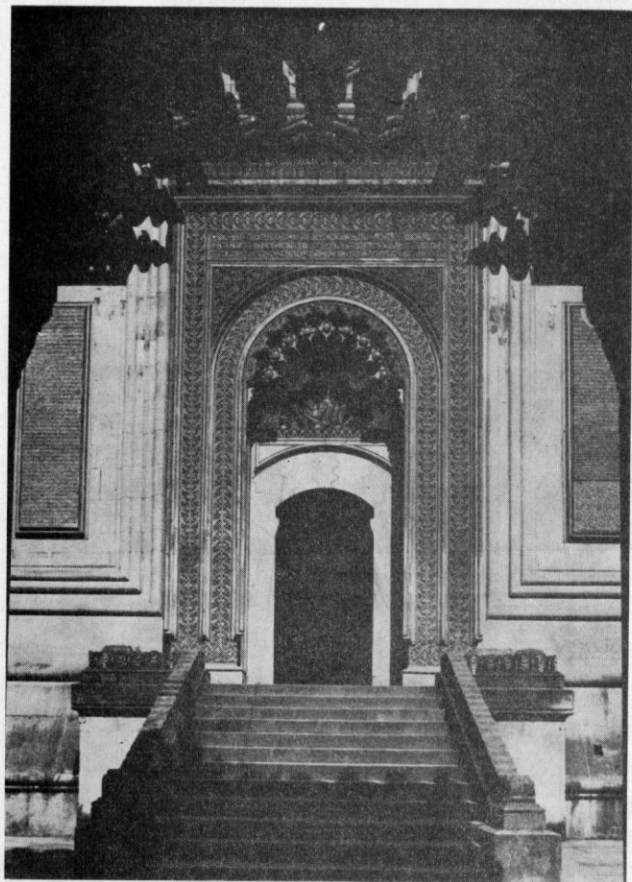
Ceramică neolitică (Muzeul din Deva)

Turnul Goliei

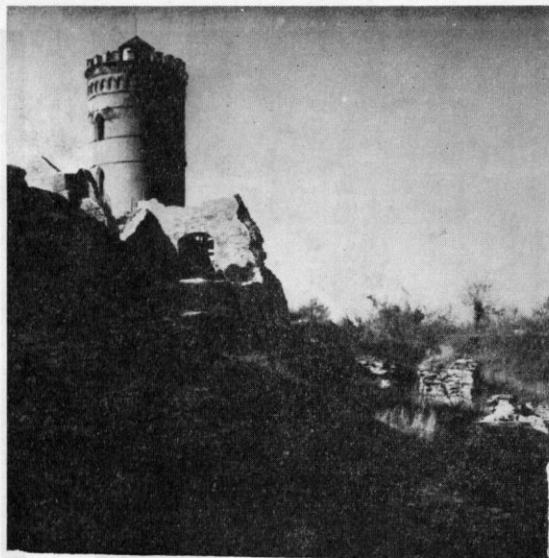

Craiova : monumentul ridicat în
memorie jăranilor căzuți în 1907

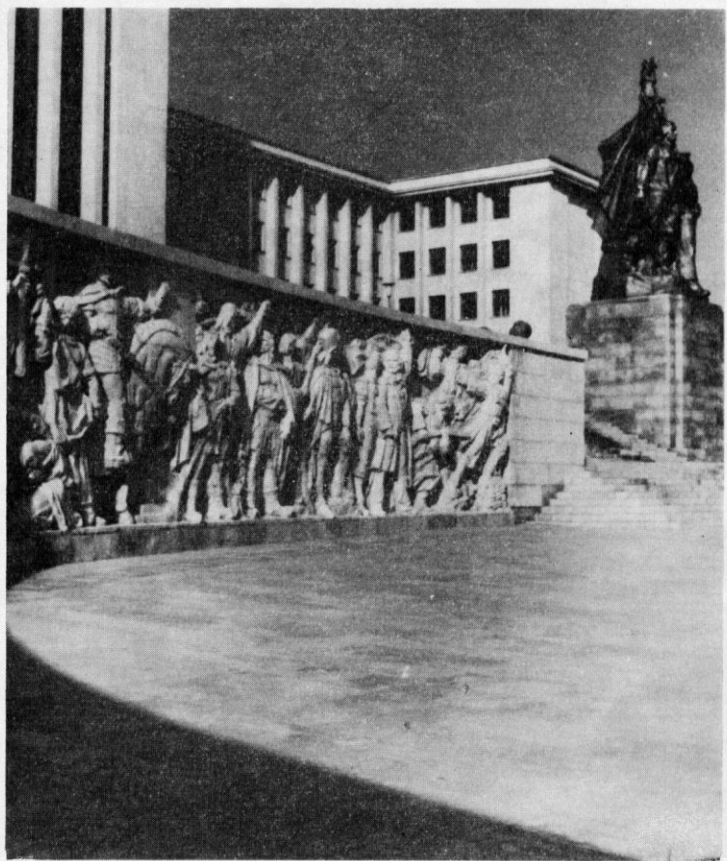
Detaliu de la biserica Minăstirul Argeș

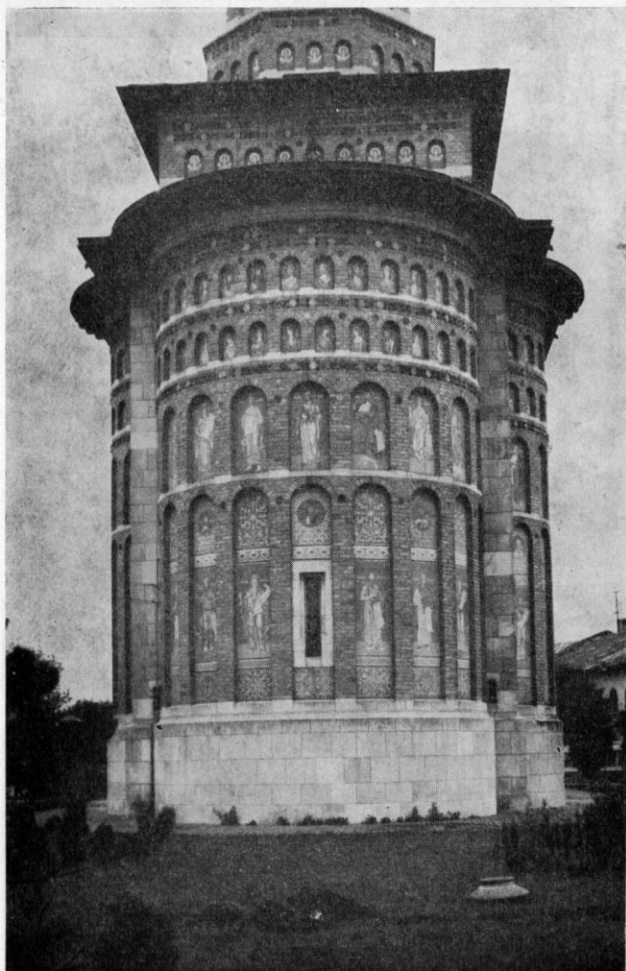
Turnul Chindiei
(Tirgoviste)

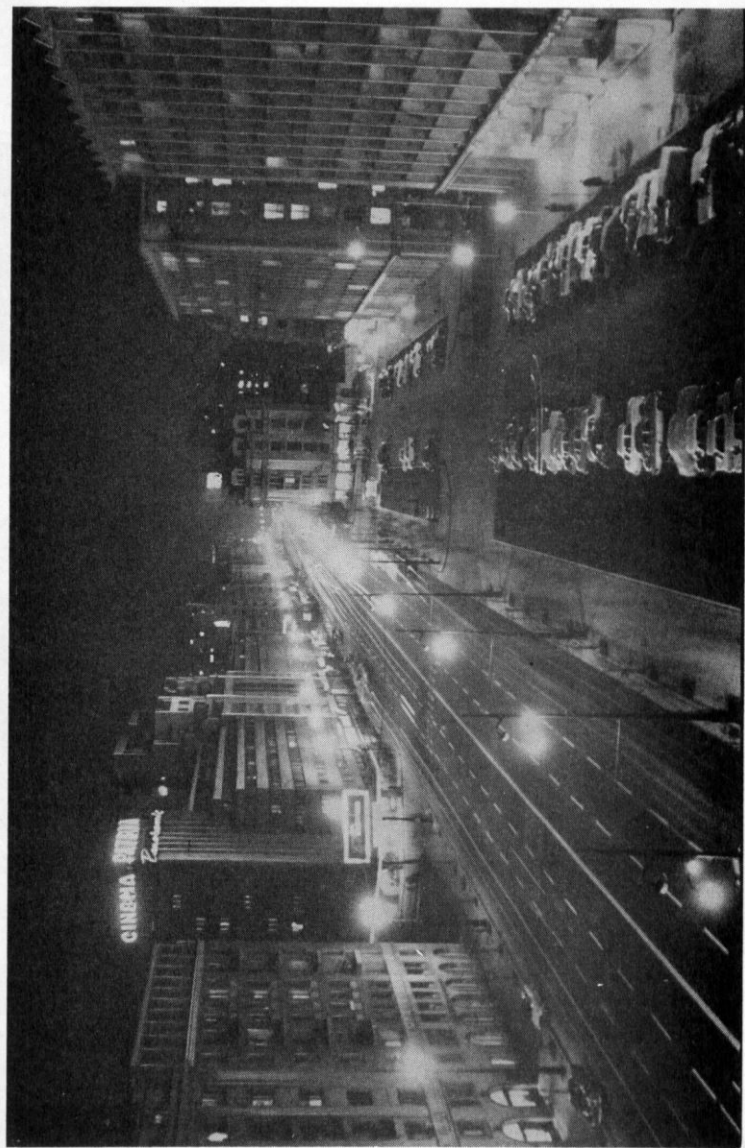
Cetatea Făgărașului

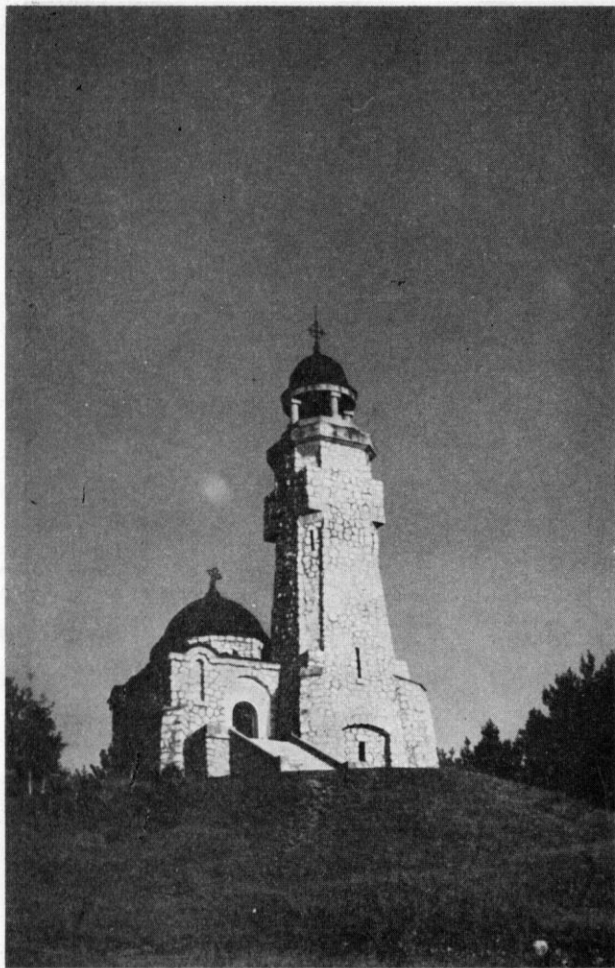
Monumentul eroilor căzuți în
războiul antihitlerist (București)

Biserica Sfintul Nicolae Domnesc din Iași

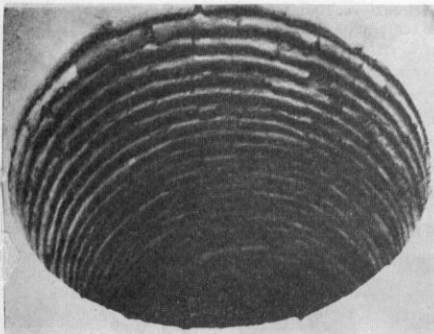
Nocturnă bucuresteană

*Monumentul eroilor (1916—1918) de
la Plavăț*

O fântină romană ÎN DACIA

Prof. univ. dr. docent
DUMITRU TUDOR

Zidărie interioară a fântinii romane.

Problema alimentării cu apă a orașelor antice a preocupat deopotrivă pe mulți tehnicieni, legiuitori, comandanți, împărați și gânditori din lumea greacă și romană. Legile lui Solon acordau o atenție deosebită fântinilor publice din Atena (Clepsydra, Callirhoe ș.a.), dotate cu instalații speciale, cu monumente cu caracter religios și puse sub protecția Nymphelor. La plecare, călătorului grec i se adresau cuvintele : „Drum bun, apă proaspătă”. Filozoful Aristotel era preocupat de problema asigurării apei igienice în aglomerațiile urbane.

În antichitate, romanii au cunoscut cel mai mare consum de apă necesară gospodăriilor, băilor publice sau particulare, grădinilor, nimfelor etc. În lucrarea sa despre arhitectură, Vitruviu ne-a lăsat șase capitole (VIII, 1—6) cu indicații tehnice privitoare la descoperirea și folosirea apei potabile. Recomandările acestui arhitect din vremea lui Augustus privesc mai ales Roma, unde consumul de apă ajunsese (începutul secolului al II-lea e.n.) la 540 litri zilnic pe cap de locuitor. Unele provincii ale imperiului, cu o slabă rețea hidrografică, au construit uriașe apeducte pentru transportul apei. Lugdunum (Lyon) se alimenta cu apă potabilă printr-un apeduct lung de 50 km, iar Cartagina romană își construise și ea unul, cu o lungime de 132 km.

Pe teritoriul țării noastre, numai orașele grecești de pe țărmul mării (Histria, Tomis, Callatis) au dus lipsa apei bune de băut, ceea ce le-a silit să-și construiască apeducte subterane, prin care să capteze izvoare din interiorul Dobrogei. Dacia romană, dotată de la natură cu o bogată rețea hidrografică, a fost mai puțin preocupată de atare problemă. Cîteva orașe ale ei, ca Sarmizegetusa și Romula, avînd izvoare mai slabe ca debit și cu apă sălcie, și-au zidit modeste apeducte subterane a căror lungime nu a depășit 5 km.

Sucidava (comuna Celei, raionul Corabia), situată pe malul Dunării, poseda la o mică adîncime o puternică pînză de apă curată și rece, filtrată prin nisipurile și pietrișurile aluvionare de sub pătura de loess. Săpăturile arheologice din ultimii 30 de ani au descoperit pînă acum cinci puțuri antice săpate acolo de romani. Numai cetățuia romano-bizantină a Sucidavei, ridicată pe o terasă înaltă, nu și-a putut săpa fîntini în interior. Ca să nu ducă lipsă de apă în timpul asediilor, garnizoana folosea o fîntină secretă, din afara zidurilor, la care se ajungea printr-un gang acoperit cu pămînt (împreună cu izvorul captat).

Lucrările arheologice de acum trei ani au descoperit în interiorul orașului Sucidava o veche fîntină romană părăsită și infundată, situată la 25 m spre miazăzi față de clădirea actualei școli elementare din Celei, exact în același loc unde școala din Celei proiectase săparea unui puț pentru elevii săi.

Fintina romană descoperită în 1964 a fost tot un puț (*puteus*) asemănător în ceea ce privește construcția și modul de funcționare cu cele de azi. El avea o adâncime de 15 m și o formă circulară. Se zidise în întregime din cărămidă turnată într-o formă specială. Numai partea superioară a lui (pe o înălțime de 2 m) fusese distrusă cu timpul. Puțul are diametrul de 1,16 m, deschiderea gurii de 0,84 m și zidul inelar gros de 0,16 m. Cărămizile din care se zidise peretele său au o formă trapezoidală, cu bazele arcuite. Sint lungi de 0,220 și 0,260 m, late de 0,140 m și groase de 0,055 m. Cu 13 atari cărămizi bine arse se realiza un inel complet, din zid, iar pe un metru înălțime se foloseau 18 rinduri de cărămizi.

În timpul lucrărilor de golire a acestui puț roman, s-au găsit o serie de materiale arheologice în pământul și dărâmurile cu care fusese infundat. Din punct de vedere cronologic, cele mai importante rămân resturile ceramice și monedele care datează din secolele II și III e.n. Puțul fusese construit în prima jumătate a secolului II e.n. (o monedă de la împăratul Marcus Aurelius), lângă șoseaua romană care părăsea poarta sudică a orașului roman și pornea în sus, pe malul Dunării. Săpăturile arheologice din această zonă au dovedit că aici s-au așezat primii coloniști romani la Sucidava, în interiorul unui fost castru de pământ ce fusese

folosit pentru cantonarea provizorie a armatei romane care pornise pe Olt în al doilea război al lui Traian cu Decebal. Este foarte probabil ca puțul să fi fost construit de soldați și folosit mai târziu de către populația civilă.

Buna stare de conservare a fintinii și nevoia de apă a școlii din Celei au impus restaurarea și darea în folosință a ei. Pe cit a fost posibil, această refacere a avut în vedere elementele vechii construcții. Gura îngustă a fintinii permitea funcționarea cu o singură găleată a cărei formă nu se deosebea de cea de azi. Apa se scotea cu ajutorul unui ax învîrtit ca o sucală (*sucula*), cu o manivelă la unul din capete, element ce s-a putut readapta azi. Pentru lăsarea și ridicarea găleții cu apă, romanii se foloseau de o funie (*funis*) răsucită în jurul axului. Folosirea frecventă a fintinii nu mai îngăduie azi întrebuințarea unei atari frînghii și ea s-a înlocuit cu un lanț. Partea de la suprafață a puțului fusese construită din lemnărie cu acoperiș din șindrila. În lucrările de restaurare s-a păstrat forma construcției, dar materialele lemnoase s-au înlocuit cu beton și țiglă.

O placă de marmură prinsă pe un stilp al puțului indică vechimea și anul restaurării celei mai vechi fintini repuse în funcțiune pe teritoriul țării noastre.

Restaurată, fintina este și astăzi folosită...

Momente din istoria presei revoluționare

STEAGUL ROȘU

Acad. PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI

Am trăit numeroase momente din viața Partidului Comunist Român, de la înființarea sa și până în zilele noastre. Puternice îmi sînt amintirile din epoca cruntei ilegalități, din vremurile de grele și glorioase lupte purtate în cei 20 de ani, cunoscute azi doar în parte. Ași dori să-mi depăn firul unor amintiri, rămînînd altora, mai tineri, sarcina lărgirii problemelor pe baza cercetării izvoarelor documentare. Este vorba de perioada cînd am colaborat la „Steagul roșu”, organ al secțiunii București a P.C.R., apărut în 1929, primul an al crizei economice mondiale care a zgduuit întreaga lume capitalistă, cu răsunset și mai dureros pentru țara noastră.

Viața „Steagului roșu”, ca și a întregii presei ilegale comuniste, era împletită cu multiple greutăți și riscuri continui, deoarece organele polițienești ale regimului de atunci, în frunte cu faimoasa Siguranță, urmăreau zi de zi, prin tot felul de mijloace, orice manifestare a mișcării revoluționare. A redacta o publicație, oricît de modestă, a o tipări în sute și mii de foi deseori, a o păstra și mai ales a o difuza necesita o serie de operațiuni care trebuiau împlinite pe ascuns, de oameni pricepuți și de mare încredere, tari și siguri pe ei înșiși. Cea mai mică declarație, smulsă sub cazele feroase ale agenților Siguranței — faimoșii bandiți de la „brigada anticomunistă” — putea aduce căderea și, prin înlanțuiri fatale, împiedicarea apariției foii pentru un timp.

Am lucrat la unele foi ilegale ale partidului în anii de apariție ai „Steagului roșu” și îmi amintesc limpede greutățile, dar și

marile satisfacții legate de apariția presei noastre de atunci. Colaborarea pînă în 1936, cînd a avut loc procesul și „internarea” mea la Doftana — era anevoioasă și primejdioasă, nu pentru mine, cît pentru foile la care contribuam, eu fiind un activist legal; legătura cu partidul și organele sale trebuia bine acoperită și ferită de indiscreții și, mai ales, de urmărirea Siguranței.

În general, de altfel, munca în vederea redactării întregii presei ilegale, se făcea în condiții de strictă conspirativitate. Ne adunam într-un colectiv foarte restrîns, în case conspirative, care erau schimbate mereu. Articolele nu erau semnate decît foarte rar și cu pseudonime; după citirea lor se trimiteau la tipărit, iar cele ce „nu mergeau”, de obicei se ardeau pe loc. Cutia de chibrituri era pe atunci o ustensilă necesară oricărui ilegalist, aș putea spune că făcea parte din material; nu era ședință, chiar în doi, ca să nu fie ceva de ars. Materialul se scria cu mîna și cu mare atenție, foarte rar cu mașina de scris pentru ca la eventualele căderi să nu poată fi identificat autorul; se folosea și sistemul de a se scrie de mîna cu litere mari. Pe lîngă colectivul redacțional funcționau „tehnicii” — oameni de legătură, care nu cunoșteau în genere identitatea precisă a celor cu care veneau în contact.

Colaboratorii „Steagului roșu” aduceau, pe lîngă articole, informații din viața muncitorimii din București, susținînd mișcările de revendicări și grevele, ce se înlanțuiau în anii aceia, cînd la „Grivița”, cînd la „Malaxa”, „Phœnix”, „Venus”, „Vulcan”, sau alte întreprinderi mai mici, fabrici de tri-

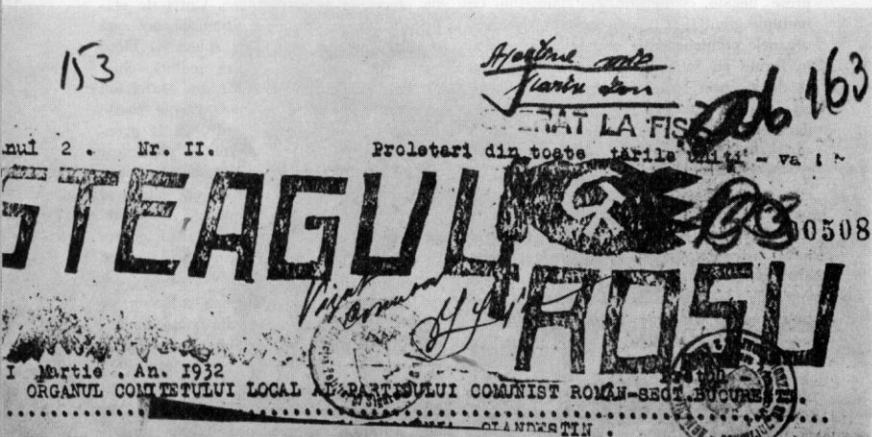
cotaie și țesătorii, mori și brutării. În paginile ziarului apăreau îndemnuri către muncitori pentru a activa în organizațiile legale antirăzboinice și antifasciste, în Asociația „Amicii U.R.S.S.” sau în diferite alte formațiuni. „Steagul roșu” a susținut acțiunea închegării Frontului unic muncitoresc și a Frontului popular, a unității sindicale. Totodată, ziarul denunța ororile din închisori, protesta împotriva lor și cerea un regim politic pentru deținuții comuniști și antifasciști în frunte cu cei de la Doftana.

Dintre colaboratorii de atunci ai organului secției din București a P.C.R., puțini au mai răzbătut pînă azi în viață; unii au dispărut, victime ale regimului de teroare. Neștearsă rămîne amintirea lui Ilie Pintilie, ceferistul de la Iași, care către anii 1934—1937 activează la București; pe lîngă munca de conducător politic și bun organizator, Ilie Pintilie era și un talentat mînuitor al condeiului. Contribuția sa la presa ilegală a partidului este greu de restabilit; dar numele său apare deseori în foile legale din perioada anilor 1932—1937. O culegere a articolelor lui Ilie Pintilie ar fi de folos pentru cunoașterea activității multilaterale a acestui mare luptător al clasei muncitoare.

Foile, redactate cu multă trudă, erau încredințate multiplicării prin șapirograf, iar cele mai importante erau tipărite la mici mașini de tipărit rudimentare, procurate cu mari sacrificii. „Steagul roșu”, cu toate că a fost șapirografiat, s-a bucurat de o largă răspîndire. Numărul cititorilor era înzecit de obicei față de tirajul obișnuit al foii — după cum era și îndemnul: „Citiți ziarul și dați-l mai departe!”. Din casele care au servit pentru redacții și tipografii, puține sînt cunoscute astăzi; ele sînt în curs de identificare de către o comisie ce ar putea fi ajutată de aceia care cunosc date cu privire la casele ce-au servit „Steagului roșu”, ca și presei ilegale în genere.

Tradiția acestei prese, în frunte cu organul central „Scînteia” a străbătut epoca cea mai grea a dictaturii fasciste, pentru ca după 23 August 1944, ziua eliberării noastre, să se dezvolte mereu mai vie.

„Scînteia”, „Lupta de clasă”, „România liberă”, „Steagul roșu” sînt nume de ziare revoluționare intrate în istoria poporului nostru, contribuții valoroase la lupta poporului român pentru libertate, pace, democrație și socialism.

Una din tipografiile ilegale.

CUM A FOST TIPĂRIT ULTIMUL NUMĂR DIN ZIARUL **TINERETUL SOCIALIST**

O noapte de sfârșit de aprilie cu tresăriri de început de mai... 1924.

În acea noapte, într-o ședință scurtă a Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist împreună cu reprezentantul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, s-a hotărât, cu o încredere demnă de marile idealuri înnoitoare și izbânditoare, editarea în continuare, cu prilejul zilei de 1 Mai, a ziarului „Tineretul socialist”.

Acest număr trebuia să conțină manifestul organizațiilor muncitorești revoluționare, în frunte cu Partidul Comunist Român, care să mobilizeze masele la luptă împotriva măsurilor represive ale guvernului liberal, care pusesse în afara legii Partidul Comunist și organizațiile de masă aflate sub conducerea sa.

La ședința amintită s-a hotărât apariția unui număr de ziar care să opună cu fermitate măsurilor ilegale ale guvernului burghez, drumul legalității și libertăților cetățenești.

Un redactor responsabil, mai multe case conspirative pentru depozitare și răspîndire, o tipografie sigură, mersul trenurilor pentru fixarea plecării delegaților în provincie și, mai presus de toate, formarea echipelor din tovarăși curajoși și necunoscuți de agenții Siguranței — acesta era planul conceput de Partidul Comunist Român și Uniunea Tineretului Comunist.

Porneam la una din marile încercări în care hotărîrea, credința și spiritul tovarășesc trebuiau să se înmănuncheze cu disciplina revoluționară, abilitatea și surpriza.

Mi-aduc aminte cu o bucurie plină de omenesc cum numai în două zile au fost puse la punct toate pregătirile într-un elan și o seriozitate pe care le posedă firesc tinerețea veșnic creatoare și avântată.

Guvernul și autoritățile polițienești păzeau și răscoleau pretutindeni cartierele pentru a împiedica orice acțiune de protest și organizare. Editarea și răspindirea ziarului „Lupta comunistă”, după ordonanța militară de scoatere în afara legilor a Partidului Comunist Român, îngrijorase autoritățile represive. Guvernul nu se așteptase la o ripostă atât de sigură și fulgerătoare...

Totul se desfășura într-un ritm amețitor. Gîndirea și acțiunea, prevederea și riscul alergau ca navele cosmice...

Autoritățile în grabă și derută uitaseră să treacă în ordonanța de scoatere în afara legilor a Partidului Comunist și a celorlalte organizații revoluționare, ziarul „Tineretul socialist”. Deci, prilej de justificare legală, juridică și politică.

Am tratat cu patronul unei tipografii și am obținut editarea ziarului pe baza unei sume destul de mari. După obținerea tipografiei am început munca de organizare, tipărire și distribuie.

S-au pregătit trei grupe de U.T.C.-iști :

Prima grupă, împărțită în mai multe echipe, transporta ziarul pe măsură ce ieșea din mașină.

A doua grupă primea ziarul în casa conspirativă, îl împacheta și organiza distribuie pentru București, provincie și străinătate.

Cei din grupă a treia preluau geamantanele cu ziare și porneau cu primele trenuri în țară.

Tirajul fusese fixat la 5 000 de exemplare. Tipărirea a început la ora 8 seara și a durat pînă la 2 noaptea. Mai mult de 4 800 de exemplare au fost transportate la casele conspirative și distribuite după planul stabilit. Ultimele ziare n-au mai putut fi transportate. Patronul ne denunțase Siguranței generale. Cei doi tovarăși aflați în tipografie împreună cu mine, am fost arestați. Cu ajutorul unor tipografi reușisem să părăsim tipografia printr-o ușă dosnică, dar am fost surprinși de agenții Siguranței. După cîteva focuri de revolver trase împotriva noastră am fost înconjurați, arestați și expediți la Siguranța generală.

Am constatat că Siguranța nu reușise să aresteze pe nici unul din tovarășii care participaseră la distribuie ziarului ; în schimb, fuseseră arestați la întîmplare zeci de tineri, muncitori și intelectuali, care făceau parte din organizațiile revoluționare de tineret sau simpatizau cu aceste organizații.

Doi inspecții de siguranță conduceau ancheta. Bătăi, amenințări cu moartea, promisiuni de eliberare pentru cei care vor denunța activitatea organizației.

— Cine a scos „Lupta comunistă” și „Tineretul socialist” ?

— Cine sînt membrii Comitetului Central și ai Comitetului din București ?

— Cine sînt distribuitorii ?

Tovarășii înfruntau cu demnitate și curaj loviturile și refuză să denunțe pe organizatori.

— Nu vreți să răspundeți ? Inchiisoarea și moartea vă așteaptă ! se adresează disperat unul din inspecții, lovind cu pumnul în neștire în grupul de anchetați. Toți arestații declară fără șovăire că organizațiile și ziarele apărute sînt legale și că nu există nici o lege în care să se prevadă suprimarea lor.

În cele din urmă sîntem strînși cu toții într-o cămăruță din subsolul Siguranței...

După zece zile sîntem transportați la Consiliul de război. În prima oră de la sosire am declarat greva foamei, cerînd respectarea drepturilor și libertăților constituționale și eliberarea noastră imediată.

Alt interogatoriu, alte amenințări cu zeci de ani de închisoare din partea comisariilor regali...

Am fost eliberați după unsprezece zile de greva foamei. Întîmpinați cu bucurie de grupuri de tineri și tinere, muncitori și studenți, am aflat că toate exemplarele ziarului pe care îl tipărisem, pătrunseseră adînc în țară, în uzine și întreprinderi, în universități și în ministere, la sate și în străinătate, unde începuse o mare campanie împotriva măsurilor represive ale guvernului.

Am fost cuprinși de o neînmurită bucurie. Bucuria datoriei împlinite. Atunci, ne-am adus aminte de chemarea din Manifestul Partidului Comunist — Proletarii din toate țările, uniți-vă ! —, care se împleteau minunat cu vestitele rînduri din Cîntarea României :

„Gîndirea ivindu-se luminoasă pe deasupra întunericului, gîndirea ce zidește și credința ce dă viață. Lumea veche se prăvălește și pe-ale ei dărimături libertatea se-nalță”.

ALEXANDRU MIHĂILEANU

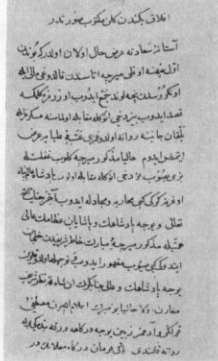
DOCUMENTE DESPRE ROMÂNII

Printre cele cincisprezece mari muzee ale istoricului oraș de pe Bosfor, Istanbul, *Topkapu Sarayı Müzesi* — Muzeul Palatului Topkapu — este vestit prin colecțiile sale muzeistice și prin materialele sale arhivistice. Palatul are 4 curți mari și o serie de pavilioane frumoase numite *köşk*, zidite, rînd pe rînd, de diverși sultani, începînd cu Mehmed al II-lea „Cuceritorul” (1472) și pînă la Abdul Megid (1853). Fiind așezat pe vechea necropolă bizantină, în spatele muzeului Aya-Sofia, este avantajat și de o poziție minunată spre Bosfor, Cornul de Aur și Marea de Marmara.

În ceea ce ne privește, nici un muzeu din Istanbul nu adăpostește atîtea pagini de istorie românească ca Topkapu Sarayı. În vasta sală de arme, spre exemplu, se găsește sabia aparținînd lui Ștefan cel Mare, alte două șabii, aparținînd unor mari boieri moldoveni, precum și șase șabii brîncovenesti. Într-o altă sală se găsește un relicvar prețios, bătut în aur și diamante, aparținînd lui Neagoe Basarab, voievodul Țării Românești.

Vechiul palat, mai sus amintit, dispune și de o bibliotecă bine dotată, care posedă aproximativ 25 000 de manuscrise orientale (turcești, arabe, persane etc.), multe cu caracter istoric (cronici, relații de ambasadă, descrieri de călătorii ș.a.). Unele dintre acestea privesc în întregime țările române. Sînt și manuscrise în limbi europene: greacă, latină, slavonă etc. Amintim, de pildă, cîteva evanghelii slavone din secolul

al XV-lea, probabil aduse aici din fosta cetate de scaun Suceava, în anul 1538, cu ocazia unei expediții făcute de Sulei-

man Magnificul în aceste locuri.

Palatul-muzeu Topkapu dispune și de o arhivă. Deși relativ mică, circa 1 milion de documente și 12 000 de condici (față de arhiva marelui vizirat care dispune de cca. 50 de milioane de documente și peste 50 000 de condici), această colecție posedă cele mai vechi documente turcești cu pri-

vire la țările române. Din veacul al XV-lea s-a păstrat un număr mai restrîns de documente, dar începînd cu secolul al XVI-lea numărul lor crește mereu. Conținutul documentelor și condițiilor cercetate aici cu privire la istoria țării noastre ne relevă un complex de probleme de natură social-economică, politică, administrativă, militară și culturală, care, în general, privesc nu numai relațiile țărilor române cu Poarta otomană, sub diverse aspecte, ci și legăturile noastre cu diverse state din sud-estul Europei.

În arhivă se mai păstrează și o parte din corespondența, în diverse limbi, a domnilor români cu Poarta otomană, începînd din a doua jumătate a secolului al XV-lea.

O deosebită importanță pentru cercetările istorice făcute la acest important muzeu prezintă și analiza conținutului condiciilor începînd din secolul al XVII-lea, mai ales dacă studiem pe cele care privesc vîstieria centrală.

În afara celor relatate mai sus, biblioteca și arhiva de la Topkapu cuprind și o interesantă colecție de hărți și planuri de cetăți medievale, dintre care unele privesc construcțiile de acest fel din țările române.

Răsfoind cîteva din prețioasele documente ale arhivei vechiului palat al sultanilor, „Topkapu Sarayı”, am găsit printre vechi acte turcești privind relațiile stabilite între Poartă și țările române, și o serie de acte emise de domnii și boierii români. Cel mai vechi dintre acestea este un *arz* (o scrisoare) scris în limba turcă, de către boierii Țării Românești (anterior lui 15 septembrie 1495), privind propuneri asupra numirii lui Radu Voievod drept domn al țării. (E vorba de Radu cel Mare,

ÎN ARHIVELE DIN ISTANBUL

care a domnit între anii 1495—1508).

Un alt act descoperit cu această ocazie este o scrisoare adresată Porții otomane în vara sau în toamna anului 1510, scrisă de Vlad cel Tânăr¹, voievodul Țării Românești, privind înfrângerea pretendentului său la scaunul domnesc, Mircea². Acesta, reiese din cele scrise aci, deși năvălise cu oaste ungurească, este zdrobit de oastea românească și turcească la poalele Carpaților, lângă Gherghița.

Interesantul document, cotate cu E (vrak) 5299, scris pe hîrtie gălbuie, are dimensiuni de 16×33,5 cm cu filigran. După cum se vede din facsimilul anexat traducerii, documentul este scris în tipul *neshi*, caracterizat prin trăsături regulate, simetrice și proporționale, fără abuzuri caligrafice; unele dintre vocalele neredate sînt indicate prin anumite semne (*hareke*) așezate deasupra sau dedesubtul literelor.

În afară de conținutul acestei scrisori, interesantă a fost și conținutul său privind relațiile dintre cele două țări, cît și prin forma arhaică și frumoasă limbii în care e concepută.

Copia (suret) scrisorii sosite de la domnul (*bey*) Țării Românești (*Eflak*):

«Mai înainte de aceasta, Mircea, fiul lui Mihnea, adunînd multă oaste (*levend*)³ de

la unguri, cu avuția rămasă de la tatăl său, și-a pus în gînd să vie asupra noastră. Noi, la rîndul nostru, cînd am mers cu oastea noastră spre a ne întîlni cu acela, în partea muntelui (*balkan*)⁴, am făcut arz la înaltul Prag. Acum, mai sus-arătatul Mircea venind și atacîndu-ne pe noi prin surprindere și noi, de asemenea, întîlnindu-ne cu acela, am luptat și ne-am războit așa cum trebuie pentru padișah⁵ ocrotitorul lumii. În sfîrșit, prin bunăvoința lui Allah cel sublim și cu marele efort al padișahului cel preainălțat și al marelor pașale, mai sus pomenitul Mircea a fost înfrînt și zdrobit, dispărînd din binecîvîntata noastră memorie ceea ce făcuse el. Și în ce fel s-a întîmplat acestea, spre a ajunge, dac-o vrea Allah în imediata atenție ilustră a padișahului sublim și a majestății voastre, pentru înștiințarea (*i'l'am*)⁶ acestei vești trimitem acum pe robul vostru Mustafa și pe omul nostru Zebin⁷ la înalta Curte, cu scrisoarea noastră. În rest firma noastră aparține sublimiei Curții».

MIHAIL GUBOGLU

¹ Vlad cel Tânăr (Vladuț): 1510 febr. — 1512 ian.

² Cf. N. Iorga, *Pretendenții domnești în secolul al XVI-lea*. Extras din „Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice”, București, 1898, p. 16.

³ *Levend* — soldat voluntar, mercenar; are și alte sensuri cf. *İslâm Ansiklopedisi* sub voce.

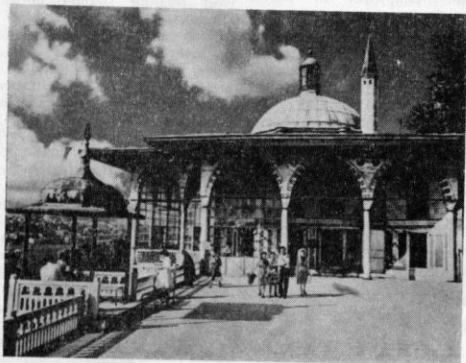
⁴ *Balkan*, pe turcește „lanț de munți”, de aici denumirea munților Naemus la sud de Dunăre. Este vorba de munții Carpați, denumire pe care o folosește și Madijaroglu Ali, pașă la 1613, în scrisorile sale către brașoveni.

⁵ *Padișah*, persan-grec, „piciorașle șahului”, denumirea împăraților otomani, numiți și sultani. Aici este vorba de Baiazid al II-lea (1481—1512).

⁶ *i'l'am* — act de notificare, înștiințare, sentință judecătorească.

⁷ *Zebin* — Zibin în cronicile turcești (Oruc, p. 51 mas. Oxford și 115 Cambridge, ed. F. Babinger, 1926; Așikpașazade, ed. Fr. Giese, p. 111; M. Neșri, ed. Fr. Taeschner, I, p. 166 și II, p. 243 etc.) și într-un doc. din 1660. Zivin (cf. Catalogul documentelor turcești, întocmit de Mihail Guboglu, Buc. 1965, p. 25, nr. 66) corespunde cu Sibiul; or, în acest document pare a fi denumirea unei persoane.

Muzeul Palatului Topkapu
din Istanbul.

Am fost invitat de către casa de editură Propyläen la o întrunire care a avut un dublu scop : mai întâi sărbătorirea apariției primului volum din noua ediție a bine-cunoscutei lucrări *Propyläen Kunstgeschichte*, și apoi, discutarea profilului volumelor următoare, aflate în curs de redactare. Volumul care a apărut e al 11-lea din seria nouă și e dedicat artei secolului al XI-lea. Spre deosebire de seria veche, care se compunea din 12 volume, noua serie va cuprinde în total 18 volume, dacă nu mai multe, căci deja s-a pus în discuție suplimentarea ei. După cum se știe, seria veche, publicată în cursul anilor 1925—1933, deși intenționa să cuprindă evoluția artistică pe plan mondial, avea totuși nume-

nu înseamnă și un spațiu deplin satisfăcător. Trebuie să recunoaștem însă că aceasta e o problemă dificilă pentru editură, pe de o parte, din cauza numeroaselor solicitări, iar pe de alta, din cauza spațiului programat. Mă voi sili însă ca printr-o expunere condensată să utilizez la maximum spațiul acordat și să dovedesc astfel că artei românești i s-ar fi cuvenit o atenție mai mare. Notez că această publicație e prima istorie internațională a artei mondiale care va cuprinde un capitol rezervat anume artei noastre medievale și adaug că editura s-a arătat înțelegătoare, încît, în urma convorbirii avute la Berlin, ne-a pus la dispoziție un spațiu aproape dublu față de cel prevăzut ini-

ARTA ROMÂNEASCĂ ÎN PROPYLÄEN KUNSTGESCHICHTE

Profesorul universitar **VIRGIL VĂTĂȘIANU**, membru corespondent al Academiei, întors dintr-o călătorie științifică la Berlin, a fost solicitat de redacția noastră să împărtășească cititorilor unele din rezultatele întrevederilor avute.

roase lacune : lipsea de pildă, complet, arta țărilor din răsăritul Europei. Ediția actuală, cu o colaborare internațională, își propune să completeze, cel puțin în oarecare măsură, neajunsurile primei ediții. Astfel, vechiul volum dedicat artei europene medievale, care trata despre arta bizantină, despre cea carolingiană, romanică și gotică, va apare acum scindat, fiind rezervat un volum întreg artei bizantine și celei a țărilor din răsăritul Europei, adică din Grecia postbizantină, din Bulgaria, Iugoslavia, România și Rusia, precum și din diferite regiuni ale Răsăritului apropiat, Georgia, Armenia, Siria, Egipt, Nubia și Etiopia — despre care nu s-a vorbit nimic în ediția precedentă. Artă carolingiană, cea romanică și cea gotică vor apare într-un volum aparte. Mie mi-a fost solicitată colaborarea pentru redactarea capitolului despre artă românească din veacurile XIII—XVI. Sînt mulțumit că în noua ediție ni s-a acordat spațiu în cadrul acestei lucrări de artă, dar a fost nevoie de oarecare eforturi pentru a asigura o distribuție echitabilă a spațiului grafic, ceea ce

țial. Tot în urma acestei convorbiri s-a trimis imediat în România un tehnician specializat în reproducere în culori, pentru a fotografia cîteva obiective din care să se selecționeze materialul color pentru 2—3 planșe, în afară de un număr ceva mai mare de reproducere în alb-negru.

La această întrunire numărul participanților s-a ridicat, dacă nu mă înșel, la 52 istorici de artă. Majoritatea au fost cei din Germania, alături de care am întâlnit colegi din Anglia, Austria, Cehoslovacia, Elveția, Franța, Italia, Iugoslavia, Olanda, Polonia, S.U.A. și Suedia.

Cu ocazia festivității lansării primului volum s-a deschis o expoziție cu operele de pictură ale veacului al XI-lea aflate în muzeele din Berlinul de vest, anume cu acelea care figurează în volumul apărut. Ni s-a oferit astfel posibilitatea să vedem originalele lucrărilor reproduse.

Apoi s-a organizat o discuție publică, un fel de masă rotundă, pe scena sălii de spectacol de la Academia de Artă, pe tema *Opera de artă și istoria artei*. La acea masă

rotundă au fost invitați să ia cuvîntul 10 participanți, între care un pictor, un arhitect, un critic-ziarist și apoi istorici de artă (prof. dr. R. Zeitler din Uppsala, redactorul responsabil al volumului *Die Kunst des 19. Jahrhunderts*, dr. Th. Müller, directorul general al Muzeului Național din München, dr. K. Martin, directorul general al galeriilor de tablouri din Bavaria, dr. I. Neumann, directorul Institutului de istoria artei al Academiei din Praga, prof. dr. Sv. Radojičić din Belgrad, ș.a.m.d., printre aceștia și subsemnatul), iar publicul — conform relatării ziarului *Die Welt* — a depășit cifra de 800 de persoane. Tema discuției a fost prezentată de prof. dr. Otto V. Simson, de la Universitatea din Berlin. S-a arătat mai întîi necesitatea publicării unei noi istorii de artă și s-a pus întrebarea dacă e adevărat că fiecare generație trebuie să-și scrie din nou, pe temeiul propriilor concepții istoria artei, sau dacă se poate atinge un grad de adevăr care să-și păstreze și dincolo de această limită valoarea. S-a pus în discuție întrebarea dacă istoricului de artă îi revine sarcina de a tălmăci prin cuvinte conținutul și elementele emotive ale operei de artă, precum și rolul de îndrumare pe care acesta l-ar putea avea în raport cu evoluția actuală; s-au discutat și alte probleme înrudite, privind îndeosebi metodologia cercetării.

Discuțiile au fost vioaie și contradictorii, întemeiate pe concepțiile și pe experiența personală a fiecărui participant. Am luat și eu cuvîntul de cîteva ori. O dată, pentru a susține teza că istoria artei e o știință care poate să ajungă la concluzii de o valabilitate obiectivă, arătînd, pe de o parte, că predecesorii noștri au stabilit anumite adevăruri care nu mai pot fi contestate, iar pe de altă, că insuficiențele lor se datoresc unei inevitabile lipse de informații, pe care generația actuală și cele viitoare vor fi în stare să le întregescă treptat. O condiție de ordin metodologic fundamental o constituie analiza aprofundată și cit mai complexă, în sensul principiilor materialismului istoric. Cit privește însă rolul istoricului de artă ca îndrumător în problemele evoluției actuale, am susținut că, dacă principalul istoric de artă poate să-și rostească cuvîntul, în schimb din punct de vedere al modului de exprimare, al

limbajului formal, acest aspect îl depășește. Ca exemplu, am schițat problemele pe care le întîmpină artiștii din țările socialiste în căutarea celui mai elocvent limbaj artistic, subliniind că problema privește în mod nemijlocit creația artistică și ca atare răspunsul nu-l poate da decît artistul, istoricul de artă neputînd să prevadă care dintre căile ce se încearcă va fi cea care va duce la rezultatul dorit.

În sfîrșit, m-am războit puțin și cu teza care îi acuza pe istoricii de artă de verbalism. Întîi am respins părerea că rolul istoricului de artă ar implica îndatorirea de a tălmăci în cuvinte ceea ce ne spune artistul prin opera sa, concepută în culoare sau în forme plastice. În materie de artă, relația între spectator și operă trebuie să fie directă. Educația artistică contribuie la formarea sensibilității și a înțelegerii spectatorului, dar transpunerea semnificației artistice în cuvinte ar fi un fel de traducere în alt limbaj, într-un limbaj impropriu, care în mod inevitabil denaturează sensul inițial al operei plastice. Criticii de artă încearcă uneori asemenea transpuneri, dar strădaniile nu au un caracter științific, ci, în cel mai bun caz, ele duc la creații literare, la o transpunere a conținutului și a emoției artistice într-o formă nouă și independentă, eventual echivalentă, ca sens și intensitate, dar niciodată identică, fiindcă se și adresează altor organe ale percepției. Rolul istoricului de artă mi se pare a fi cu totul altul: acela de a explica corelațiile complexe ale unei evoluții împlinite, cu alte cuvinte, e identic cu rolul istoricului impersonal și obiectiv. Am trimis și eu o mică săgeată artiștilor. Le-am atras atenția că prea adeseori pictura și sculptura modernă simt nevoia de a recurge la titluri explicative, adică la cuvinte, pentru a sugera lucruri pe care artistul ar fi trebuit să le comunice prin opera sa, prin temă, formă și culoare, și în aceste cazuri am impresia că s-a ajuns la o „verbalizare” care trădează anumite insuficiențe în posibilitățile de exprimare ale artiștilor. Săgeata a fost primită fără replică și în încheiere pot să spun că, judecînd după atmosferă, publicul s-a arătat receptiv față de punctele de vedere pe care le-am exprimat.

Placă pictată, denumită „Campana”. Provine de la Cerveteri

Despre arhitectura ETRUSCĂ

*Pictură provenind din mormintul „degli Auguri”,
Tarquinia : aproximativ 530 î.e.n.*

Roma, ilustru muzeu arhitectonic, păstrat și completat de-a lungul secolelor, mărturie a iscusinței vechilor romani, datorează mult din faima actuală nu numai acestora, ci și popoarelor care au locuit mai înainte pe aceste locuri, etruscii.

Din bogăția arhitecturală a anticei Etrurii ne-au rămas numai urmele unor monumente și construcții. Cunoștințele noastre în acest domeniu sint apreciable, datorită mai ales arhitecturii de cult și funerare păstrate pînă azi. Construite pe înălțimi sau în locuri ușor de apărat, orașele etrusce erau înconjurate de puternice ziduri de apărare, a căror arhitectură și masivitate uimesc pe cercetătorul modern. Intrarea în oraș se făcea prin porți sub forma unor arcuri enorme, împodobite de frumoase sculpturi în relief. Dintre cele care s-au păstrat pînă astăzi „Porta dell'Arco” de la Volterra și porțile „Marta” și „Augusta” din Perugia, stîrnesc admirația vizitatorilor contemporani.

Dacă rămînem fermecați de frumusețea și monumentalitatea arhitecturii etrusce, aceasta se datorește folosirii de către demiurgii vechii Etrurii a arcului și boltei, tehnică ce permitea edificii de proporții pe care construcția linară a grecilor nu le-ar fi îngăduit.

Adorarea zeităților se făcea în temple ce adăposteau statuile divinităților. Construit pe o bază înălțată — podium — templul avea o singură intrare și era compus din trei încăperi alăturate și paralele. Porticul din față era susținut de două rînduri de coloane.

Nu mai podiumul și temeliile, fiind de piatră, reușesc să ne transmită o palidă imagine a măreției templului etrusc. Măreț cu adevărat, căci minunate frize și statui, uneori în mărime naturală, pictate în culori vii, contribuiau cu strălucirea lor la farmecul lăcașului zeilor.

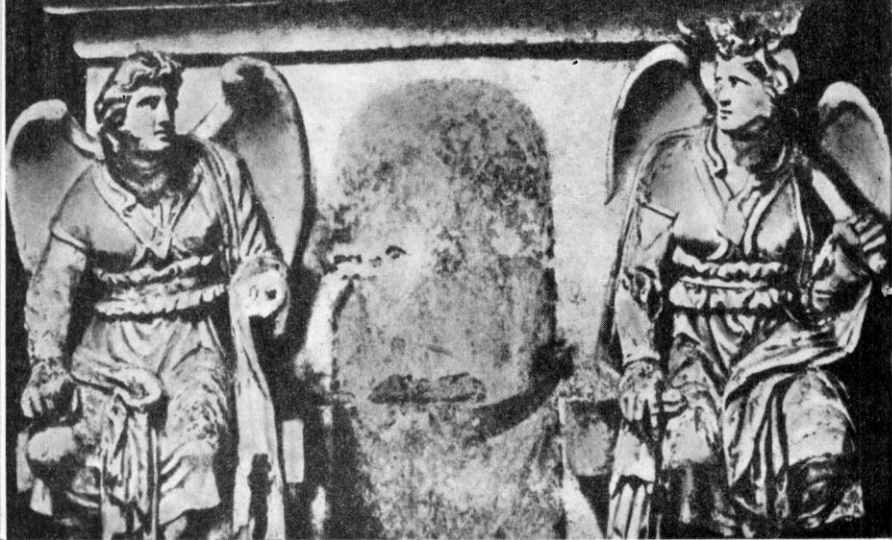
Ne vine greu să ne formăm o imagine reală în privința locuințelor etrusce, asupra

Placă pictată, denumită „Boccanera”. Provine de la Cerveteri ; aproximativ 550 î.e.n.

QDVOTENNOVBALEM

genului de arhitectură deoarece săpăturile efectuate nu au scos la iveală decît neînsemnate urme ale acestora.

Însă arta funerară, prin mormintele bine conservate, care reproduc fidel structura locuințelor, pe care altfel n-am avea cum să le reconstituim, a păstrat un tezaur de neprețuit pentru omul de știință dornic să dezvăluie „misterul” istoriei poporului etrusc.

În concepția etruscilor, ca și a altor popoare, mormîntul era noul lăcaș în care cel mort trebuia să-și continue existența întreruptă. Mormîntul oferă un tablou veridic al modului de viață etrusc, o adevărată cameră de locuit cu paturi înșirate pe lîngă pereți. Cu timpul camerele devin mai numeroase, ajungîndu-se la adevărate case săpate în tuful colinelor vulcanice. Dacă pînă în secolul al V-lea î.e.n. mormîntul — strict vorbind — era destinat familiei, păstrîndu-și mărimea corespunzătoare, secolul al IV-lea î.e.n. aduce cu sine o schimbare — construcția mormîntului luînd proporții și adăpostind pînă la 30 de persoane, ca mai apoi să atingă dimensiuni și mai impresionante.

Interiorul mormintelor ne dezvăluie bogăția vaselor, a armelor, bijuteriilor și obiectelor de tot felul care întovăreau pe defunct „în viața de apoi”. În strădania lor de a oferi mortului tot ceea ce-i făcuse viața plăcută pe pămînt, etruscii pictau pe pereții mormîntului scene vesele reprezentînd opețe, dansuri și jocuri pe care sperau să le găsească și în împărăția lui Hades.

Iată dar cum, prin mijlocirea splendidelor picturi și sculpturi etrusce, putem fi martorii vieții cotidiene a unui popor care a dispărut de peste două milenii.

Prin bogăția și strălucirea ei, civilizația etruscă și-a cucărit un loc de seamă în patrimoniul culturii universale.

CORNELIU MATEESCU

Stradă funerară în cimitirul de la Cerveteri

Turnulă mică în cimitirul de la Cerveteri

▲ Urnă funerară a lui Arnth Velimnes Aules. Mormîntul de la Volturni, aproape de Perugia; secolul II î.e.n.

Constantin ARGETOIANU

MEMORII inedite

(Fragmente)

Reproducem mai jos, fragmente din memoriile inedite ale lui C. Argetoianu (1871—1952). Însumând câteva zeci de volume, aceste memorii — aflate în păstrare în Arhiva C.C. al P.C.R. — cuprind aprecieri, date și fapte privitoare la evenimentele petrecute în anii 1877—1940, precum și la personalitățile cu care autorul a venit în contact.

În lunga lui activitate politică, C. Argetoianu a fost în repetate rânduri deputat și senator, a făcut parte din numeroase guverne, iar în perioada dictaturii regale (1938—1940), pentru scurt timp a deținut postul de prim ministru. Fiind unul dintre reprezentanții de frunte ai marilor societăți capitaliste din România, strâns legat de monopolurile internaționale, C. Argetoianu s-a situat în viața politică pe pozițiile cercurilor reacționare, de dreapta, iar în preajma celui de-al doilea război mondial, s-a orientat tot mai mult spre grupările fasciste, prohibitive. Poziția de clasă a autorului, orientarea lui politică reacționară, concepțiile lui retrograde, se reflectă pregnant și în memorii.

Lectura memoriilor prezintă totuși interes atît pentru cercetătorii istoriei, cit și pentru publicul larg. Aflat multe decenii în anturajul familiei regale și al camarilei, trecut prin aproape toate partidele vremii, C. Argetoianu a fost în măsură, mai mult decît oricare alt om politic poate, să cunoască îndeaproape culisele vieții politice din România burgheză-moșierească. Împins de sentimente sau resentimente, filtrînd evenimentele prin prisma intereselor grupurilor de care era legat, Argetoianu dezvăluie multe din răcilele politicanismului burghez, din moravurile de la curte, din rapacitatea și venalitatea liderilor partidelor reacționare, întregind astfel cu aspecte inedite tabloul lumii pe veci apuse, din care și el a făcut parte. Stilul original, uneori sarcastic, alteori burlesc pînă la vulgar, portretele satirice, notele de sinceritate cinică sau chiar autoironice, dau savoare textului memoriilor.

Primul fragment reproduc mai jos, se referă la regele Ferdinand. Cel de-al doilea, redă împrejurările în care, la sfîrșitul anului 1925, prințul moștenitor Carol a renunțat la tronul României.

M. C. Stănescu

...Raporturile mele cu familia regală în anii 1920—1921. Regina și Nando. Dejun cu Stambuliski. Regele redivivus. Carol și Zizi. Datoria și răsdoctoria prințului Carol. Cosenz. Regina Maria și refugiații ruși. Falsa Anastasia. Împăratul Carol al Austriei trece prin România.

Îmi pare rău că n-am ținut un „jurnal” pe timpul ministerului Averescu. Din lungile mele conversații de atunci fie cu regele, fie cu regina, prea puține

mi-au rămas în minte și pentru mica noastră istorie, e păcat. Voi însemna aci în aceste pagini din puținul ce se mai conturează pe pînza amintirilor mele.

Regele Ferdinand s-a bucurat cit a trăit de reputația unui prost, din cauza nemaipomenitei sale timidități care-l făcea să bilbiie o serie de „da, da, da” ca răspuns la orice i se spunea. În notele mele de la Iași am încercat să schițez însușirile morale și intelectuale ale acestui a-bulic încoronat, și nu voi mai reveni asupra lor.

Trebuie să mărturisesc însă aci, că orele de lucru cu dînsul îmi erau foarte plăcute. În *doi*, vorba lui era plină de miez; își deschidea inima și mintea și după ce terminam cu decretule și cu politica depănam pînă la ora mesei fel de fel de subiecte, aduse printr-o aluzie sau printr-o neprevăzută legătură în actualitatea conversațiunei. Un nume aruncat, un fapt istoric evocat, o întimplare sau o glumă erau pretextele obicinuite ce deschideau regelui căi pe care un neabătut bun simț și o vastă

erudiție — mai ales în domeniul artei și al istoriei — ne duceau la cele mai surprinzătoare concluzii. Vorba regelui devenea curgătoare, obicnuitul său „dadaism“ dispărea și de nenumărate ori m-am găsit cu dînsul — lucru de necrezut — în completă comunitate de simțăminte și de idei...

Mi-am dat seama că omul acesta era un mare „refulat“ (după formula lui Freud) și mi-am schimbat întrucitva părerea asupra lui. Mi-am dat seama că citise mult, că reținuse esențialul din lecturile sale, dar că nu era în stare să-și valorifice înșușirile și cunoștințele decît între patru ochi — ceea ce pentru un rege era o nenorocire. Prezența a două sau trei persoane-l paralizau complet, și nu mai îndrăzneam să zică decît „da, da, da“. Am avut impresia că regina Maria făcea tot ce putea ca să-l menție în această stare de impotență sufletească, și am trăit chiar momente penibile în această privință. Mi-aduc aminte de un dejun — eram ca de obicei vreo 12 persoane — în care regina l-a umilit pe bietul Nando cum nu cred că ar fi îndrăznit să o facă nici o nevastă de cojocar. Regele cam abuzase de țuică și de pelinuri, și medicii îi interzisese pînă și vinul la masă. I se dăduse un „potir“ frumos cizelat din care bea cu resemnare apă, apă curată și numai apă. Stam lingă dînsul, și urmăream cu un surîs cum bietul om își înghițea por-

ția de H₂O ; regina mi-a surprins privirea, și în gura mare : „Le pauvre Nando, tout le monde le traite d'ivrogne, et il ne boit que de l'eau !...“ O tăcere generală a urmat acestei grosolănii, tăcere pe care n-a întrerupt-o decît tot bietul Nando cu un „da, da, da“ plin de „apropont“ ! Era un mare cunoscător de oameni și îi judeca crunt, cînd vorbea despre ei între patru ochi, dar numai între patru ochi. Avea antipatie pentru unii și se temea de alții, și o spunea. De cîte ori nu s-a deschis cu mine asupra lui Averescu și a lui Take Ionescu, fără să ție seama că eram cu ei în guvern. Pe Take nu-l putea suferi, și o spunea cu plăcere. De Averescu îi era teamă : „Quand je le vois entrer, j'ai froid dans le dos...“ și pînă la sfîrșit nu s-a împăcat cu el, deși l-a adus din nou la putere în 1926 din ordinul lui Brătianu. Dintre copiii lui, iubea pe Carol și pe Elisabeta, singurii de care era sigur că erau ai lui.

Despre Brătianu nu vorbea niciodată, dar cînd cineva aducea vorba despre marele potentat, i se ascutea privirea și îi luceau ochii de ură. Am constatat-o de fiecare dată, din 1920 și pînă a murit... Ura neputinciosului la gîndul vrăjitorului ce-l stăpînea.

CAP. XIX

**Lovitura prințului Carol.
Întîlnirea cu Lupeasca în
Franța. Hotărîrea de a nu**

se mai înapoia în țară.
Motivul care au provocat această hotărîre. Renunțarea prințului la drepturile sale constituționale. Consiliul de Coroană de la Sinaia. Hotărîrile de la 4 ianuarie 1926. Consecințele politice ale actului prințului Carol și turburarea raporturilor între partide.

Pe cînd mă frămîntam cu gîndurile mele și nu găseam soluția ce-mi trebuia, un eveniment se pregătea care urma să turbure adînc toată viața publică românească și să modifice raporturile dintre diferitele noastre forțe politice : în ajunul Crăciunului a izbucnit bomba prințului Carol !

Cam pe la 20 decembrie — nu mai țin bine minte data — prințul plecase la Londra să reprezinte pe rege la funeraliile reginei Alexandra, văduva lui Eduard al VII-lea și mătușa reginei noastre. Trimiterea prințului Carol a fost hotărîtă și pusă în executare în cîteva ceasuri. Prevenit la 11 dimineața, prințul a trebuit să plece la 3 după-amiază ca să poată ajunge la Londra la timp pentru înmormîntare, și a plecat însoțit de aghiotantul și confidentul său colonelul Condiescu.

După cîteva zile, zvonuri de necrezut au început să circule în București despre purtarea scandaluoasă a prințului la Londra, de unde, îndată după înmormîntare ar fi șters-o fără măcar să participe la masa de familie la care fusese poftit, și

fără să-și ia rămas bun de la regele și de la regina Angliei. Se mai șoptea că fugise din Londra ca să se întâlnească la Paris cu o doamnă Lupescu și lumea se întreba cine era această doamnă Lupescu. Eu știam cine era, și totmai fiindcă știam cine era, nu mi-a venit să cred că zvonurile puteau fi întemeiate. Cite nu se povestea la București, dezmințite a doua zi de fapte! De data asta însă zvonurile n-au mai fost desmințite a doua zi, ci confirmate. Ba se mai adăuga că prințul intenționa să renunțe la drepturile sale de succesiune la tron și să nu se mai reîntoarcă în țară... Am alergat la Costică Hiott, pe care l-am găsit cu o mustră de un cot și care m-a primit cu cuvintele: „Ce zici de nenorocirea asta Argetoianu? E mai rău decât se spune. A plecat să se sinucidă. Chestia cu femeia e secundară, simplă garnitură! E nebun! Ce zici, Argetoianu?” Ce să zic; mi s-au tăiat picioarele, am căzut pe un scaun și n-am mai zis nimic...

Nu mai văzusem pe prinț din iunie. Petrecusem foarte puține zile la Sinaia¹, iar în toamnă, înapoiindu-mă la București am aflat că *lucrurile mergeau prost* între dînsul și prințesa Elena, așa încît

¹ N-am achiziționat vila din strada Mănăstirii decât în 1927 și a trebuit să o refac căci era ruinată. Nu m-am putut instala în ea decât în 1928. În 1925 soția mea petrecuse vara la Ungarth, unde am coborît și eu din cînd în cînd pentru 2—3 zile.

nu le-am dat ghies, așteptînd să fiu chemat, dacă ar fi avut chef să mă vadă. Dar nu m-au chemat. Raporturile mele cu prințul Carol erau de natură pur politică, și așa au rămas pînă la sfîrșit. Nu m-am vîrît niciodată în intimitățile lui și am rămas totdeauna străin de porcăriile pe care le-a săvîrșit. Politicește, știam că continua să fie alături de noi, și atît îmi era de ajuns. Dau aceste lămuriri ca să explic cum s-a făcut că n-am fost deloc în curent cu sbuciumările sale sufletești din toamna anului 1925. Aflasem la Sinaia, ca toată lumea, că se amoretzase de soția unui căpitan Tempeanu, de la vînătorii de munte, o roșcovănă frumușică. Venea noaptea la vila Carola², cînd căpitanul nu era acasă și da cu pietricele în geam pînă ieșea duduia la fereastră, și cucoanele care surprinsese de mai multe ori manevra și mi-o povestise, făceau mare haz de această idilă. Intr-o zi, luam aperitivul la Capșa; două dame au trecut pe terasă și Paul Prodan mi-a indicat pe una din ele ca fiind doamna Tempeanu despre care începuse să se vorbească. Pînă să mă întorc — stam cu spatele la terasă — damele au trecut, așa încît n-am putut prinde decât farmecele posterioare ale ibovnicei prințului. Nu i-am văzut fața decât 13 ani mai tîrziu, în plină glorie, la un bal al „Asociației Finanței și Marelui Industrii”... La București am aflat că

² O anexă a pensiunii Ungarth.

mai era și curvă, și că se da, îndată după război, pe cîtiva franci. Deguztat, Tempeanu ceruse divorțul, care tocmai se pronunțase și doamna Tempeanu de la Sinaia devenise la București doamna Lupescu. Nimeni nu dăduse importanță acestei aventuri banale, și cercurile palatului erau mai preocupate de creșcînda tensiune dintre prinț și prințesă decât de legătura cu d-na Tempeanu-Lupescu, socotită un „passe-temps” vremelnic. Se spunea chiar că prințesa Elena împingea pe prinț în brațele Roșcovaniei, ca să scape de asiduitățile conjugale, care o plictiseau. Prințesa suferise îngrozitor cu sarcina și nașterea fiu-său Mihai, și pentru nimic pe lume nu voia să mai rămîie o dată însărcinată...

Unii au afirmat mai tîrziu că prințul Carol „aranjase” toate dinainte ca să nu se mai întoarcă și să rămîie în străinătate cu Lupeasca — alții, că toate au fost puse la cale de Brătianu și de Știrbey și că Carol a căzut victima celor doi cumetri care se temeau de domnia lui. Mulți în fine au rămas convinși că neașteptata hotărîre a prințului moștenitor *acoperea un mister*, și cite legende nu s-au creat! Nu s-a spus că prințul a surprins pe Știrbey după perdea, în camera reginei, și l-a pămuit? Nu s-a povestit că a trimis lui Brătianu o scrisoare prin care-l prevenida că nu era loc în România pentru amîndoi și că unul din ei trebuia

să dispară? Nu s-a scris că *moralitatea* lui (!!) n-a putut să se împace cu „moravurile desfrinate“ ale reginei și cu... coarele ilustruului său părinte? Nu s-a șoptit că „o dramă îngrozitoare“, fără să se arate care, dar care se va afla odată, a determinat neașteptatul gest al moștenitorului tronului?

Prințul Carol a fost în mare parte răspunzător de crearea acestor legende, care îi conveneau, ca să acopere mîrșăvia faptei sale. A lăsat întradevăr un vâl de mister, să plănaze, de la început pînă la sfîrșit, asupra evenimentelor care au precedat hotărîrea sa, hotărîre pe care nu a justificat-o decît prin argumente lăaturalnice sau prin invocarea unor fapte pe care le tănuia. Cînd s-a înapoiat în țară, prima mea întrebare a fost: „De ce ai plecat?“ — întrebare la care mi-a răspuns: „*Am să-ți spun odată* — și ai să vezi că am avut dreptate...“ Nu mi-a spus însă niciodată nimic. Și tot așa a fost și cu alții. În interviul pe care l-a dat ziaristului danez Bogholm și care a fost publicat în ziarul francez „*Le Matin*“ din 7 ianuarie 1926, și în care s-a arătat pe rînd monarhist, țărănist și fascist, prințul Carol a explicat dezertarea lui prin faptul că „Brătianu a căutat să-l silească să renunțe la tron“. Adică cum? El, care nu putea să-l suferă, a plecat tocmai ca să facă plăcerea lui Brătianu? Fiindcă se supăraseră că zisul Brătianu nu-l numise în Consiliul de Regență, pe timpul absenței re-

gelui din țară³? Motivul mărturisit era copilăresc. În actul său oficial de renunțare, n-a dat nici măcar atît...

Dacă prințul Carol ar fi dispărut din istorie după fapta sa din decembrie 1925, e probabil că aș fi rămas și eu nedumerit asupra resorturilor care l-au aruncat dincolo de graniță și mi-aș fi făurit probabil și eu o legendă *intemeiată pe puținul ce cunoscusem dintr-insul pînă atunci*, puțin care nu îi era defavorabil de loc. Din nenorocire, evenimentele ni l-au readus în 1930 (și cu cită nădejde l-am primit!) și l-am *păcut zece ani*! Am văzut limpede în sufletul lui de veleitar, și mi-am lămurit pe deplin și actul din 1925. Premeditare? Brătianu? Știrbey? Moralitatea reginei? Complot? Mofturi! Fuga lui n-a fost decît fapta unui degenerat priapic care a dat cu piciorul la tot ca să satisfacă acea „libido“ pe care Freud a analizat-o atît de bine în lucrările sale. Că în momentele lui de depresiune nervoasă s-o fi gîndit la o renunțare la tron ca să scape de tot ce îi sta în calea pornirilor sale erotice, e foarte posibil — dar ca să fi făcut *un plan* de evadare e exclus. Că ura cu toată încăpățînarea lui de nevropat și pe Brătianu și pe Știrbey — că nu iubea pe mumă-sa este iarăși sigur, dar ca să le fi sacrificat viitorul său de rege — este și mai exclus.

³ Călătoria regelui din 1925 la Paris și la Londra.

Ipoteza unui complot între Brătianu și Știrbey trebuie și ea exclusă, deși, și unul și altul nu-l puteau suferi. Brătianu era foarte turburat de ideea unei întotdeauna posibile schimbări de domnie, mai ales că regele Ferdinand era de sănătate șubredă și se întreba cu îngrijorare ce va da Carol după suirea lui pe tron. Dar de aci pînă „a complota“, era deosebite mare. Și în tot cazul un asemenea complot nu putea fi pus la cale cu *complicitatea victimei*. S-a spus că Brătianu a fost acela care a trimis pe Lupeasca după prinț ca să-l ademenească și să-l hotărască la rup-tură. Mai tîrziu, Brătianu mi-a dezmințit cu energie faptul, și Condiescu mi-a mărturisit — era în toate confidențele îndrăgostiților — că Lupeasca a părăsit Bucureștii în secret a doua zi după plecarea lui Carol care n-a aflat decît la Londra despre prezența ei la Paris.

Nu încape îndoială că toată lovitura a fost pusă la cale de Lupeasca și că Carol, care și-a găsit în-tr-însa femeia ce l-a în-genunchiat pe viață, s-a supus, ca un căzut și de-căzut ce era... Femeie deșteaptă, Lupeasca și-a dat seama că lucrurile nu mai puteau merge cum mergeau, că criza era iminentă și că un deznodămînt era fatal. Carol trebuia să lichideze fie căs-nicia sa cu principesa Elena, fie legătura sa cu dînsa. Și cum îl știa slab și influentabil s-a temut, că sechestrat și despărțit eventual de dînsa, sub presiunea regelui, reginei

și guvernului, scăpat de sub influența sa directă, să nu se scuture de jugul ei, într-un moment de luciditate sexuală cum făcuse deja cu Zizi Lambri-no. La o precară legătură cu principele moștenitor al României, Lupeasca a preferat una pe viață cu principele Carol de Hohenzollern, și a hotărât să se prăbușească cu dinsul de gît într-un scandal din care nimeni să nu-l mai poată scoate. După spusele lui Condiescu, d-na Lupescu a încercat de mai multe ori să convingă pe prinț să plece cu dînsa, fără să-l poată aduce la o deciziune. Probabil că veleitățile sale de renunțare la tron erau consecutive acestor scene... Văzînd că nu-l poate hotărî să fugă cu dînsa, afurisita femeie a găsit în neașteptata trimitere a prințului la Londra un foarte nimerit prilej să-și încerce norocul, și a plecat după el.

Singur, între cracii damei — Carol a fost un om pierdut. E probabil că a încercat să reziste, dar a fost învins, și restul se cunoaște. Că a luptat, că n-a fost el inițiatorul în această dramă, o dovedește deceptiunea cu care a primit pe Costică Hiott la Milano cînd acesta i-a prezentat la semnătură actul de renunțare, o dovedesc lacrimile pe care le-a vărsat după semnătură⁴, o dovedesc ideile de sinucidere, naive și copilărești, care i-au trecut un moment prin minte. Într-adevăr, în scrisoarea adresată

reginei⁵, prin care anunța părinților săi irevocabila hotărîre de dezertare a datoriilor sale de prinț moștenitor și de soț, Carol a propus o soluție romantică pentru evitarea scandalului, și anume să se povestească că într-o plimbare de-a lungul lacului de Garda căzuse cu automobilul în apă și se înecase... Și adăuga dezagătitul prinț: „Cine știe dacă lucrurile nu se vor întîmpla chiar așa: în tot cazul voi dispărea și nu se va mai auzi de mine...” O ultimă dovadă că prințul Carol n-a fost „promotorul” planului de renunțare la tron, e că, îndată ce s-a trezit a început să lucreze la recîstigarea drepturilor sale, și nu și-a dat pace pînă nu s-a înapoiat în țară, în 1930, cu rizicul vieții sale.

Am spus mai sus că Brătianu și Știrbey n-au complotat contra prințului ca să-l împingă să plece, și că nu ei au trimis pe Lupeasca după dinsul. Nu e mai puțin adevărat că n-au făcut nimic ca să împiedice pe Carol să-și desăvîrșească prostia. După cum Lupescu a profitat de prilejul pe care soarta i-l pusesese la îndemînă ca să împingă pe nenorocitul prinț în prăpastie, tot astfel s-au folosit și Brătianu și Știrbey de împrejurări ca să pecetluiască în grabă o situație ce îi scăpa pe ei de un vrăjmaș personal și țara de un rege

nefast. Repede, să nu se răzgîndească! Ce e mai greu de lămurit, e cum au izbutit să tragă în jocul lor pe regina Maria, care, ori și cum, n-ar fi trebuit să uite sentimentele ei de mamă — care, după cum mi-a spus-o de atîtea ori, „pregătise pe Carol ca să domnească!” Regina Maria era o mare ambițioasă și legase nădejdi mari de domnia fiu-său Carol, socotînd că va juca pe lingă dinsul un rol covîrșitor de „inspiratoare”. Nădejdi, care de altmîntreli au fost desmintite ulterior, căci prințul Carol urcat pe tron a călcat-o în picioare pînă a murit. Se vede că cei doi cume-tri au convins-o că avea un rol mult mai însemnat de jucat cu un rege minor și cu regenta supusă... Oricum, ce e sigur, e că regina a devenit punctul de rezistență, împotriva încercărilor de împăciuire ale regelui Ferdinand, un alt veleitar, galvanizat și el prin voința unei femei — deși la dinsul patima n-a jucat nici un rol, ci numai slăbiciunea. Atît în Consiliul de Coroană de la Sinaia, din 30 decembrie, cît și în audiența lui Iorga de la Cotroceni din ziua de 4 ianuarie 1926, regele Ferdinand s-a înfățișat abulic, cu ochii scurși, cu gesturi incoherente și sacadate, ca o păpușă ale cărei sfori le trăgeau alții...

(Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, dosar nr. 8 591, filele 654-661, și dosar nr. 8 595, filele 2 215-2 238).

⁴ Fapt mie raportat de C. Hiott.

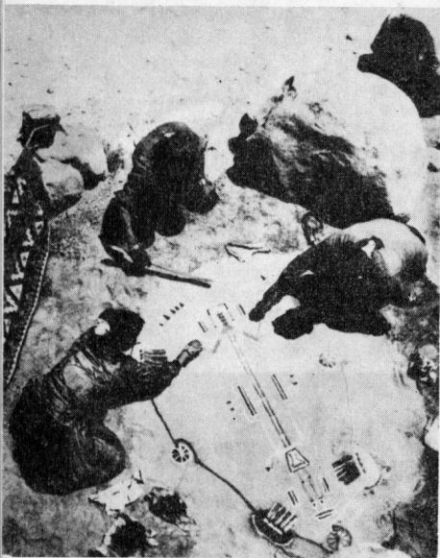
⁵ Copia acestei scrisori mi-a fost citită de C. Hiott. Și Averescu poseda o copie pe care mi-a arătat-o în 1934.

Mai există paleolitic în zilele noastre!

Războinici massai

Pare aproape de necrezut că putem vorbi în zilele noastre, cînd visurile îndrăznețe ale omului contemporan se îndreaptă spre cucerirea cosmosului, despre oameni care trăiesc încă în epoca pietrei. Și totuși, știrile înserate din cînd în cînd în presă, studiile apărute în literatura etnografică de specialitate, demonstrează în mod

Pictură pe nisip la navahi.

concludent că există și în prezent populații care se mai află în plină epocă a pietrei.

Unele dintre acestea, cum sînt de pildă **chavanții** din pădurile tropicale ale Braziliei sau **cunașii** din America centrală, deși cunoscute de mai multă vreme, s-au ferit în mod consecvent să aibă legături mai strînse cu străinii, îndeosebi cu albi. Alte populații, cum sînt, spre exemplu, **băștinașii australieni** sau **amerindienii** de pe continentul nord-american, au intrat cu mult timp în urmă în contact cu europenii și, ca urmare, înținem aici doar urme ale modului de viață din comuna primitivă, îndeosebi la acele colectivități care trăiesc în rezervații. Și, în sfîrșit, alte populații care trăiesc și azi în epoca pietrei au fost descoperite abia recent.

Printre acestea din urmă amintim pe **punanii** din nord-vestul Kalimantanului, despre al căror mod de trai și cultură cercetătorul francez Pierre Pfeffer a relevat numeroase fapte inedite; populație de vînători și culegători, punanii își duc viața în adîncurile pădurilor acestei insule. Trăind cîteva luni în mijlocul unei grupe de punani, autorul aduce mărturie extrem de interesante cu privire la așezările lor, la ocupații, obiceiuri, credințe, la viața familiară, caracterul și psihologia lor.

Despre o viață asemănătoare, dusă de populația **onghe** în insulele Andamane, cunoscută de mai multă vreme, relatează S. Vajdya, care im-

Casă din regiunea Maprik, la 30 km de Noua Guinee.

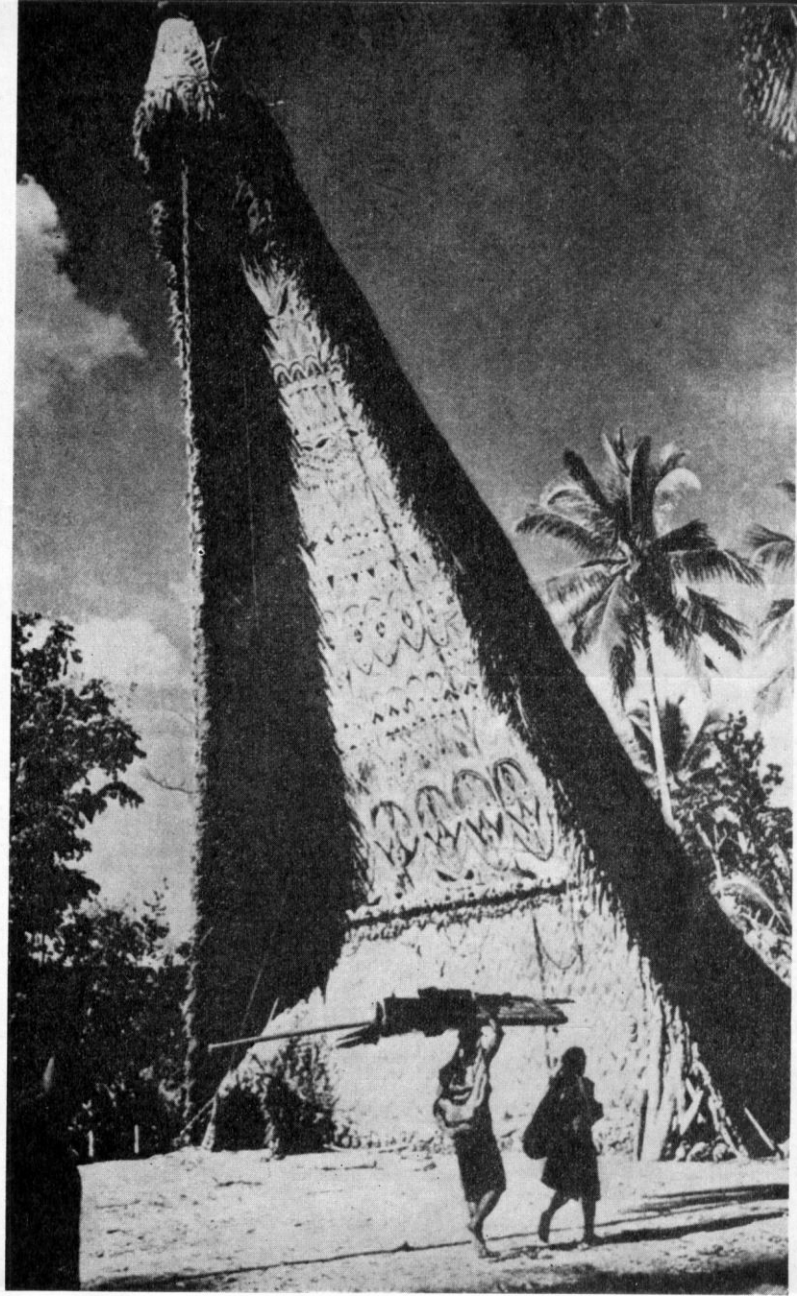
preună cu o grupă de etnologi indieni, i-a vizitat recent; onghe culegerea în căutare de hrană un anumit teritoriu, fără a avea o așezare permanentă cu mai multe locuințe. Aflîndu-se în fața unei colibe și dorind să cunoască satul acestei populații, i s-a răspuns foarte simplu că nu are unde merge în altă parte, deoarece se află chiar în „sat”. Acesta era alcătuit dintr-o singură colibă. Onghe nu folosesc arcul și săgeata decît doar pentru a vîna pește; în rest, nici măcar păsări nu vînează. Exemple de asemenea populații s-ar putea încă da. Așa sînt **pigmii** din regiunea tropicală a Africii, din Ceylon, din insulele Luson sau insula Santo a arhipelagului Noile Hebride etc., **boșimanii** din regiunea pustului Kalahari, studiați recent de temerarul învățat francez François Balsan, **kubu** și **toala** din Oceania și alții, a căror economie e bazată și azi pe vînatoare și cules din natură.

Dar una dintre cele mai importante descoperiri de acest fel a avut loc, în ultima vreme, în Noua Guinee. Viața **papuașilor**, care în veacul trecut trăiau în epoca pietrei a devenit larg cunoscută datorită jurnalelor de călătorie ale lui N. N. Mikluho-Maklai. Și cînd se părea că întreg teritoriul Noii Guinee este cunoscut, iată că se descoperi în valea Lavan o populație numeroasă care nu mai avusese nici un contact cu oamenii albi. Numărul acestei populații se ridică, după evaluarea lui Pierre Dominique-Gaisseau, la aproximativ o sută de mii de oameni. Și azi folosesc topoare de piatră, răzuitoare de os sau așchii de scoică. Bățul de săpat e folosit la papuași și acum, la cultivarea primitivă a plantelor. Mărturiile de trai și cultură ale acestei populații, ca și ale celorlalte de altfel, prezintă interes, firește, nu numai pentru cercetător, ci și pentru cititorul dornic să cunoască viața și cultura diferitelor popoare.

O trăsătură foarte originală caracterizează arta și cultura populațiilor care prin forța unor împrejurări istorice concrete continuă să se afle și în zilele noastre în stadiul de dezvoltare al orînduirii comunei primitive. Făurirea unor bunuri culturale de către omul primitiv, chiar dacă acestea ar putea părea, în stadiul avansat al tehnicii noastre moderne, lipsite de orice importanță, a avut însemnătate pentru viața populației respective și prezintă un deosebit interes pentru istoria culturii universale.

Eforturile cercetătorilor etnografi sînt pe deplin răsplătite cînd, în baza cercetării vieții și culturii acestor populații, se cunosc mai în profunzime nu numai istoria societăților studiate ca atare, ci și unele aspecte general-istorice din perioadele mai timpurii de dezvoltare a societății omenești. Este neîndoielnic că studierea etnografică a triburilor recent descoperite sau încă puțin cunoscute, va îmbogăți cunoștințele științifice cu privire la modul în care se desfășura viața oamenilor în epoca pietrei.

ION VLĂDUȚIU
doctor în științe istorice

Valentin Berejkov

În mislune

diplo-

matică

la Hitler

Dedesubtul nostru se desfășura alene peisajul Caucazului. Aripa avionului părea să fie pe punctul de a se lovi de povirnișurile înzăpezite ale Kazbekului. În depărtare se întrezărea verdele pășunilor alpine, masa întu-necată a pădurilor de mo-lift, sclipirea lacurilor și a riurilor de munte. Alune-cînd, avionul se aplecă spre dreapta și coborî pu-tin, făcînd să ne apară deodată în față cheile Darjaskului. Cufundat în-tre ele, se putea vedea legendarul Terek, care curgea impetuos șerpuiind și spumegînd.

O rafală puternică de vînt zgudui din nou avio-nul, care pierdu brusc din înălțime, dar își reluă nu-maidecît, încet, linia de zbor. Se simțea o anumită nervozitate. În cazuri ca acestea, generalul Tupi-kov, atășatul militar sovie-tic la Berlin, care era așe-zat lângă mine, trăgea o dușcă de coniac armenesc, iar apoi ascundea sticla în buzunarul fotoliului din fața sa. Susținea că nu există un remediu mai bun împotriva răului de avion. Ceilalți pasageri dormitau. Fără îndoială, erau abătuți din cauza plictiselii.

Lunga noastră călătorie spre patrie începuse în ca-pitala Reichului, se apro-pia de sfîrșit. Durase trei săptămîni. Trecuse o lună de la începutul marelui război pentru apărarea pa-triei, și de-abia acum, cei aproape 1500 de cetățeni sovietici, care lucraseră în Germania și la societățile sovietice din teritoriile ocupate de hitleriști, se puteau întoarce acasă. După ce se odihniseră timp de cîteva zile la Istanbul, pe motonava sovietică „Svanezia” care făcea escală în acest port, continuau călătoria spre Moscova.

Pentru un mic grup de diplomați fusese trimis un

avion special, de la Mos-cova, la Ankara. La bordul acestuia am părăsit capi-tala turcă, în dimineața zilei de 21 iulie, am înop-tat la Tbilisi, iar în seara zilei următoare, am ateriz-at la Moscova. În tim-pul zborului am fost ne-voit să facem un mare ocol. În apropiere de Rostov își făcuse, deja, de mai multe ori, apariția, aviația hitleristă; de aceea avionul nostru a ajuns mai întîi la Ordjonichidze, apoi urmînd cursul Volgăi, la Gorki, și în cele din urmă, zburînd spre apus, la Moscova...

Sub ochii noștri, se în-cheiase una din cele mai furtunoase pagini ale istoriei dinainte de război. În zgomotul monoton al mo-torului avionului, gîndul îmi zbură de multe ori, spre dramaticele eveni-mente din ultimele luni, al căror martor îmi fusese dat să fiu.

Luasem parte la ele, dintr-o zi, memorabilă pentru mine, din toamna anului 1940. Din ziua aceea vreau să-mi încep povestirea.

În Cancelaria Reichului

Coloana mașinilor ne-gre, escortată de motoci-clști, ajunse pe autostrada care ducea la Charlotten-burg, trecu de poarta Brandenburg și coti spre Wilhelmstrasse. Aici se puteau observa mai mulți oameni. În cîteva locuri, berlinezii ocupaseră tot trotuarul. Priveau tăcuți spre steagul roșu, cu sece-ra și ciocanul, care filfia pe radiatorul primei ma-șini, și uneori, făceau sem-ne timide cu mîna.

După ce își micșorară viteza, automobilele intra-ră în curtea interioară a noii cancelarii a Reichului. Clădirea, construită în stil tipic nazist, un amestec de clasic, gotic și vechi simboluri teutonice, nu era cîtuși de puțin o construc-

Serial în
traducere de
Doina Caram-
zulescu și
Florin Velcu

ție atrăgătoare. Curtea pătrată și posomorită, se-măna cu aceea a unei cazărmi sau închisori. Era mărginită de coloane cu patru laturi, din marmură cenușie și pardosită cu plăci de granit de aceeași culoare. Vulturii cu aripile desfășurate, cu svas-tica între ghiare, porticul despuiat, susținut de coloane, și fețele imobile ale sentinelor cu căști cenușii-verzui, creiau o atmosferă sinistă.

Printr-o ușă înaltă de bronz, se intra într-un vestibul spațios, din care se răsfirau o serie de camere întunecoase și de coridoare fără ferestre. Pe lângă pereți erau aliniați oameni în uniformă, care ridicau mâna în mod mecanic, cu palma îndreptată spre pământ, bătând zgomotos din călcâie. Chiar de la intrare am fost întâmpinați de către Secretarul de Stat, Otto Meissner. Tot el ne conduce într-o lungă plimbare prin palat, pentru a ne da impresia că am străbătut nemăurate galerii și săli.

În biroul lui Hitler au fost admiși doar șeful delegației sovietice, V. M. Molotov*, adjunctul său** și interpreții.

* Președintele Consiliului Comisarilor Poporului și Comisarul Poporului pentru afacerile externe în acea vreme (n. red. române).

** Dekanozov, adjunct al Comisarului Poporului pentru afacerile externe (n. red. române).

Momentul primirii fuse-se pregătit de către hitle-riști cu toată artificialita-rea care-i caracte-riza: doi SS-iști înalți și blonzi, în uniformă neagră, cu centurile bine strânse pe talie, cu capete de mort pe bonetă, bătura din călcâie și cu un gest bine studiat deschiseră ușa înaltă care ajungea pînă aproape de tavan, apoi, întorcîndu-se cu spatele la canaturi și ridicînd mîna dreaptă, formară un fel de poartă vie, pe sub care urma să trecem noi în biroul lui Hitler.

Aceasta era o încăpere vastă, ca o sală de ban-chete. Pe pereți, atrna-se goblenuri uriașe. Biroul era împărțit în două de o draperie grea. Podeaua era ușor ridicată pentru a forma un fel de podium. În dreapta intrării, se afla un salonaș cu o masă rotundă, un divan și cîteva fotolii. Pe masă se afla o lampă albă, înaltă. La dreapta, în partea opusă, pe un podium asemănător, se găsea un birou lustruit, neînchis de mare. Într-un colț, pe un pedestal de lemn negru, un glob pămîntesc.

Înfilnirea cu Hitler

Hitler ședea la birou, și în sala imensă, silueta lui mărunță, în uniformă de culoare cenușie, era aproape imperceptibilă. Pe mîncă purta o banderolă

roșie cu o svas-tică neagră pe fond alb. Pe piept, atrna-se la vedere, o cruce de fier.

Cînd intrară, Führerul ne privi în liniște, apoi se sculă brusc și veni cu pași mărunți și repezi spre centrul încăperii. Aici se opri și ridică brațul, salutînd după moda nazistă, apoi se apropie și strînse mîna tuturor. Avea palma rece și asudată. Avurăm senza-ția că atingem o broască sau un șarpe. Salutîndu-ne, ne străfulgeră pe fiecare în parte cu o privire în care strălucea un foc mistuitor. Deasupra mustă-cioarei tăiate scurt, ieșea în relief un nas ascuțit, acoperit de puncte negre.

După ce spuse în cîteva cuvinte că era măgulit să salute sosirea delegației sovietice la Berlin, Hitler ne indică masa rotundă plasată în colțul biroului, care forma un fel de salonaș. În clipa aceea își făcu apariția, din cealaltă parte a biroului, de după draperie, ministrul afacerilor externe al Reichului, Ribbentrop. Il urmări interpretul personal al lui Hitler, Schmidt, și un consilier al Ambasadei germane de la Moscova, Hillger, care vorbea bine limba rusă. Ne așezară cu toții în jurul mesei, pe divanul și pe scaunele tapi-sate cu piele maron.

Conversația începu prin-tr-un lung monolog al lui Hitler. Poate că își pregă-

Voluntul cu acest titlu, apărut în editura moscovită NOVOSTI și în editura italiană Ricordi Internazionali-Milano, aparține diplomatului și publicistului sovietic V. Berejov. Actualmente redactor șef adjunct al săptămînalului sovietic NOVOE VREMEA, autorul împărtășește în această carte amintirile din vremea activității sale diplomatice (1939-1941) în calitate de Consilier al Ambasadei U.R.S.S. la Berlin. Berejov a fost martor la importante evenimente politice și diplomatice ale relațiilor sovieto-germane din prima perioadă a celui de-al doilea război mondial.

Misiunea sa diplomatică în capitala celui de-al treilea Reich a început scurt timp după încheierea tratatului de neagresiune sovieto-german din 23 august 1939 și a continuat pînă în ziua atacului perit al Germaniei naziste împotriva U.R.S.S.

„Magazinul istoric” reproduce cîteva capitole ale acestui volum necunoscut încă cititorului român.

Gr. P.

tise câteva notițe în vederea negocierilor, dar nu le folosi. Cu toate acestea, discursul său se desfășură curgător, fără bîlbîieli. Ca un actor care-și cunoaște rolul la perfecție, el pronunța clar, o frază după alta, făcînd pauze pentru traducere.

Pentru partea germană traducea Hillger. Acesta petrecuse mulți ani în Uniunea Sovietică, vorbea rusa ca și cum aceasta ar fi fost limba sa maternă, și chiar chipul său semăna a rus. La Moscova, cînd mergea duminica la pescuit pe Kliazma, îmbrăcat în rubașcă, cu pălărie de pai și ochelari strîși pe nas, trecătorii îl luau drept un intelectual „cehovian”. Mai mult decît atît, Hillger se lăuda că reușește adesea să obțină informații interesante discutînd cu ceilalți pescari. Acum însă, stătea nemișcat și țea pînă în uniforma neagră a Ministerului Afacerilor Externe german. Alături de el se afla interpretul Schmidt, care, ținînd un carnet pe genunchi, înregistra convorbirea. Acesta, deși cunoștea la perfecție mai multe limbi europene, nu vorbea rușește și de aceea se limita acum la funcția protocolară. Pavlov și cu mine traducem pe rînd discursurile delegațiilor sovietici și în același timp stenografiam înțînirea.

Hitler susținea că Anglia putea fi considerată înfrîntă, iar capitularea sa definitivă nu mai era decît o chestiune de timp. După spusele sale, această țară avea /să fie distrusă din văzduh. Apoi prezintă un scurt tablou al situației militare, subliniind faptul că Reichul controla deja toată Europa occidentală. Împreună cu aliații italieni — continuă Führerul — trupele germane luptau cu succes în Africa, de unde englezii urmau să fie definitiv alungați cît de curînd.

De aici — spuse el — se putea deduce că victoria puterilor Axei era deja hotărîtă. De aceea, era timpul să ne gîndim la organizarea lumii, după victorie. Ajuns la acest punct, Hitler începu să dezvolte ideea potrivit căreia, dată fiind prăbușirea Marii Britanii, va rămîne necontrolată „moștenirea”, adică posesiunile acestui imperiu, împrăștiată în lumea întreagă. Era necesar să fie clarificată situația acestei „moșteniri”. Führerul declară că avusese deja un schimb de opinii cu reprezentanții Italiei și Japoniei, și acum dorea să știe ce gîndea guvernul sovietic în legătură cu această chestiune. După aceea, ar fi fost gata să facă propuneri concrete.

Cînd Hitler își încheie discursul, care, împreună cu traducerea, durase aproape o oră, Molotov spuse că ar trebui mai întîi să fie examinate chestiunile mai practice, care priveau problemele europene. Mai ales, putea Cănelarul să explice ce căuta misiunea militară germană în România* și de ce fusese trimisă acolo, fără consultări prealabile cu guvernul sovietic? Acesta, întrucît pactul sovieto-german de neagresiune, încheiat în 1939, prevedea consultări asupra problemelor importante care priveau interesele celor două părți. Guvernul sovietic dorea, de asemenea, să știe cu ce scop fuseseră trimise trupe germane în Finlanda. De ce și această

* Era vorba de trupele germane care fuseseră dislocate în România în octombrie 1940, după instaurarea dictaturii militare fasciste, trupe care aveau de fapt un statut de armată de ocupație (n. red. române).

manevră importantă fusese făcută fără a se cere și părerea Moscovei?

Aceste întrebări au fost un duș rece pentru Hitler. În ciuda calităților sale actoricești el nu putu să-și ascundă încurcătura. Declară indignat că misiunea germană fusese trimisă în România la cererea lui Antonescu, cu scopul de a instrui trupele române. În privința Finlandei, unitățile militare germane nu ar fi rămas pe loc: erau doar în trecere, în drum spre Norvegia.

Această explicație nu l-a mulțumit pe delegatul sovietic. El declară că guvernul U.R.S.S., în baza informațiilor comunicate de reprezentanții săi din Finlanda și România, își făcuse o impresie cu totul diferită.

Trupele debarcate pe coasta meridională a Finlandei nu se deplasau de acolo și, după toate probabilitățile, se pregăteau pentru o ședere îndelungată în această țară. Nici în România nu putea fi vorba, în realitate, de o simplă misiune militară, întrucît aci soseau mereu noi formații ale armatei germane. Pentru o simplă misiune militară se găseau deja prea multe trupe. Care era, atunci, adevăratul scop al acestor transferări? Moscova nu putea să nu fie preocupată iar guvernul german era dator să dea un răspuns precis acestor întrebări.

Constrîns, Hitler recurse la o veche manevră declarînd că nu este informat; după care făgădui că se va interesa de problemele ridicate de partea sovie-

tică, declarând că este vorba de probleme secundare. Acum, spuse el, întorcându-se la tema inițială, era timpul să fie examinate problemele care ar rezulta din viitoarea victorie a puterilor Axei.

După ce pronunță aceste cuvinte, el reîncepu să dezvolte planul său fantastic, de împărțire a lumii. Dădea garanții că peste câteva luni Anglia va fi înfrântă și ocupată de trupele germane, iar Statele Unite nu vor putea constitui, pentru încă mulți ani, un pericol pentru „Noua Europă”. De aceea, era momentul să ne gândim la crearea unei noi ordini pe întreg globul.

În ceea ce privea guvernul german și pe cel italian, spuse Führerul, interesele lor erau deja definite. Sfera lor îmbrățișă Europa și Africa. Japonia era interesată de zonele Asiei Orientale. Pe această bază, explică Hitler, Uniunea Sovietică ar fi putut să manifeste interes pentru teritoriile aflate la sudul frontierei sale de stat, în direcția Oceanului Indian. Acest lucru ar fi putut deschide Uniunii Sovietice accesul spre porturile în care apa nu îngheață niciodată. Hitler adăugă, agitând o mână într-un gest mărinimos, că, dacă s-ar ajunge la un acord în legătură cu aceasta, guvernul german ar fi dispus să recunoască inanghibilitatea teritorială a U.R.S.S.

La acest punct Molotov îl întrerupse pe Hitler, spunându-i că proiectele propuse erau abstracte și că nu exista nici un motiv pentru luarea în con-

siderație a unor combinațiuni de acest gen. În actuala situație U.R.S.S. era interesată, mai înainte de toate, de liniștea și securitatea zonelor celor mai apropiate de granițele sale.

Hitler nu reacționează în nici un fel la această observație și reîncepu să-și expună planul său de împărțire a „moștenirii necontrolate” a Marii Britanii. Discuția luă un caracter straniu: nemții păreau a nu auzi ce spuneau interlocutorii lor. Reprezentantul sovietic insistă asupra examinării problemelor concrete care priveau securitatea U.R.S.S. și a celorlalte țări independente din Europa, cerând guvernului german să dea explicații asupra ultimelor sale acțiuni care amenințau independența țărilor învecinate cu U.R.S.S. Hitler, în schimb, făcea eforturi continue pentru a devia convorbirea asupra planurilor de împărțire a lumii, încercând să compromită guvernul sovietic printr-o participare la examinarea acestor proiecte nebunești.

Convorbirea dura de mai bine de două ore și jumătate, când, la un moment dat, Hitler, după ce se uită la ceas și se referă la posibilitatea unei alarme aeriene, propuse ca discuțiile să continue în ziua următoare. Toți se ridicară. Reprezentanții sovietici se declarară de acord și părăsiră biroul Führerului. Am fost din nou conduși prin numeroase săli pînă în curtea interioară a Căminului Reichului.

Orașul era deja învăluit în amurgul toamnei. Sufla

un vînt rece și străzile erau pustii. Mercedesurile negre ne duseră repede la palatul Bellevue. Aici, în spatele perdelelor grele, lumina era vie, era cald, se simțea un miros puternic de trandafiri proaspeți. Am pregătît numaidecît o dare de seamă asupra convorbirilor desfășurate și am telegrafiat-o cifrat la Moscova.

În aceeași seară, în vila Ambasadei U.R.S.S. de pe Unter den Linden, avu loc o mare recepție cu ocazia vizitei delegației sovietice la Berlin. Într-o sală mare de marmură erau pregătite trei mese lungi așezate perpendicular. Erau împodobite cu garoafe viu colorate și argintărie veche — un serviciu pentru 500 de persoane ce se păstra de mult timp la Ambasadă pentru recepțiile foarte solenne. Hitler nu veni la recepție. S-a tras concluzia că era „nemuțumit” de mesul negocierilor*. În schimb se aflau de față foarte multe căpetenii naziste. Mareșalul Göring era cu pieptul și burta acoperite de un adevărat iconostas de medalii. Era prezent și Rudolf Hess, considerat al treilea om al Reichului, după Hitler și Göring. La începutul războiului Hitler declarase, că, dacă ar muri îl va urma Göring și, în cazul morții acestuia, Hess ar deveni Führer. Nici nu se terminaseră bine primele toasturi, când se auziră primele urlete ale sirenelor. Era semnalul apropierii de Berlin a bombardierelor engleze.

(În numărul viitor cu publică impresia diplomatului sovietic la Berlin, din ajunul declanșării agresiunii mișelești a hitleriştilor contra U.R.S.S.).

* În capitolele următoare autorul relatează continuarea discuțiilor dintre Molotov și Ribbentrop precum și o nouă întrevvedere cu Hitler (n. red. române).

VORBE DE SPIRIT

La scurt timp după războiul franco-prusac, în urma căruia Germania a ocupat Alsacia și Lorena, renumitul comic francez Coquelin a fost invitat printr-o telegramă la Berlin, pentru a da câteva reprezentații. Telegrama se termina cu următoarele cuvinte:

„Rugăm să fim înștiințați ce ar dori domnul să primească pentru reprezentațiile sale”.

„Alsacia și Lorena” — a telegrafiat drept răspuns Coquelin... Și nu s-a mai dus la Berlin.

◆

In anarhia care a urmat înfringerii de la Zenta în mijlocul unei armate în debandadă, suferind de foame și de sete, Dimitrie Cantemir, are șansa să descopere o fîntînă, peste care își ridică îndată cortul. Timp de o zi el și oamenii lui profită de norocul neașteptat, dar secretul este dezvăluit cînd cortul prințului moldovean e înconjurat de soldați (turci) cu săbiile frase, gata să-l ucidă. El deschide atunci cortul, le arată fîntîna și-i anunță cu gravitate că găsise în ea un mort, deci o ascunsese pentru ca nimeni, prins de sete, să nu bea apă și, potrivit legii islamului, să-și spurce sufletul... la care, înblinziți și recunoscători, fioroșii akingii pleacă mulțumindu-i pentru marea bine ce li-l făcuse.

◆

Karol Roessler și renumitul Rosla Roda au scris înaintea primului război mondial o piesă de teatru, a cărei reprezentare a fost interzisă de cenzura imperială austriacă.

Amîndoi autorii s-au prezentat în fața ministrului de interne de atunci pentru a protesta împotriva hotărîrii cenzurii. Minis-

MIC DICȚIONAR:

etimologii istorice

COPTI

Numele dat egiptenilor trecuți la creștinism în sec. IV. Acest nume vine de la arabul *qobit*, derivat la rîndu-i din grecescul *agyptios* (egyptean).

COPENHAGA

Originea numelui capitalei daneze provine încă din perioada evului mediu timpuriu (secolele X—XI), cînd portul de aici a devenit tot mai mult un important centru comercial, de unde și denumirea de *Kaepamanna Hawn* (portul negustorilor).

HABSBURG

Numele binecunoscut al dinastiei imperiale austriece își trage originea din denumirea unui castel medieval ridicat în sec. XI și intrat în patrimoniul acestei familii, ajunsă pe scaunul imperial în sec. XIII prin Rudolf de Habsburg. Este vorba de așa numitul castel al *Șoimilor* sau *Habsichtsburg*.

HUGHENOT

Denumirea calvinilor francezi din sec. XVI—XVII, derivă din germanul *Eidgenossen*, însemnînd „confederați prin jurămînt”. Denumirea se referă la practica jurămîntului, cîrentă în sectele reformatoare de la sfîrșitul evului mediu.

ISLAM

Numele dat religiei mahomedane și prin extensie marelui grup de popoare de cult islamic. Vine din limba arabă unde înseamnă „supunere”. Idealizîndu-se, tot ceea ce ținea de învățătură profetului Mahomed constituia „lumea pămîntului” (*dar-al-islam*), opusă restului lumii, *dar-al-Harb* (lumea războiului).

trul i-a primit binevoitor, dar a declarat foarte hotărât:

— Atît timp cît există Austria, piesa nu va fi reprezentată!

La aceste cuvinte, Ros'la Roda a răsuflat ușurat și, privind cu subînțeles la Roessler, a spus:

— N-avem ce face, Karol, va trebui să mai așteptăm cîteva săptămîni...

s-a exprimat că toți oamenii trebuie să moară. Întîlnind privirea supărată a regelui, el s-a corectat repede:

— Am vrut să spun că... aproape toți.

Sultanul turc Soliman a condamnat la moarte pe unul dintre comandanții săi.

— Fiți milostiv! l-a rugat condamnatul.

— Ei bine, i-a răspuns sultanul, sînt de acord să-ți alegi singur moartea...

— Dacă e așa, atunci permite-mi, atotputernice, să pot muri de bătrînețe.

Sultanul a suris și l-a iertat pe spiritualul comandant.

Regele Aleksander Iagieloncsyk, aflat la vîinătoare, în pădurile lituaniene, a întîlnit un pădurar care deși avea 120 de ani, era puternic și sănătos pe cînd regele, care număra numai 30 de ani, era firav și bolnăvicios.

— Oare ai fost cîndva bo'nav? l-a întrebat regele pe pădurar.

— Niciodată, înălțimea voastră! i-a răspuns bătrînul. M-a ocolit întotdeauna boala, deoarece știa că n-are să găsească la mine nici urmă de confort...

După căderea celebrei fortărețe Mantua și după ce trupele franceze pătrunseră în Styria, austriecii au fost nevoiți să înceapă tratativele care au dus la încheierea tratatului de la Campo Formio (1796). În cursul acestor tratative, Napoleon Bonaparte a avut de multe ori izbucniri violente. Astfel, odată, el a trîntit la pămînt un prețios serviciu de ceaai — un dar al împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei — cu vorbele: „Așa am să zdrobesc eu Austria!”

In timpul unei mese la curtea regelui francez Ludovic al XIV-lea s-a vorbit despre cele mai diverse lucruri. Între altele, Nicolas Boileau (1636—1711), cunoscutul poet, critic și teoretician al clasicismului

PANORAMIC EDITORIAL

Opțiunea revoluționară a Marocului

Mehdi Ben Barka

Tragica dispariție a lui Mehdi Ben Barka (survenită la Paris — 26 noiembrie 1965) rămîne încă o necunoscută în dezbaterea Tribunalului Senei. Fost președinte al Adunării Consultative Marocane, fost educator al actualului suveran Hasan al II-lea, conducător al Uniunii Naționale a forțelor populare din Maroc — grupare politică de stînga — Ben Barka s-a afirmat în același timp printre personalitățile marcante ale lumii a treia.

Ascensiunea Marocului la independență nu a fost considerată niciodată de către liderul marocan drept un scop în sine. Pentru militantul progresist care

era Ben Barka, eliberarea politică se cerea desăvîrșită printr-o independență economică și profunde transformări sociale. Este rațiunea principală pentru care, începînd din anul 1958, se află în fruntea opoziției marocane militînd pentru continua consolidare a independenței țării sale.

Condamnat la moarte în contumacie, constrîns la viață de exilat politic, Mehdi Ben Barka este auzit în Africa, Asia, America Latină, denunțînd cu înflăcărare manevrele imperialismului și conspirațiile neocolonialismului. Prea angajat în luptă pentru a mai avea răgazul necesar scrisului, liderul marocan nu a reușit realizarea lucrării pe care și-o propusese privind evenimentele în care a fost implicat direct.

Studiile, articolele, rapoartele, precum și alte scrieri politice aparținînd lui Ben Barka, adunate de *Bechir Ben Driss* și publicate în editura franceză François Maspero-Cahiers Libres — 1966 — se eșalonează între anii 1959 și 1965. Analizele și rechizitoriile necruțătoare la adresa forțelor reacțiunii sînt în aceeași măsură apeliuri la lupta unită pentru eliberarea și emanciparea maselor oprite.

Noutăți în librăriile sovietice

Între recentele apariții editoriale sovietice întîlnim volumul al XII-lea de *Documente ale politicii externe a statului sovietic* (perioada 1—31 decembrie 1938), culegere pregătită de M.A.E. al U.R.S.S.; o nouă lucrare a istoricului *Poltorak*, apăs-

Monumentul lui Mircea cel Mare

◀ Columna lui Traian

Monumentul venerabil, fila veche a documentului, locul unei vestite bătăii sînt imagini dragi și evocatoare pentru fiecare dintre noi, încărcate de timp și semnificație, purtătoare ale unui mesaj pe care iubitorul de istorie îl descifrează. În ele transpunem ceva din sentimentele de dragoste pentru realizările, pentru trecutul de luptă al poporului, o înțelegere mereu sporită în sensul de a se valorifica adevărata tradiție națională. Prin fotografie, mijloc modern de înregistrare al imaginii apropiate nouă, se poate traduce în limbaj universal aprecierea, respectul și mîndria pentru ceea ce se leagă direct și indirect de istorie. Tuturor cititorilor noștri ce vor să împărtășească public, dincolo de experiența tehnică mai mare sau mai mică, pasiunea lor pentru evenimentul, personajul sau monumentul istoric le este deschisă rubrica „Concurs de fotografii”. Așteptăm răspunsurile dvs., în imagini. Cele mai izbutite fotografii vor fi publicate în revista noastră, cu scopul de a face cunoscut unui cerc cit mai larg de cititori monumente și documente, opere de artă și obiecte istorice, necunoscute sau puțin cunoscute.

Concursul nostru de fotografii cu subiect

Sentinela (pictură de Nicolae Grigorescu)

I S T O R I C

Permisul de circulație pe C.F.R. al lui Ch. Vasilescu-Vasea, în calitate de redactor al ziarului „Socialismul”

rută în editura **NAUKA**, consacrată problemelor juridice esențiale ale *Procesului de la Nürnberg*, de la care s-au împlinit toamna trecută două decenii ; o *istorie* în două volume a *sociologiei* în Uniunea Sovietică.

Michelet și Chabot — ediții noi

Două reeditări au fost salutate anul trecut de cititorii și criticii din Franța și Italia. Este vorba de noua ediție a *Istoriei Franței* publicată pentru prima oară acum o sută de ani de către celebrul savant Jules Michelet, și de *Istoria politicii externe italiene* între 1870-1936 datorată cunoscutului Federico Chabot.

Un montaj fotografic comentat al ultimului război mondial

Unul din evenimentele editoriale cele mai comentate ale anului care a trecut l-a constituit apariția la Paris a reportajului istoric în două volume : *Cel de-al doilea război mondial*, aparținând cunoscutului publicist Raymond Cartier. Personalitate de prim plan a societății literare și istorice franceze din ultimele trei decenii (a fost rînd pe rînd redactor șef la *Echos de Paris*, *L'Epoque*, *Sept Jours*, iar de mai mulți ani este directorul celei mai răspîndite reviste ilustrate, *Paris Match*), Raymond Cartier este autorul multor lucrări în care precumpănește reportajul istoric. Cîteva titluri dintre acestea : *L'Europe à la Conquete de l'Amérique* ; *Japon, Archipelague des hommes* ; *Les 48 Amériques* ; *Les secrets de guerre. Cel de-al doilea război mondial*, publicat de editura Larousse în colaborare cu *Paris Match*, în format album, reconstituie marile epopee de pe fronturile celor trei continente — Europa, Asia, Africa — culisele politice și diplomatice ale conflagrației, schemele serviciilor de spionaj și contrasponaj. După expresia presei franceze, este lucrarea cea mai interesant ilustrată fotografic, evocînd anii ultimului război, care a fost editată în Franța.

I. N.

Calendar '67

Ianuarie

- 1** 535 de ani de la moartea lui Alexandru cel Bun [1432], domn al Moldovei între anii 1400—1432.
- 1** 65 de ani de la apariția gazetei „România muncitoare” [1902] — prima serie.
- 4** 90 de ani de la nașterea lui Sextil Pușcariu [1877], lingvist și filolog român [m. 1948].
- 5** 75 de ani de la apariția, în condițiile întăririi mișcării muncitorești din România, a gazetei „Democrația socială” [1892].
- 6** 165 de ani de la nașterea lui Ioan Heliade-Rădulescu [1802], scriitor și om politic român [m. 1872].
- 7** 95 de ani de la nașterea lui Octav Băncilă [1872] — pictor a cărei operă oglindește aspecte din viața și lupta poporului român [m. 1944].
- 15** 125 de ani de la nașterea lui Paul Lafargue [1842], teoretician și militant de seamă al mișcării muncitorești franceze și internaționale, propagandist al marxismului [m. 1911].
- 17** 70 de ani de la moartea lui Pavel Zăgănescu [1897], conducătorul defășuramentului de pompieri care a luptat împotriva trupelor turcești sosite în țară să înfrîngă revoluția de la 1848 [n. 1815].
- 24** 70 de ani de la moartea dr. Ștefan Sfîncă [1897], pioner al medicinei sociale din România [n. 1865].
- 115 ani de la nașterea lui I. L. Caragiale [1852], scriitor clasic român [m. 1912].
- 615 ani de la moartea domnitorului Basarab I, care a unificat voievodatele din dreapta și din stînga Olteului, punînd astfel bazele statului feudal Țara Românească.

Numărul de probă a fost pregătit de colectivul :
Titu Georgescu, Dumitru Almas, Alexandru Savu, Stelian Neagoe,
Cr. Popișteanu, Răzvan Teodorescu, Robert Deutsch,
Constantin Șerban, Constantin Vlăduț, Livia Dandara.

Mașetarea artistică și tehnică :
Vlad Mușatescu, Ion Vulpescu, Val Munteanu, Nicolae Istrate.

Tiparul executat la Atelierele Grafice 4, B-dul Bucureștii Noi, 40